

คู่มือครองพยาน หรือ บิดเบือนความยุติธรรม

สิทธิมนุษยชนกับกฎหมายไทย
เอกสารหมายเลข ๑
ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย

คัมภีร์ของพยาน หรือปิดเบือนความยุติธรรม

เรื่อง	ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย
ผู้แปล	อนิตรา โมเซอร์-พวงสุวรรณ
กองบรรณาธิการ	Nick CHEESMAN, Meryam DABHOIWALA, Basil FERNANDO, Bijo FRANCIS, Jayantha de Almeida GUNERATNE, KWAK Nohyun, LAO Mong Hay, Sanjeewa LIYANAGE, Kishali PINTO-JAYAWARDENA, Samith de SILVA, Bruce VAN VOORHIS, WONG Kai Shing pusaidad@yahoo.com
รูปเล่ม/ผลิต	วาริส
พิสูจน์อักษร	กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐
พิมพ์ครั้งแรก	๑,๑๐๐ เล่ม
จำนวนพิมพ์	978-974-88245-4-3
ISBN	๘๐ บาท
ราคา	

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย

Asian Legal Resource Centre (ALRC)

19th Floor, Go-Up Commercial Building

998 Canton Road, Mongkok, Kowloon, Hong Kong SAR, China

โทรศัพท์ : +(852)2698 6339 โทรสาร : +(852)2698 6367

อีเมล : editor@article2.org เว็บไซต์ : www.article2.org

สารบัญ

คຸ້ມครองพยาน หรือปิดเบือนความยุติธรรม

คำนำ : ความสำคัญของการคຸ້ມครองพยาน	๔
บาซิล เพอร์รี่โน้ด, ผู้อำนวยการบริหาร, ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย	
บทนำ : คຸ້ມครองพยาน หรือปิดเบือนความยุติธรรม	๗
กองบรรณาธิการ	
คຸ້ມครองพยานหมายถึงการผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม	๑๐
ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย	
อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในบางคดี?	๒๔
อะไรคือสิ่งที่ควรปรับปรุง	๓๔
ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย	

ภาคผนวก

ภาคผนวก ๑ : พระราชบัญญัติคຸ້ມครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖	๓๘
ภาคผนวก ๒ : คำร้องขอใช้มาตรการในการคຸ້ມครองพยานในประเทศไทย	๔๔
ภาคผนวก ๓ : ความหมายของมาตรา ๒ : การทำให้สิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นอย่างแท้จริง	๕๓

คำนำ : ความสำคัญของการคุ้มครองพยาน

บาซิล เพอร์นันโด, ผู้อำนวยการบริหาร, ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย

หากพยานไม่ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย ก็คงไม่มีการต่อสู้เพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำความผิดรอดพ้นจากการถูกลงโทษ และหากไม่มีการคุ้มครองพยาน เขี่ยการละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้เรียกร้องหาความยุติธรรมคงต้องเผชิญหน้ากับการถูกข่มขู่คุกคามอย่างร้ายแรง การคุกคามที่หมายถึงการทำร้ายร่างกายและกระทั่งถึงแก่ความตายของเหยื่อหรือคนที่เขารัก ความรุนแรงนี้เกิดจากฝีมือของผู้มีอำนาจ และอำนาจดังกล่าวมักมาจากเครื่องแบบที่คนพวกนี้ใส่

กฎหมายที่ผดุงความยุติธรรมแต่ไม่สามารถจัดหาช่องทางเพื่อคุ้มครองพยานได้ถือเป็นความฉ้อฉล และเมื่อเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนเข้าใจเช่นนี้ พวกเขาจะไม่กล้าออกมายืนยันสิทธิของตนต่อผู้กระทำความผิด มีหน้าซำยัง ไม่พยายามที่จะออกมาร้องทุกข์กล่าวโทษและแสดงสิทธิของตนด้วยซ้ำ ผู้ตกเป็นเหยื่อยังคงนั่งเงียบงมมืออเท้าอยู่กับความกลัว

กระบวนการยุติธรรมจำเป็นต้องอาศัยการรวบรวมพยานหลักฐานที่นำมาแสดงต่อศาล แต่การรวบรวมหลักฐานคงไม่อาจทำได้หากพยานเต็มไปด้วยความกลัว เมื่อไม่มีพยานหลักฐานศาลก็จะไม่พิจารณาคดีนั้นหรือไม่ก็ถอนฟ้องไป เพราะศาลจะพิจารณาคดีได้ก็ต่อเมื่อมีการนำสืบพยานเท่านั้น ในกรณีเช่นนี้ผู้กระทำความผิดด้วยการทรมาน การวิสามัญฆาตกรรม และการทำให้บุคคลหายไปย่อมรอดพ้นจากเงื้อมมือกฎหมายอยู่เป็นประจำ

ผลการพิจารณาคดีแต่ละคดีจำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานที่นำมาแสดงต่อศาลว่ามีน้ำหนักแค่ไหน เช่น

เดียวกัน พยานหลักฐานจะมีน้ำหนักน่าเชื่อถือก็ต้องอาศัยการสืบสวนหาข้อเท็จจริงให้เร็วที่สุดตั้งแต่เริ่มมีการกระทำผิด หากโจทก์หรือผู้เสียหายกล้าที่จะออกมาร้องทุกข์ทันทีหลังเกิดอาชญากรรม กล้าที่จะบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดถี่ถ้วนที่ผู้ก่อเหตุและวัตถุพยานซึ่งเป็นประโยชน์ต่อรูปคดี หากเจ้าทุกข์ได้รับการสนับสนุนจากพยานบุคคลและไม่กลับคำให้การให้เสียรูปคดี คิดนั้นก็อาจประสบความสำเร็จตรงข้ามหากเจ้าทุกข์รู้สึกหวาดกลัวและไม่อาจคาดหวังอะไรได้มากนักจากกระบวนการยุติธรรม แต่ตัดสินใจออกมาร้องทุกข์หลังจากเหตุการณ์นั้นผ่านไปนานแล้ว เจ้าทุกข์ผู้นั้นย่อมลังเลที่จะให้รายละเอียดสิ่งที่เกิดขึ้นหรือไม่แน่ใจว่าจะหาพยานบุคคลจากไหนที่จะทำให้คดีมีน้ำหนักมากขึ้นภายใต้แรงกดดันเช่นนี้รูปคดีย่อมเปลี่ยนไปและโอกาสที่จะชนะคดีก็น้อยมาก ในกรณีที่เป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนโดยตรงปัจจัยสำคัญที่จะชี้ชัดว่าคดีจะออกมาแพ้หรือชนะก็คือการคุ้มครองพยาน

การคุ้มครองพยานยังเป็นกลไกที่แสดงให้เห็นว่าผู้พิพากษาใช้อำนาจตุลาการอย่างไร ในประเทศที่กระบวนการทางกฎหมายพัฒนาแล้วผู้พิพากษามีสิทธิในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการพิจารณาคดีอย่างไร การไต่สวนจะมีความเที่ยงธรรมเพียงใดก็ดูได้จากว่าผู้พิพากษาได้รับความเคารพในเอกสิทธิ์นี้แค่ไหน หากสังคมใดให้ความสำคัญต่อการพิจารณาคดีที่ยุติธรรม หลักนิติธรรมของสังคมนั้นย่อมได้รับการเชิดชู สังคมใดที่บ่อนทำลายไม่ให้การไต่สวนคดีเป็นไปอย่างเที่ยงธรรม หลักนิติธรรมของสังคมนั้นกำลังถูกลบหลู่ เมื่อจำเลยสามารถขจัดพยานโจทก์

หรือทำให้พวกเขากลับคำให้การได้ก็เท่ากับว่าเขาได้ทำให้ ศาลสถิตยุติธรรมกลายเป็นเวทีแสดงจำพวกอันโหดร้าย ไม่ว่าผู้พิพากษาจะแสดงที่ทำว่าเอาจริงเอาจังกับการไต่สวนคดีมากเพียงใด ศาลนั้นก็ได้ถูกลดทอนอำนาจลงแล้ว

เมื่อใดที่เจ้าหน้าที่รัฐตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา เมื่อนั้น อำนาจศาลและความเคารพให้เกิดการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมกำลังถูกทดสอบอย่างถึงที่สุด เจ้าหน้าที่ผู้รักษา กฎหมายย่อมมีลู่วางมากกว่าคนธรรมดาสามัญที่จะทำให้ มั่นใจว่าผู้พิพากษาจะไม่มีวันได้ยินใครมาร้องทุกข์กล่าวโทษตน หรือหากได้ยิน เจ้าหน้าที่ผู้นั้นก็ยังมีหนทางที่จะ ทำให้การพิจารณาคดีกลายเป็นเพียงการแสดงจำพวก ส่วนใหญ่เมื่อมีการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่รัฐในเอเชีย ผู้ เป็นพยานมักไม่กล้ามาปรากฏตัวต่อศาล ในกรณีที่ยอม มาเบิกความพวกเขา ก็มักกลับคำให้การหรือไม่ก็โกหก หน้าตาเฉยเพียงเพื่อต้องการหลบเลี่ยงผลร้ายที่จะตามมา เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้กระทำความผิดก็สามารถระเบิดเสียง หัวเราะเยาะใส่ศาลและผู้พิพากษา

ดังนั้น การขาดการคุ้มครองพยานกับการไต่สวน ที่เป็นธรรมจึงเป็นเรื่องเดียวกัน เมื่อประชาชน ทราบดีว่าอำนาจศาลอยู่ในกำมือของตำรวจกับนักการเมือง และแม้แต่ผู้พิพากษาที่เก่งที่สุดก็ยังสามารถถูกสนตะพาย และชี้หน้าได้ กระบวนการยุติธรรมทั้งหมดจึงขาดความน่า เชื่อถือ เมื่อผู้พิพากษากลายเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ในเกมจำพวกนี้ นั่นหมายความว่าสังคมได้สูญเสียความ หมายที่แท้จริงของความยุติธรรมไปแล้ว กรณีที่มีการ เลื่อนการพิจารณาคดีออกไปหลายครั้งเนื่องจากพยานไม่ มาขึ้นศาลหรือผู้ต้องหาถูกตัดสินให้พ้นผิดเพราะ “ขาด หลักฐาน” ผู้พิพากษาอาจกระทำหน้าที่ตามตัวบทกฎหมาย แต่ผลก็คือศาลกำลังหมิ่นศักดิ์ศรีตัวเอง ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ สถาบันแห่งความยุติธรรมได้สูญเสียความน่า เชื่อถือจนหมดสิ้น

การคุ้มครองพยานถือเป็นหน้าที่ของรัฐ นี่คือการ สำคัญที่มีอยู่ทั่วโลก รัฐที่ปฏิเสธไม่ให้การคุ้มครองพยาน เท่ากับรัฐปฏิเสธความยุติธรรมต่อสังคม รัฐจำต้องหา บุคลากร เงินทุนและวิธีการในการทำหน้าที่นี้ ประเทศที่ พลาดถึงการคุ้มครองพยานแต่ไม่จัดสรรกองทุนและ ทรัพยากรเพื่อการนี้ถือเป็นความล้มเหลวต่อหน้าที่ แต่ ปัญหาที่แท้จริงของการจัดตั้งโครงการคุ้มครองพยานไม่ได้ อยู่ที่ตัวเงิน แต่อยู่ที่นโยบายของรัฐต่อเรื่องนี้ หากรัฐ

“การขาดการคุ้มครองพยานกับ การไต่สวนที่เป็นธรรมจึง เป็นเรื่องเดียวกัน”

เข้าใจความสำคัญและแสดงออกอย่างชัดเจนว่าการ คุ้มครองพยานคือสิ่งที่จะนำมาซึ่งความยุติธรรม รัฐย่อม จัดตั้งและพัฒนาหน่วยงานที่จะมาสนองนโยบายดังกล่าว ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างรวดเร็ว ทุกวันนี้มีบุคลากรและ ทรัพยากรอยู่มากมายที่จะมาทำหน้าที่ดังกล่าว

เราคาดหวังว่าจะได้อะไรจากโครงการคุ้มครองพยาน ที่ดี? คำตอบคือต้องเป็นโครงการที่เข้าถึงง่าย เป็นที่รู้จัก อย่างกว้างขวางและมีบทบาทที่ประชาชนเข้าใจ ต้องเป็น โครงการที่ตอบสนองคำร้องขออย่างทันที่ ต้องมี รูปแบบการคุ้มครองพยานที่หลากหลาย ทั้งนี้รวมถึงการ คุ้มครองพิเศษในศาล และหากจำเป็นก็ต้องสามารถ ปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของพยานตลอดจนเคารพใน ความลับส่วนบุคคล โครงการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิ- ภาพจะได้รับความเชื่อมั่น แรงสนับสนุนและความร่วมมือ จากสาธารณชน ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมของ ประเทศนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง

ไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศในเอเชียที่มีประวัติการ ต่อสู้กับอำนาจการปกครองของทหารและตำรวจมายาวนาน ประวัติศาสตร์ส่วนนี้สร้างความหวาดกลัวที่ฝังลึกในหมู่ผู้ ตกเป็นเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน ความกลัวนี้เป็น มรดกตกทอดของทุกประเทศที่มีประวัติการกดขี่ทางสังคม มาอย่างยาวนาน แต่ขณะนี้ประชาชนคนไทยกำลังต่อสู้ อย่างเข้มข้นเพื่อที่จะโยนมรดกนั้นทิ้งไป พวกเขาได้นำพา ประเทศชาติให้พ้นจากระบอบเผด็จการมาเป็นประชาธิปไตย โดยรูปแบบ และพวกเขากำลังพยายามเปลี่ยนจาก ประชาธิปไตยเพียงรูปแบบมาเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง นี่เป็นภารกิจที่ยากยิ่งกว่าการโค่นล้มระบอบเผด็จการ ในหลายๆ ด้าน เพราะเป็นงานที่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลง

“ความกลัวนี้เป็นมรดกตกทอด
ของทุกประเทศที่มีประวัติ
การกดขี่ทางสังคมมาอย่าง
ยาวนาน แต่ขณะนี้ประชาชน
คนไทยกำลังต่อสู้อย่างเข้มข้น
เพื่อที่จะโยนมรดกนั้นทิ้งไป”

ในระดับลึกในการไปทำลายความเข้าใจที่มีอยู่อย่างกว้าง
ขวางต่อความเป็นรัฐและสังคม

ในขั้นนี้เองที่สิทธิในการร้องเรียนเพื่อให้ได้ค่า
ตอบแทนเมื่อมีการละเมิดสิทธิเริ่มเป็นที่เข้าใจแม้ในหมู่คนที่
ยากจนที่สุดของสังคม การจะทำให้คนหมู่มากที่สุดของ
สังคมหายจากความหวาดกลัวเพื่อที่เขาเหล่านั้นจะสามารถ
ใช้สิทธิข้อนี้ได้เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยเวลาและความเพียร
พยายามอย่างยิ่งยวด แต่หากความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของคน
เหล่านี้ไม่อาจเป็นอิสระจากแรงกดดันหรือความคับข้องใจ
ที่มีมานาน เราย่อมไม่อาจคาดหวังได้ว่าประชาธิปไตยที่แท้
จริงและความเคารพในสิทธิมนุษยชนจะเกิดขึ้น

เป็นเรื่องชัดเจนว่าเมื่อเราพูดถึงการคุ้มครองพยาน
แท้จริงแล้วเรากำลังเอ่ยถึงสิ่งที่สำคัญกว่านั้นมาก เรากำลัง
พูดเรื่องความน่าเชื่อถือของศาล ความมีประสิทธิภาพของ
ศาลสถิตยุติธรรม การเติบโตแพร่หลายของประชาธิปไตย
และการเปลี่ยนแปลงในสังคม แต่ถึงที่สุดแล้วการคุ้มครอง
ความปลอดภัยต้องกลับมาที่เหยื่อและพยานเอง พวกเขา
คือผู้ที่ต้องแสดงออกได้ถึงสิ่งที่พวกเขาต้องการและอธิบาย
ให้สังคมได้รับรู้ถึงสิ่งที่พึงกระทำ พวกเขาต้องได้รับการ
สนับสนุนให้พูดออกมาดังๆ ต้องทำให้ประสบการณ์ของ
พวกเขาเป็นที่รับรู้ในทุกวิถีทางที่เป็นไปได้ พวกเขาควร
เปิดโปงให้เห็นโฉมหน้าที่แท้จริงของผู้รักษากฎหมายและ
ความหมายที่แท้จริงของคำว่าศาลสถิตยุติธรรม ผู้ที่
ห่วงใยต่อปัญหาที่เจ้าหน้าที่รัฐผู้กระทำความผิดมักกลบเกลื่อน
ไปได้หรือการใช้อำนาจและความรุนแรงที่รัฐเป็นผู้ก่อขึ้น
ควรทำงานร่วมกับพวกเขาอย่างใกล้ชิด ช่วยทำให้เสียงของ
พวกเขาดังขึ้นและมีพลังมากขึ้นเพื่อที่ว่าความเคารพต่อศาล
ต่อความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนจะกลายเป็นจริงโดย
อาศัยโครงการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพ

บทนำ : คຸ່มครองพยาน หรือบิดเบือนความยุติธรรม

กองบรรณาธิการ

๒
ค
๑

มครองพยาน หรือบิดเบือนความยุติธรรม เป็น รายงานฉบับแรกของงานศึกษาเฉพาะกรณีที ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชียมีแผนที่จะจัด พิมพ์ขึ้นตามลำดับอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดมุ่ง- หมายเพื่อศึกษาโครงสร้างสถาบันของรัฐที่เป็นอุปสรรคต่อ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการปรับแก้ยาระดับ กฎหมายในประเทศไทยอย่างละเอียด

รายงานฉบับแรกนี้เป็นการศึกษาโครงการคุ้มครอง พยานซึ่งอยู่ในขั้นเริ่มต้นของประเทศไทย เป็นการศึกษា ปัญหาการให้การคุ้มครองพยานและเหยื่อการละเมิดสิทธิ มนุษยชนอย่างรุนแรง และผลที่คนเหล่านั้นได้รับเมื่อมี การเรียกร้องการชดใช้ค่าเสียหาย

แม้จะมีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่คุ้มครอง พยานขึ้นภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรม แต่ ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ตำรวจกลับเป็นผู้มีอำนาจควบคุม การดำเนินงานส่วนใหญ่ของโครงการคุ้มครองพยาน ด้วย เหตุที่ในประเทศไทยตำรวจคือผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็น หลัก การที่บุคคลเหล่านี้จะสามารถมาทำหน้าที่รับผิดชอบ ให้การคุ้มครองพยานจึงเป็นเรื่องที่ทั้งไม่ชอบด้วยเหตุผล และขัดต่อความเป็นจริง เรื่องนี้ทำให้เราต้องนึกถึงสุภาษิต จินที่กล่าวว่าจะเลือกอย่างไรระหว่างอุ้งตีนหมีกับปลา จะ กินทั้งสองอย่างในเวลาเดียวกันไม่ได้

สำนักงานคุ้มครองพยานที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่จำเป็นต้อง ได้รับการพัฒนาศักยภาพและอำนาจในการบริหารจัดการ การคุ้มครองพยานเพิ่มมากขึ้น หากไม่แล้วว้ตฤประสงค์ของ หน่วยงานนี้ย่อมเสียไปและความเป็นไปได้ที่เหยื่อการ

ละเมิดสิทธิมนุษยชนในไทยจะได้รับความยุติธรรมจะลด น้อยลงไปอย่างยิ่ง สำนักงานคุ้มครองพยานได้ตกที่นั่ง ลำบากอยู่แล้วกับการที่ต้องกลายเป็นหน่วยงานในอาณัติ ของสำนักงานตำรวจและส่วนราชการอื่นๆ ที่มีอิทธิพลมาก กว่า เราต้องไม่ยอมให้สิ่งนี้เกิดขึ้น

การศึกษาครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า

๑. พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาควร ได้รับการร่างและตีความให้ดีกว่าเดิม
๒. บุคคลที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาควรมีสิทธิได้ รับการคุ้มครองด้วย
๓. ควรมีการวางหลักเกณฑ์การคุ้มครองพยานและ การนำไปปฏิบัติที่ชัดเจน
๔. สำนักงานคุ้มครองพยานควรมีอำนาจในการ ดำเนินงานที่ชัดเจนโปร่งใส
๕. สำนักงานคุ้มครองพยานควรได้รับทุนและ บุคลากรเพิ่มมากขึ้น
๖. เจ้าหน้าที่สำนักงานคุ้มครองพยานควรได้รับการ ฝึกอบรมอย่างเข้มข้นจริงจัง
๗. นักกฎหมายและแพทย์ควรได้รับการอบรมให้ เข้าใจการคุ้มครองพยานเช่นกัน
๘. ห้องพิจารณาคดีในศาลควรได้รับการแก้ไข ดัดแปลงเพื่อสร้างความรู้สึกปลอดภัยแก่พยาน
๙. กระบวนการพิจารณาคดีอาญาควรได้รับการ แก้ไขปรับปรุงให้มีการคุ้มครองพยานมากขึ้น และ
๑๐. สาธารณชนควรได้รับความรู้เพื่อให้เข้าใจ กระบวนการคุ้มครองพยานมากขึ้น

ผู้ที่สนใจและห่วงใยต่อการคุ้มครองพยานในไทยหรือในเอเชียไม่ควรประหลาดใจกับข้อเสนอทั้งหมดที่กล่าวมานี้ อย่างไรก็ตาม เป็นเรื่องน่าตกใจที่ปัจจุบันไม่มีนักกฎหมายหรือทนายความที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ไม่มีนักปกป้องสิทธิมนุษยชน ไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเหยื่อที่ออกมาอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นนี้อย่างกว้างขวาง

แผนงานคุ้มครองพยานในไทยนับเป็นการริเริ่มโครงการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งแม้จะมีข้อจำกัดอยู่มากก็ตาม และถือเป็นหนึ่งในโครงการประเภทนี้ที่มีอยู่ในทั้งในเอเชียเป็นโครงการที่สมควรได้รับการสนับสนุนมากยิ่งขึ้น เพราะหากเป็นเช่นนั้นโครงการนี้จะกลายเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นสำหรับภูมิภาคนี้ หรือมีเช่นนั้นก็จะถูกกลืนหายไปโดยกลุ่มผู้กระทำความผิด ไม่ใช่โดยนักปกป้องสิทธิมนุษยชน

สถาบันทั้งในและนอกประเทศล้วนมีความห่วงใยและสนใจต่อประเด็นนี้

รัฐบาลไทยโดยเฉพาะกระทรวงยุติธรรมต้องทำงานให้หนักกว่าเดิมหลายเท่า เพื่อให้สำนักงานคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันสำนักงานคุ้มครองพยานมีเจ้าหน้าที่ไม่ถึงครึ่งของจำนวนที่ตั้งไว้ เห็นได้ชัดว่าสำนักงานคุ้มครองพยานจำเป็นต้องมีบุคลากรและได้รับงบประมาณจากกระทรวงเพิ่มขึ้นก่อนจะมีการพูดเรื่องการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ นี่เป็นเรื่องการตัดสินใจในระดับนโยบายในส่วนของรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี หากใช้ว่ามีเงินงบประมาณที่จะนำมาบริหารงานหรือไม่ หลักการการคุ้มครองพยานยังคงเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับผู้นำการเมืองไทยแม้จะมีบันทึกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งชาติก็ตาม นี่เป็นสิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลง

สถาบันระหว่างประเทศ หน่วยงานระดับทวิภาคีและองค์กรต่างประเทศทั้งหลายควรให้การสนับสนุนแก่สำนักงานคุ้มครองพยาน รัฐบาลที่มีโครงการคุ้มครองพยานที่เข้มแข็งสามารถให้ความช่วยเหลือทางด้านความรู้และทรัพยากร ประเทศต่างๆ เหล่านี้มีความพร้อมที่จะช่วยเหลือ และยังมีผลประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับจากการแลกเปลี่ยนดังกล่าว เนื่องจากชาวต่างชาติที่ถูกตั้งข้อกล่าวหาฐานกระทำความผิดทางอาญาก็ย่อมได้รับความเดือดร้อนจากกระบวนการยุติธรรมที่ถูกบิดเบือนไปด้วยเพราะไม่มีโครงการคุ้มครองพยานและปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ที่ควบคุมตัว และสำหรับหน่วยงานระหว่างประเทศ ประเทศ

ไทยถือว่ามีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะทำให้เป็นโครงการคุ้มครองพยานที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งสามารถนำไปเผยแพร่และเป็นต้นแบบให้ประเทศอื่นๆ ได้ปฏิบัติตามต่อไป

องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในท้องถิ่นและระหว่างประเทศ ภาควิชาต่างๆ ในมหาวิทยาลัย กลุ่มวิชาชีพและกลุ่มศึกษาต่างๆ สมาชิกวุฒิสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และที่สำคัญที่สุดคือผู้ตกเป็นเหยื่อและพยานเอง ควรมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการคุ้มครองพยานในประเทศไทย และทำทุกวิถีทางในการหยิบยื่นความรู้ความสามารถที่ตนมีเพื่อทำให้โครงการนี้เป็นจริง การอภิปรายแลกเปลี่ยนความเห็นในที่สาธารณะถือเป็นความจำเป็นหากต้องการให้หน่วยงานภายนอกหันมาให้การสนับสนุน และหากต้องการจะเข้าใจความสัมพันธ์เรื่องการคุ้มครองพยาน สิทธิมนุษยชนกับกฎหมายให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

คำขอบคุณ

รายงานฉบับนี้ค้นคว้าและจัดทำให้ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชียโดยอิซาเบล มะซุนฮัง โดยได้รับความช่วยเหลือจากพุทธณี กางกัน และนิค ซีสมแมนเป็นผู้ทบทวนแก้ไข เนื้อหาของรายงานฉบับนี้ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยโดยอนิตรา โมเซอร์-พวงสุวรรณ

ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชียขอขอบคุณในความช่วยเหลือจากสำนักงานคุ้มครองพยาน กระทรวงยุติธรรม ขอขอบคุณคุณชาญเซาว์ ไชยานุกิจ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ที่อนุญาตให้เข้าใช้สำนักงาน

ขอขอบคุณ อังคณา นีละไพจิตร และพระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณ ที่กรุณาแบ่งปันประสบการณ์จากการได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในฐานะพยาน

คำอุทิศ

ขออุทิศผลงานชิ้นนี้แก่อังคณา นีละไพจิตร, จวีวรรณ ยุทธหาญ, อติเรก ยี่มวดี, พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณ, เอกวัฒน์ สีมันตะ, เอนก ยี่นีก, อุไร ศรีเหน่, พยานทุกคนในคดีมินมินและพยานคนอื่นๆ ในประเทศไทยที่สมควรได้รับการคุ้มครอง

ขอให้ผู้ตกเป็นเหยื่อและพยานทุกคนที่ไม่ได้รับการคุ้มครองในประเทศไทยจงมีความปลอดภัยที่พวกเขาต้องการ ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของตัวเองเท่านั้น แต่เพื่อสังคมโดยรวมของพวกเขา เพื่อศาลสถิตยุติธรรม เพื่อกฎหมายบ้านเมือง และเพื่อนัยแห่งความยุติธรรม

การศึกษาด้านอื่นๆ เกี่ยวกับประเทศไทย โดยศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย

Extrajudicial killings of alleged drug dealers in Thailand

article 2, vol. 2, no. 3, June 2003

<http://www.article2.org/pdf/v02n03.pdf>

Institutionalised torture, extrajudicial killings and uneven application of law in Thailand

A submission to the UN Committee on Human Rights, March 2005

http://www.alrc.net/PDF/ALRC__HRC__Thailand__2005.pdf

Supplement, July 2005

http://www.alrc.net/PDF/ALRC__HRC__Thailand__2005__Supplement.pdf

Rule of law versus rule of lords in Thailand

article 2, vol. 4, no. 2, April 2005

<http://www.article2.org/pdf/v04n02.pdf>

Thailand: Stronger institutions needed

article 2, vol. 4, no. 3, June 2005

<http://www.article2.org/pdf/v04n03.pdf>

คุ้มครองพยานหมายถึงการผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม

ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย

พยานถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญา การไต่สวนคดีอาญาโดยเฉพาะในกระบวนการดำเนินคดีในเอเชียจะให้น้ำหนักกับคำให้การของผู้เป็นพยานมาก ในหลายๆ กรณี คำตัดสินว่าจำเลยมีความผิดจริงหรือให้พ้นผิดขึ้นอยู่กับคำให้การของพยานเพียงปากเดียว ซึ่งบางครั้งก็คือผู้ตกเป็นเหยื่อของการกระทำผิดนั้นด้วย เมื่อขาดคำให้การจากพยานคดีนั้นก็ต้องปิดไป เมื่อขาดคำให้การเนื่องจากพยานถูกข่มขู่หรือกระทั่งถูกฆ่าตาย เมื่อนั้นผู้กระทำความผิดกำลังหัวเราะเยาะศาล กรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ นั่นเท่ากับกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดกำลังตกอยู่ในอันตราย

ในความเข้าใจแบบเพื่อนฝูง โลกนี้แบ่งออกเป็นโลกของพระเอกกับผู้ร้าย โลกชั้นต่ำคือพวกอาชญากรและตำรวจมีหน้าที่ต้องต่อสู้กับคนพวกนี้ โลกของอาชญากรเป็นโลกมืดที่ถูกทำให้เป็นฝ่ายตรงข้ามกับพลังสีขาวของอัครวิน ความเข้าใจเรื่องอาชญากรรมเช่นนี้สามารถพบเห็นได้ตามหน้าหนังสือพิมพ์หัวสีและแผ่นฟิล์มเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่ได้มีอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง ในภูมิภาคส่วนใหญ่ของเอเชีย ความเกี่ยวพันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับอาชญากรคือสาเหตุเบื้องต้นของการก่ออาชญากรรม ความเกี่ยวพันนี้มีทั้งปฏิสัมพันธ์ที่เรียบง่ายและซับซ้อน การติดสินบนเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อจะได้เปิดบาร์ ซ่องหรือบ่อนพนันที่ผิดกฎหมาย มีการต่อรองหาข้อตกลงเพื่อไม่ให้มีการสืบสวนคดีอาญาบางคดี หรือถ้ามีการสอบสวนก็สอบสวนแบบขอไปที มีการจัดเตรียมเส้นทางเพื่อขนยาเสพติดหรือคนต่างด้าว

เข้ามาทางชายแดน การร่วมลงมือระหว่างอาชญากรกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการลักพาตัวและสังหารคน อาชญากรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากความโยงโย่ที่กล่าวมานี้ หรือหากเกิดขึ้นก็ต้องถูกเปิดเผยในไม่ช้า ความโยงโย่ในลักษณะนี้หมายถึงอาชญากรรมส่วนใหญ่ได้เกิดขึ้นแล้วและเป็นไปไม่ได้ที่จะเปิดโปงการกระทำผิด การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในโลกของความจริงเรื่องอาชญากรรม การละเมิดสิทธิมนุษยชนและการลอบวางยาของเจ้าหน้าที่รัฐผู้กระทำความผิดต้องเริ่มต้นจากเครือข่ายนี้

แท้จริงแล้วการพูดเรื่องคุ้มครองพยานก็คือการพูดถึงเครือข่ายโยงโย่นั่นเอง เพราะมันหมายถึงการคุ้มครองพยานให้ปลอดภัยจากทั้งอาชญากรและเจ้าหน้าที่ตำรวจ ใครก็ตามที่ตกเป็นจำเลยยอมมหาทางก็ตกกันการให้ข้อมูลของพยานที่อาจนำไปสู่การตัดสินว่าจำเลยกระทำผิดจริงเมื่อไรที่จำเลยเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือข้าราชการ เมื่อนั้นโอกาสที่จะเกิดการชี้ตัว ติดตามถึงที่พักอาศัย ใช้กำลังข่มขู่หรือบีบบังคับพยาน ตลอดจนบิดเบือนแนวทางการสืบสวนและดำเนินคดีในศาลก็ยังมีมากกว่ากรณีที่จำเลยเป็นบุคคลธรรมดา อย่างเช่นผู้ตกเป็นเหยื่อการทรมานของตำรวจต้องไปแจ้งความที่สถานีตำรวจ ซึ่งอาจเป็นสถานีตำรวจแห่งเดียวกับที่เหยื่อถูกทรมาน นายร้อยเวรผู้รับแจ้งความอาจข่มขู่ผู้เสียหายคนนั้นไม่ให้แจ้งความหรือบันทึกคำร้องไว้เพียงบางส่วนหรือไม่ตรงตามความเป็นจริง หลังจากนั้นสองสามวันนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจกลุ่มหนึ่งหรือพรรคพวกของตำรวจที่กระทำความผิดอาจไปหาผู้เสียหายถึงบ้าน พวกเขาอาจไปเตือน

ไม่ให้ผู้เสียหายฟ้องร้องให้มีการดำเนินคดีต่อ และอาจเสนอเงินให้ก้อนหนึ่ง ผู้เสียหายจะรู้สึกเกรงกลัวตำรวจกับพรรคพวกและอาจกำลังต้องการใช้เงิน เมื่อขาดคำแนะนำและคนสนับสนุน ผู้เสียหายก็อาจยอมรับเงินก้อนนั้นแล้วถอนคำร้องไป เมื่อไม่มีการฟ้องร้องอัยการก็จำเป็นต้องปิดคดีเพราะ “ขาดหลักฐาน” ผู้ถูกกล่าวหาไม่เคยแม้แต่จะมาปรากฏตัวต่อศาลด้วยซ้ำ และกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับคดีอาญาก็ได้ถูกทำลายโดยสิ้นเชิง เมื่อเกิดเหตุการณ์ในลักษณะนี้ติดตามมาซ้ำแล้วซ้ำเล่า กระบวนการยุติธรรมทั้งหมดย่อมถูกกัดกร่อนให้ผู้พังลง

พยานและเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนจำเป็นต้องได้รับการยืนยันว่าพวกเขาและครอบครัวจะไม่ต้องเผชิญกับการตอบโต้ทั้งก่อน ขณะและหลังจากการดำเนินคดี เมื่อไม่ได้รับสิ่งเหล่านี้พวกเขาจะไม่ให้ความร่วมมือ หากพยานไม่ให้ความร่วมมือการดำเนินคดีก็จะถูกทำให้ไร้ความเป็นธรรม หากคนเป็นจำนวนมากไม่ให้ความร่วมมือความยุติธรรมคงไม่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้นโครงการคุ้มครองพยานและครอบครัวที่มีความพร้อมในทุกๆ ด้านและมีการให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างกว้างขวางจึงเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้น

เมื่อหันไปมองบางประเทศในเอเชียดั่งที่ยกมาข้างล่างนี้ก็แสดงให้เห็นว่า การทำวิสามัญฆาตกรรม การลักพาตัวรวมทั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางล้วนแล้วแต่เกี่ยวพันโดยตรงกับการไม่มีกฎหมายและการขาดโครงการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพ

๑. **ฟิลิปปินส์** สาธารณรัฐบัญญัติ ๖๔๘๑ ให้หลักประกันว่าพยานจำต้องได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยและได้รับสวัสดิการจากกระทรวงยุติธรรม คนบางกลุ่มที่อยู่ต่างประเทศได้ถือเอากฎหมายข้อนี้เป็นแบบอย่างของการคุ้มครองพยานในเอเชีย แต่สำหรับชาวฟิลิปปินส์แล้วบทบัญญัติข้อนี้ถือว่าไม่มีความหมาย นักปกป้องสิทธิมนุษยชน ผู้นำชาวนา และนักหนังสือพิมพ์คือกลุ่มคนที่ถูกยิงทิ้งทุกสัปดาห์ ผู้กระทำความผิดไม่กลัวว่าจะถูกจับได้ ครอบครัวของเหยื่อปฏิเสธที่จะยื่นฟ้องและพยานต้องหลบหนีไปด้วยความกลัว คดีแล้วคดีเล่าต้องปิดไปเพราะ “ไม่มีพยานกล้าออกมาปรากฏตัวเนื่องจากกลัวถูกล้างแค้น” กระทั่งกรณีที่มีคนถูกยิงตายกลางตลาดที่เนื่องแน่นไปด้วยผู้คน หรือต่อหน้าลูกเมียที่บ้าน ตำรวจก็ยิ่งแก้ตัวว่าไม่สามารถหาตัวพยานหรือไม่ได้รับความร่วมมือจากพวกเขา แต่พยานก็มีเหตุผลสมควรยิ่งที่จะกลัว เพราะคนที่ยอมออกมาเป็น

“พยานและเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนจำเป็นต้องได้รับการยืนยันว่าพวกเขาและครอบครัวจะไม่ต้องเผชิญกับการตอบโต้ทั้งก่อน ขณะ และหลังจากการดำเนินคดี”

พยานมักถูกฆ่าทั้งเป็นเรื่องปกติ แม้จะมีการวิสามัญฆาตกรรม และการทำทารุณโหดร้ายอยู่มากในฟิลิปปินส์ แต่ก็ไม่มีที่แว่วว่ารัฐบาลจะมีมาตรการที่จริงจังใดๆ ในการจัดการกับปัญหานี้ในรูปของการจัดตั้งโครงการคุ้มครองพยานที่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. **อินโดนีเซีย** พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานและเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รอคอยมานานยังคงอยู่ในขั้นตอนการร่างกฎหมาย ยกเว้นมาตรการให้ความช่วยเหลือแก่พยานและเหยื่อแล้ว ร่างกฎหมายฉบับนี้เสนอให้สืบทวงโทษอย่างหนักแก่บุคคลซึ่งพยายามกีดกันไม่ให้พยานมาเบิกความในศาล หรือบอกแหล่งที่พักและข้อมูลส่วนบุคคลของพยานให้ผู้อื่นทราบ อย่างไรก็ดีตาม กระทั่งก่อนที่ร่างกฎหมายฉบับนี้จะเสร็จสมบูรณ์ ประธานคณะกรรมการการร่างกฎหมายได้เสนอให้การคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของตำรวจแทนที่จะเป็นหน่วยงานอิสระ ที่น่าเสียดายคือการเอาภารกิจการคุ้มครองพยานไปฝากไว้ในมือตำรวจเท่ากับเป็นการทำลายวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งโครงการนี้อย่างสิ้นเชิง ดังที่การศึกษาครั้งนี้ได้อธิบายอย่างละเอียดโดยอ้างถึงสถานการณ์ในประเทศไทย ขณะเดียวกันกองกำลังความมั่นคงอินโดนีเซียและกองกำลังเสริมยังคงปฏิบัติกรอย่างเหิมเกริมในทุกพื้นที่ของหมู่เกาะอินโดนีเซียโดยไม่ถูกลงโทษ นักปกป้องสิทธิมนุษยชน เหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่นเดียวกับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนร่วมงานของพวกเขาต้องประสบกับการถูกข่มขู่เอาชีวิตที่ร้ายแรงและมีการวางแผนมาอย่างดี

๓. **อินเดีย** ยังไม่มีโครงการหรือแนวทางการคุ้มครองพยานในระดับประเทศ และบางรัฐไม่มีกฎหมายคุ้มครอง

“กรมตำรวจเป็นหน่วยงานที่ บุคคลภายนอกทุกคนพากันดูถูก และเกลียดชัง”

คำพูดนี้มาจากคณะกรรมการบริหารรัฐสภา
เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๒๓

พยานและเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน การดำเนินคดีต่อกลุ่มจำเลยผู้ถูกกล่าวหากรณีการสังหารหมู่ในรัฐอุซราตระหว่างปี ๒๕๔๕ กลายเป็นละครตลกหลังจากพยานให้การกลับไปกลับมาตลอดเวลา เนื่องจากมีกลุ่มชาตินิยมที่ทรงอิทธิพลและเจ้าหน้าที่รัฐวางแผนข่มขู่พยาน ประกอบกับพยานก็ไม่ได้รับการคุ้มครอง สิ่งที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ในประเทศคือ พยานที่มาเบิกความในคดีที่คู่กรณีเป็นคนรวยหรือผู้มีอิทธิพลมักมีท่าทีแข็งกร้าวไม่ให้ความร่วมมือ ทำให้ระบบกฎหมายของอินเดียกลายเป็นเรื่องน่าขัน และดูเป็นการแอบอ้างการมีสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยของอินเดียไป ในหลายพื้นที่ ตำรวจก็ร่วมมือกับพนักงานอัยการที่ฉ้อฉลและอาชญากรในการข่มขู่และฆาตกรรมผู้อื่นโดยไม่ถูกลงโทษ โดยอาศัยการฆ่าแบบ “ยิงต่อสู้อะยะ” กับผู้ร้ายหรือการรุมโจมตีของฝูงชนต่อบุคคลหรือทรัพย์สินระบบราชการที่มีโครงสร้างใหญ่โตซับซ้อนของประเทศยังคงนิ่งเฉยเป็นส่วนใหญ่และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด ขณะเดียวกันคณะกรรมการและกรมการปฏิรูประบบกฎหมายที่มีอยู่ยังไม่ถ่วงก็ไม่ได้ให้ความใส่ใจกับการคุ้มครองพยานเลย

๔. **ศรีลังกา** ยังไม่มีโครงการคุ้มครองพยานไม่ว่ารูปแบบใด สถานการณ์การเมืองที่ไม่ธรรมดาซึ่งทำให้บ้านเมืองไร้กฎหมายบวกกับการมีสายสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างตำรวจ นักการเมือง และอาชญากร ทำให้รัฐไม่สามารถคุ้มครองพยานและเหยื่อของอาชญากรรมได้ แม้รัฐจะมีเจตจำนงที่จะทำเช่นนั้นก็ตาม กลุ่มพลเมืองต่างๆ จึงได้พากันก่อตั้งโครงการของตนเองขึ้นด้วยความยากลำบาก โดยพวกเขาจะช่วยย้ายที่อยู่หรือนำตัวเหยื่อที่ถูกตำรวจทรมานหรือทำทารุณอื่นๆ ไปซ่อน แม้กระนั้นชาวศรีลังกา

ที่กล้าออกมาพูดและยื่นฟ้องเจ้าหน้าที่รัฐก็ต้องได้รับผลถึงชีวิตของพวกเขา

ไทยเป็นประเทศหนึ่งในจำนวนนั้นของเอเชียที่ตำรวจและฝ่ายบริหารมีอำนาจล้นเหลืออย่างยากที่จะเปลี่ยนแปลง ประชาชนคนธรรมดาที่มีชีวิตอยู่ด้วยความกลัวเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย ซึ่งมีอำนาจในมือถึงขนาดทำให้ชีวิตของพวกเขาเหมือนตกนรกได้ ปัญหาการรักษาความสงบเรียบร้อยในยุคใหม่ของไทยได้กลายเป็นหัวข้อเปิดสำหรับการอภิปรายถกเถียงมาตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ ๑๙๗๐ หน่วยงานต่างๆ ของรัฐรับรู้มานานแล้วว่า “กรมตำรวจเป็นหน่วยงานที่บุคคลภายนอกทุกคนพากันดูถูกและเกลียดชัง” (คำพูดนี้มาจากคณะกรรมการบริหารรัฐสภาเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๒๓ และถูกนำมาอ้างถึงในหนังสือเรื่อง *ห่อ-ราชฎรับหลวง กับประชาธิปไตยในเมืองไทย* โดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ สังคิต พิริยะรังสรรค์ สำนักพิมพ์ซิลด์-เวิร์ม เชียงใหม่ ๒๕๓๗ หน้า ๑๑๙) อย่างไรก็ตาม ตำรวจก็ประสบความสำเร็จในการต่อต้านความพยายามที่จะให้เกิดการปฏิรูป

เจ้าหน้าที่ตำรวจในไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการข่มขู่ทำร้ายร่างกายนักโทษเป็นปกติ เรื่องราวการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงมีรายงานอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในบางพื้นที่ของประเทศที่ตำรวจเพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ควรละเว้นของตนในสถานการณ์ปกติ เรื่องราวที่นักปกป้องสิทธิมนุษยชน สื่อมวลชน และหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องรายงานออกมาไม่ว่าจะเป็นการวิสามัญฆาตกรรม การลักพาตัว การทรมาน ตลอดจนการข่มขู่ผู้ต้องสงสัยพยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมักโยนโยนไปถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งสิ้น หรือไม่ตำรวจก็มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนให้เกิดการกระทำดังกล่าว ถึงกระนั้นการถกเถียงเพื่อหาสาเหตุที่ทำให้เกิดสถานการณ์เช่นนี้และการหาทางออกที่เป็นไปได้ก็ยังคงมีข้อจำกัด

คนส่วนใหญ่ที่ตกเป็นเหยื่อการทำทารุณของตำรวจในเมืองไทยไม่สามารถไปฟ้องร้องหรือเรียกร้องเอาค่าเสียหายใดๆ ได้ เพราะการลายนวลของเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำ ความผิดเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในระบบการบริหารปกครองประเทศ ซึ่งแม้ภายนอกจะดูทันสมัยแต่ก็ยังใช้ระบบอุปถัมภ์แบบโบราณในการทำงานกันต่อไป มีกฎหมายเพียงไม่กี่ข้อที่ยอมให้มีการฟ้องร้อง แต่ก็ขาดช่องทางที่จะบังคับใช้กฎหมายนี้ให้เห็นผลในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ผู้

ตกเป็นเหยื่อก็มีแรงจูงใจที่เป็นผลตอบแทนน้อยมากที่จะเอาชนะความกลัวของตนและกลัวยื่นฟ้อง เพราะพวกเขาไม่เชื่อว่าการฟ้องของตนจะนำไปสู่การกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายใดๆ ต่อตัวผู้กระทำทารุณ อีกทั้งพวกเขายังไม่มั่นใจว่าตนจะไม่โดนฝ่ายที่ถูกกล่าวหากลับมาตามจองเวร ไม่มีใครคาดหวังว่ากระบวนการยุติธรรมจะสามารถลงโทษเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำได้อย่างจริงจัง เหยื่อของการทำทารุณที่ออกมาฟ้องหรืออยู่ในฐานะที่ยื่นฟ้องได้ก็จะถูกข่มขู่คุกคามจากผู้กระทำผิดหรือพรรคพวก มีหน้าชั้นนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ยังคงปกป้องลูกน้องที่ถูกกล่าวหาว่าใช้ความรุนแรง รวมทั้งการวิสามัญฆาตกรรม การลักพาตัว และการทรมาน และยังคงสนับสนุนในหลักการให้มีการใช้วิธีการดังกล่าวอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้เองเมืองไทยจึงจำเป็นต้องมีโครงการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพและทำหน้าที่อย่างเป็นอิสระจากตำรวจ

คุ้มครองพยาน : ข้อผูกมัดตามมาตรา ๒

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองที่ประเทศไทยร่วมเป็นภาคีอยู่นั้นมีข้อผูกมัดบางข้อซึ่งจะทำให้เป็นจริงได้ก็ต่อเมื่อรัฐได้จัดตั้งโครงการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพขึ้น ทั้งนี้รวมถึงสิทธิในชีวิต (ข้อ ๖) มีเสรีภาพที่จะไม่ถูกทรมานและไม่ถูกปฏิบัติหรือลงโทษที่ทารุณผิดมนุษยธรรมหรือทำให้เสื่อมเสียศักดิ์ศรี (ข้อ ๗) สิทธิในสวัสดิภาพของบุคคล (ข้อ ๙) และเสรีภาพในการย้ายถิ่น (ข้อ ๑๒) ที่สำคัญที่สุดในข้อ ๒ บัญญัติว่ารัฐ “ต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือมาตรการอื่นๆ ที่กล่าวมาเท่าที่จำเป็นเพื่อให้สิทธิต่างๆ เกิดผลในทางปฏิบัติตามที่ยึดถือกัน ในกติกาฉบับปัจจุบัน” ในแง่นี้หมายถึงทุกประเทศที่ร่วมเป็นภาคีในสนธิสัญญา

(ก) เพื่อเป็นหลักประกันว่าบุคคลใดก็ตามที่สิทธิหรือเสรีภาพของเขาตามที่ยึดถือกันได้ถูกละเมิด บุคคลนั้นจักต้องได้รับการเยียวยาอย่างดี โดยไม่คำนึงถึงว่าการละเมิดนั้นจะกระทำโดยบุคคลผู้กำลังปฏิบัติหน้าที่ให้รัฐอยู่ก็ตาม

(ข) เพื่อเป็นหลักประกันว่าบุคคลใดก็ตามที่เรียกร้องค่าตอบแทนนั้นจะต้องมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายนิติบัญญัติผู้ทรงคุณวุฒิหรือเจ้าหน้าที่ผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ เป็นผู้ยืนยันในสิทธิของเขา ทั้งนี้กระบวนการยุติธรรม

“คนส่วนใหญ่ที่ตกเป็นเหยื่อการทำทารุณของตำรวจในเมืองไทย ไม่สามารถไปฟ้องร้องหรือเรียกร้องเอาค่าเสียหายใดๆ ได้... อีกทั้งพวกเขายังไม่มั่นใจว่าตนจะไม่โดนฝ่ายที่ถูกกล่าวหากลับมาตามจองเวร”

ของรัฐจะต้องเป็นผู้จัดให้ และต้องพัฒนาให้เกิดความเป็นไปได้ที่จะมีการดำเนินการตามกฎหมาย

(ค) เพื่อเป็นหลักประกันว่าเจ้าหน้าที่รัฐผู้ทรงคุณวุฒิจะนำวิธีการแก้ปัญหาที่ได้รับแล้วไปบังคับใช้

การทำให้สิทธิต่างๆ ที่ได้รับการยืนยันภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศไปปฏิบัติจำเป็นต้องอาศัยการมีหลักกฎหมายที่มีประสิทธิภาพและเจ้าหน้าที่รัฐผู้ทรงคุณวุฒิในแง่ของการคุ้มครองพยานนั้นหมายถึงการมีกฎหมายที่มีรายละเอียดครอบคลุมถึงการคุ้มครองพยาน และมีหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่ได้จริงเพื่อให้แน่ใจว่าได้มีการบังคับใช้กฎหมายนั้น

ในรายงานสรุปเรื่องการปฏิบัติตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (CCPR/CO/84/THA, 28 July 2005) ของประเทศไทยปี ๒๕๔๘ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้แสดงความห่วงใยต่อสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในหลายกรณี โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน โดยมีข้อสังเกตดังนี้

คณะกรรมการสิทธิฯ รู้สึกกังวลที่มีการกล่าวหาอย่างต่อเนื่องถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นร้ายแรง รวมถึงกรณีที่เกิดการวิสามัญฆาตกรรมในหลายพื้นที่และการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจและกองกำลังติดอาวุธ ดังที่มีการบันทึกรายละเอียดไว้ในหลายเหตุการณ์ เช่น กรณีตากใบในเดือนตุลาคม ๒๕๔๗ กรณีกรือเซะเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๗ และการวิสามัญฆาตกรรมจำนวนมากระหว่าง “การประกาศสงครามกับยาเสพติด” ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ นักปกป้องสิทธิมนุษยชน ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ประท้วง และสมาชิกภาคประชาสังคมคนอื่นๆ ต้องตกเป็นเป้าของการกระทำดังกล่าว

“ประเทศที่เป็นภาคีจะต้องปฏิบัติภารกิจอย่างแข็งขันในการจัดตั้งสถาบันภาคประชาชนที่เป็นอิสระขึ้นเพื่อสืบสวนคดีที่ยื่นฟ้องต่อเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย”

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ, ปี ค.ศ. ๒๐๐๕

และการสืบสวนก็มักล้มเหลวที่จะนำไปสู่การดำเนินคดีในศาล ส่วนบทลงโทษเมื่อเทียบกับความร้ายแรงของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นก็ก่อให้เกิด “วัฒนธรรมการนิรโทษ” คณะกรรมการสิทธิฯ ยังได้ตั้งข้อสังเกตด้วยความห่วงใยว่าสถานการณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนขาดการแก้ไขเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับข้อ ๒ ย่อหน้าที่ ๓ ของกติกา ระหว่างประเทศ (ข้อ ๒, ๖ และ ๗) ที่บัญญัติไว้ว่า **รัฐที่เป็นภาคีจะต้องสืบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์เหล่านี้ด้วยความเป็นกลางให้ถึงที่สุด และจะต้องจัดให้มีสถาบันในการดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด ประเทศที่เป็นภาคียังต้องให้ความมั่นใจว่าเหยื่อและครอบครัวรวมทั้งญาติพี่น้องของผู้สูญหายจะได้รับเงินชดเชยอย่างพอเพียง... ประเทศที่เป็นภาคีจะต้องปฏิบัติภารกิจอย่างแข็งขันในการจัดตั้งสถาบันภาคประชาชนที่เป็นอิสระขึ้นเพื่อสืบสวนคดีที่ยื่นฟ้องต่อเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย** (ย่อหน้าที่ ๑๐)

คณะกรรมการสิทธิฯ รู้สึกกังวลที่มีการกล่าวหาอย่างต่อเนื่องกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังเกินกว่าเหตุและมีการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเมื่อเกิดการจับกุมหรือระหว่างที่ผู้ต้องหาถูกคุมขัง คณะกรรมการสิทธิฯ ยังกังวลต่อรายงานว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้วิธีการทรมานที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมและตำหนิต่อผู้ต้องขัง รวมถึงในสถานที่เรียกว่า “สถานที่กักกันลับ” นอกจากนี้ยังมีความกังวลต่อความจริงที่ว่ามีการสืบสวนคดีเกี่ยวกับความประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐเพียงไม่กี่คดีที่นำไปสู่การดำเนินคดีในศาล ขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐจำนวนมากได้รับการอภัยโทษหรือหากคดีถึงศาลก็มีเพียงไม่กี่คดีที่จำเลยถูกตัดสินว่ามีความผิด ส่วนเหยื่อก็ไม่ได้รับเงินชดเชยค่าเสียหายอย่างพอเพียง (ข้อ ๒, ๗ และ ๙) **ประเทศที่เป็นภาคีต้องรับรองในทางปฏิบัติว่าผู้ถูกจับกุมต้องมีที่ปรึกษาด้านกฎหมายและมีสิทธิได้พบแพทย์โดยไม่มีการขัดขวางใดๆ**

หลังการจับกุมและระหว่างที่ถูกคุมขัง ผู้ต้องขังต้องได้รับโอกาสที่จะแจ้งให้ครอบครัวของเขาทราบทันทีที่ถูกจับและบอกถึงสถานที่ถูกคุมขัง รัฐต้องจัดให้มีการตรวจร่างกายโดยแพทย์ตั้งแต่แรกที่บุคคลถูกคุมขังและก่อนที่จะมีการปล่อยตัว รัฐยังต้องให้การเยียวยาช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพทันทีเพื่อให้ผู้ที่ถูกคุมขังสามารถยื่นฟ้องขอความเป็นธรรมต่อศาลได้ บุคคลใดก็ตามที่ถูกจับกุมคุมขังในข้อหาความผิดทางอาญาจะต้องถูกนำตัวมาขึ้นศาลทันที ประเทศที่เป็นภาคีต้องให้หลักประกันว่าทุกคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจถูกกล่าวหาว่าใช้กำลังเกินกว่าเหตุทรมานหรือประพฤติมิชอบต่อผู้ต้องขัง และผู้ต้องขังเสียชีวิตระหว่างถูกคุมขัง คดีเหล่านี้ต้องได้รับการสืบสวนหาข้อเท็จจริงโดยละเอียดทันที และบุคคลที่พบว่าเป็นตัวการในคดีดังกล่าวจะต้องถูกนำตัวมาดำเนินคดีในศาล **ทั้งนี้รัฐจะต้องจ่ายเงินเพื่อชดเชยค่าเสียหายแก่เหยื่อหรือครอบครัวของเหยื่อ** (ย่อหน้าที่ ๑๕)

แม้คณะกรรมการสิทธิฯ จะรู้สึกยินดีที่ประเทศภาคีมีความปรารถนาที่จะยอมรับและสนับสนุนให้เกิดประชालังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนหลายองค์กร แต่คณะกรรมการสิทธิฯ ก็ยังรู้สึกกังวลต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนักปกป้องสิทธิมนุษยชนและผู้นำชุมชนหลายครั้ง ทั้งยังมีการข่มขู่ด้วยวาจาและการทำร้ายร่างกาย การใช้กำลังบังคับให้บุคคลหายไปและการวิสามัญฆาตกรรม (ข้อ ๑๙, ๒๑ และ ๒๒) **ประเทศที่เป็นภาคีต้องมีมาตรการที่จะหยุดและป้องกันไม่ให้เกิดการคุกคามและทำร้ายร่างกายนักปกป้องสิทธิมนุษยชนและผู้นำชุมชน ประเทศที่เป็นภาคีต้องสืบสวนทุกคดีตามขั้นตอนทางกฎหมายเมื่อมีรายงานว่าเกิดการข่มขู่คุกคามและทำร้ายร่างกายพยาน และต้องรับประกันว่าเหยื่อและครอบครัวจะได้รับการเยียวยาช่วยเหลืออย่างดี** (ย่อหน้าที่ ๑๙)

ข้อเสนอแนะทั้งหมดจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติไม่อาจทำให้เป็นจริงได้หากขาดซึ่งโครงการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพ แม้รัฐบาลไทยจะชี้ไปที่พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาที่เพิ่งประกาศใช้และหน่วยงานคุ้มครองพยานที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่ แต่ทั้งสองอย่างนั้นก็ยังขาดปัจจัยอีกหลายประการที่จะช่วยให้ไทยปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ ทั้งยังไม่มีควมพร้อมใดๆ ที่จะให้การคุ้มครองพยานและเหยื่อ ยิ่งการแสวงหาความยุติธรรมตามกฎหมายที่เป็นขั้นตอนต่อไปด้วยแล้วยิ่งไม่ต้องพูดถึง

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาของประเทศไทย

หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มีการบังคับใช้กฎหมายใหม่หลายฉบับ และมีการจัดตั้งสถาบันใหม่ๆ ขึ้นมากมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้รับสิทธิในหลายๆ ด้านที่ไม่เคยมีในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ หนึ่งในจำนวนนั้นคือพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐

ในคดีอาญา พยานมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐตามที่กฎหมายกำหนดไว้ (วรรคที่ ๒๔๔)

ในคดีอาญา บุคคลที่บาดเจ็บมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐตามที่กฎหมายกำหนดไว้

ในกรณีที่บุคคลได้รับบาดเจ็บที่เป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกายหรือจิตใจ อันเนื่องมาจากอาชญากรรมที่ก่อโดยบุคคลอื่น โดยที่บุคคลผู้บาดเจ็บนั้นไม่ได้มีส่วนร่วมในอาชญากรรมดังกล่าว และกรณีที่การบาดเจ็บนั้นไม่อาจรักษาได้ด้วยวิธีการอื่น บุคคลผู้นั้นหรือผู้สืบสันดานของบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามเงื่อนไขและรูปแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ (วรรคที่ ๒๔๕)

หลายปีต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๖ ขึ้นเพื่อใช้บังคับบางมาตราที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีบทบัญญัติเหมือนกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๔

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา สิ่งที่เห็นกันอย่างชัดเจนคือกฎหมายใหม่ๆ หลายฉบับที่ออกมาและองค์กรต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นการจัดเตรียมอย่างเร่งรีบและขาดความพร้อมในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาและสำนักงานคุ้มครองพยานก็ไม่ถูกยกเว้นในกรณีนี้

บางทีสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาที่มีอยู่ก็คือการขาดรายละเอียดในบทบัญญัติ พระราชบัญญัติซึ่งมีความยาวไม่ถึงแปดหน้ากระดาษนี้เป็นแค่เค้าโครงหลักของภารกิจคุ้มครองพยาน แต่กลับผลักให้เป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานหนึ่งหรือหลายหน่วยงานที่ได้รับมอบอำนาจในการออก

“บางทีสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาที่มีอยู่ก็คือการขาดรายละเอียดในบทบัญญัติ”

กฎเกณฑ์ข้อบังคับ ซึ่งเป็นการขยายความจากเนื้อหาที่มีในพระราชบัญญัติ อย่างไรก็ตาม ภาระหน้าที่ของการนำระเบียบข้อบังคับมาใช้อาจเต็มไปด้วยอุปสรรคหนานัปการ และพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่มากเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับกฎหมายฉบับอื่นที่มีเนื้อหาคล้ายกันในด้านที่เป็นประโยชน์ต่อพยาน ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาถูกตราขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการข่มขู่คุกคามต่อพยานและเหยื่อของอาชญากรรม แต่กลับไม่มีการให้คำจำกัดความของคำว่า “การคุกคาม” หรือ “การข่มขู่” ไว้เลย ในทำนองเดียวกัน มาตรา ๒๑ ถึง ๒๓ ได้กำหนดบทลงโทษไว้ค่อนข้างเบา ในกรณีที่มีการเปิดเผยข้อมูลหรือที่อยู่ของพยาน หรือมีการคุกคาม หรือทำให้พยานได้รับอันตรายหรือเสียชีวิต แต่ก็ไม่มีการอธิบายความหมายของคำสำคัญๆ เช่น “ไม่ได้รับความปลอดภัย” หรือ “อันตราย” ไว้

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “พยาน” ไว้ในมาตรา ๓ ซึ่งก็มีปัญหาด้วยเหตุผลที่ต่างออกไปคือ

“พยาน” หมายความว่าพยานบุคคลซึ่งจะมาให้ หรือได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญารวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ แต่มีให้หมายความรวมถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยาน

การไม่รวมเอาจำเลยไว้ในความหมายของคำว่าพยานบุคคลซึ่งอาจได้รับการคุ้มครองเป็นสิ่งที่ดีกับวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติ และเป็นผลเสียอย่างใหญ่หลวงต่อการปกป้องสิทธิมนุษยชนและความก้าวหน้าของกระบวนการยุติธรรมในเมืองไทย ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการทรมาน การ

“การไม่รวมเอาจำเลยไว้ใน
ความหมายของคำว่าพยาน
บุคคลซึ่งอาจได้รับการคุ้มครอง
เป็นสิ่งที่ขัดกับวัตถุประสงค์ของ
พระราชบัญญัติ”

กักขังหน่วงเหนี่ยวโดยพลการและการละเมิดสิทธิอย่างร้ายแรงระหว่างที่อยู่ในห้องขังในเมืองไทยมักถูกดำเนินคดีทางอาญาได้อย่างง่ายดาย โดยอาศัยการใช้กำลังบังคับให้รับสารภาพ การปลอมแปลงพยานหลักฐาน และการบันทึกคำให้การที่เป็นเท็จ เขาเหล่านี้คือบุคคลที่จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม กฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันปฏิเสธที่จะให้สิทธิข้อนี้

ข้อจำกัดนี้ไม่เพียงเป็นเรื่องน่ารังเกียจอย่างยิ่ง แต่ยังเป็นการละเมิดข้อผูกมัดที่ประเทศไทยมีต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองอีกด้วย ในฐานะประเทศภาคีของกติกาดังกล่าว ประเทศไทยได้ผูกพันตนเองที่จะให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลทุกคนที่ถูกละเมิดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในกติกานี้ และข้อผูกมัดนี้ยังคงอยู่โดยไม่ขึ้นกับปัจจัยอื่นๆ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นจำเลยในคดีอาญาหรือไม่ก็ตาม ขณะเดียวกันข้อบัญญัติในกติกานี้ก็ขัดกับข้อบัญญัติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ที่กำหนดว่ารัฐต้องจัดเตรียมอย่างเหมาะสมให้มีการสืบสวนทุกคดีที่เกี่ยวกับการซ้อมผู้ต้องหาในประเทศไทย อันที่จริงผลของการมีข้อบัญญัติเช่นนี้ก็กลับส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจยื่นฟ้องผู้ต้องหาที่พวกเขาซ้อมด้วยข้อหาความผิดทางอาญา เพื่อให้แน่ใจว่าคนพวกนี้จะไม่ได้รับการคุ้มครอง

ในมาตรา ๖ ของหมวดที่ ๖ ด้วยมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานในพระราชบัญญัติฉบับนี้เขียนไว้ว่า

ในกรณีที่พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาล หรือสำนักงานคุ้มครองพยาน แล้วแต่กรณี อาจจัด

ให้พยานอยู่ในความคุ้มครองตามที่เห็นเป็นการสมควรหรือตามที่พยานหรือบุคคลอื่นใด ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ร้องขอ และในกรณีจำเป็นบุคคลดังกล่าวจะขอให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้การคุ้มครองแก่พยานได้ตามความจำเป็น

หลักเกณฑ์อะไรบางอย่างที่จะถูกนำมาใช้ตามมาตรการทั่วไปนี้ที่ถือว่า “เห็นเป็นการสมควร” ซึ่งกฎหมายก็ไม่ได้ให้แนวทางไว้ เมื่อนำมาเปรียบกับมาตรา ๔ ของกฎหมายคุ้มครองพยาน ค.ศ. ๒๐๐๐ ของฮ่องกงก็จะเห็นว่ากฎหมายได้วางหลักเกณฑ์พื้นฐานทั้งหมดไว้เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินว่าพยานสมควรได้รับการคุ้มครองหรือไม่ ดังนี้

๑. พยานเคยมีประวัติอาชญากรรมหรือไม่ เพราะอาจเป็นเครื่องแสดงถึงความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของสาธารณชนหากพยานได้รับสิทธิในโครงการคุ้มครองพยาน
๒. มีการตรวจวินิจฉัยทางจิตเวชเพื่อดูภาวะอารมณ์และจิตใจของพยานเพื่อตัดสินว่าพยานสมควรได้รับสิทธิจากโครงการนี้หรือไม่
๓. ความร้ายแรงของความผิดที่ก่อขึ้น
๔. ลักษณะและความสำคัญของหลักฐานหรือคำเบิกความที่พยานให้
๕. มีวิธีการอื่นๆ ที่สามารถทำได้อีกหรือไม่นอกเหนือจากการให้การคุ้มครองพยาน
๖. อันตรายอะไรบางอย่างที่พยานอาจได้รับ
๗. ประเมินความสัมพันธ์ที่พยานมีกับพยานคนอื่นๆ
๘. มีปัจจัยอื่นๆ อะไรบางอย่างที่หน่วยงานที่มีอำนาจพิจารณาเห็นว่าเหมาะสม

ขั้นตอนต่างๆ ที่เจ้าพนักงานคุ้มครองพยานในฮ่องกงต้องยึดเป็นหลักมีเขียนไว้อย่างละเอียดในกฎหมายคุ้มครองพยาน อย่างเช่นมาตรา ๘ ซึ่งแจกแจงขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติตามในการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล ภาพหรือข้อมูลอื่นๆ ให้แก่พยาน กฎหมายนี้ยังระบุถึงเจ้าพนักงานรัฐผู้ได้รับมอบอำนาจให้มีหน้าที่ในการดำเนินการออกเอกสารที่จำเป็นสำหรับการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุลหรือภาพ และมีขั้นตอนอะไรบางอย่างที่ต้องดำเนินการ

ตรงข้าม พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาของไทยล้มเหลวในการพิจารณารายละเอียดเรื่องขั้นตอนการดำเนินงานและปัญหาที่เกิดจากการคุ้มครองพยาน มาตรา ๑๐ ยังแต่งตั้งอย่างขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบ

ให้หน่วยงานคุ้มครองพยาน ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานคุ้มครองพยาน ให้เป็นผู้ดำเนินการตาม มาตรการพิเศษรวมทั้ง

๑. ย้ายที่อยู่หรือจัดหาที่พักอันเหมาะสม

๒. จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ใน ความอุปการะเลี้ยงดูของพยานเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่ง ปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาครั้งละไม่เกิน สามเดือน แต่ไม่เกินสองปี

๓. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนิน การเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่ สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย

๔. ดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพหรือให้มีการศึกษาอบรม หรือดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตาม ที่เหมาะสม

๕. ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ

๖. ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัย ในระยะเวลาที่จำเป็น

๗. ดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือ หรือได้รับความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

ในพระราชบัญญัตินี้ไม่มีคำอธิบายไว้เลยว่าสิทธิหรือ ประโยชน์ต่างๆ ที่พยานพึงได้รับจะสามารถนำไปปฏิบัติ อย่างเป็นขั้นตอนได้อย่างไร หรือใครคือผู้มีอำนาจดำเนินการ ไม่มีแนวทางกว้างๆ ในเรื่องการคุ้มครองพยาน ไม่มี แนวทางบอกไว้ว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบมีหน้าที่ที่พึง ปฏิบัติอย่างไรบ้าง การขาดแนวทางในการดำเนินงานเช่นนี้ เป็นการเปิดช่องโหว่ขนาดใหญ่ให้เกิดความแตกต่างในวิธี การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน และก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน ปัญหาทั้งหมดนี้ เกิดขึ้นแม้จะมีสำนักงานเฉพาะกิจอย่างสำนักงานคุ้มครอง พยานที่ดูเหมือนว่าจะถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อบังคับใช้กฎหมายนี้ ให้เกิดผลก็ตาม

สำนักงานคุ้มครองพยานของประเทศไทย (สคพ.)

ในบรรดาหน่วยงานใหม่ๆ ที่จัดตั้งขึ้นหลังการ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ มีหน่วยงานส่วน หนึ่งที่อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงยุติธรรม โดยมีจุด

“พระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ในคดีอาญาของไทยล้มเหลวใน การพิจารณารายละเอียดเรื่อง ขั้นตอนการดำเนินงานและปัญหา ที่เกิดจากการคุ้มครองพยาน”

มุ่งหมายให้หน่วยงานเหล่านี้ขึ้นมาคานอำนาจกับตำรวจ หรือกระทรวงอื่นๆ ที่เคยทรงอำนาจมาแต่เดิมอย่างเช่น กระทรวงมหาดไทย ในจำนวนนี้รวมถึงสถาบันนิติ- วิทยาศาสตร์ กรมสอบสวนคดีพิเศษ และกรมคุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพ ทั้งนี้บางหน่วยงานได้รับการเสนอให้ เป็นหน่วยงานอิสระในตอนแรก แต่ภายหลังก็กลับไปอยู่ ภายใต้ใช้อำนาจของกระทรวงด้วยเหตุผลในทางปฏิบัติ นับ แต่นั้นมาหน่วยงานเหล่านี้ก็ได้พัฒนาวิสัยทัศน์และ มาตรฐานการดำเนินงานที่ต่างไปมาก

ภายใต้ผู้นำที่มีความคิดก้าวหน้าและกล้าพูดกล้า แสดงออก สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ได้ทบทวนอำนาจ หน้าที่และบทบาทของสถาบันอย่างจริงจัง และได้ทำพิสูจน์ ความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่นักนิติวิทยาศาสตร์ ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและหน่วยงานที่ทรงอำนาจ อื่นๆ เป็นผู้ค้นพบหลายครั้ง นี่เป็นเหตุให้สถาบันนิติ- วิทยาศาสตร์ตกเป็นเป้าการโจมตีอยู่ตลอดเวลาจากเจ้าหน้าที่ ที่ไม่พอใจสถาบันและการทำงานของสถาบัน ผลงานของ สถาบันมีปรากฏในสื่อต่างๆ บ่อยครั้ง อีกทั้งเป็นที่เคารพ และรู้จักอย่างกว้างขวางในประเทศ ผู้อำนวยการสถาบัน ได้รับการยกย่องชื่นชมในความกล้าหาญ ความอุตสาหะใน การติดตามสืบค้นเพื่อให้ได้ความจริงอย่างไม่ย่อท้อ และ ในความซื่อสัตย์สุจริตเป็นตัวของตัวเองของเธอ

ตรงข้าม กรมสอบสวนคดีพิเศษถือเป็นความล้มเหลว ของงานที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน แม้จะมีการป่าว ประกาศถึงผลสำเร็จในการจัดการกับปัญหาแก๊งอาชญากรรม การก่อการร้าย และกระบวนการทุจริตโกงกินขนาดใหญ่ แต่กลับไม่เคยทำคดีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่สำคัญๆ ได้ สำเร็จแม้แต่คดีเดียว ไม่เคยดำเนินคดีเอาผิดกับเจ้าหน้าที่

“สำนักงานคุ้มครองพยาน
(สคพ.) มีอำนาจในการ
‘ประสานการปฏิบัติงานและ
ข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน
เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง
ความปลอดภัยแก่พยาน’ ”

ตำรวจที่ถูกกล่าวหาว่าได้มีการทรมานนักโทษ ไม่เคยนำตัวผู้บงการในการสังหารนักสิทธิมนุษยชนและนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาขึ้นศาลเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังล้มเหลวที่ไม่ได้ทำคดีเป็นสิบๆ คดีที่มีผู้นำไปยื่นฟ้องกับกรมแม้จะอยู่ในหลักเกณฑ์การดำเนินงานของกรมก็ตาม ซึ่งคดีส่วนใหญ่มีตำรวจตกเป็นจำเลย นายพลตำรวจซึ่งเป็นอธิบดีของกรมยังเคยถูกเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนและนักสิทธิมนุษยชนกล่าวหาว่ามีเจตนาขัดขวางการสืบสวนสอบสวนคดีที่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวข้องและอาจทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสูงบางนายตกเป็นจำเลยด้วยเนื่องจากมีพยานหลักฐานบ่งชี้

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเป็นที่ตั้งของทั้งสำนักงานคุ้มครองพยานและสำนักงานจ่ายค่าตอบแทนประชาชนในคดีอาญาได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย ซึ่งนับเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เพราะการที่หน่วยงานเหล่านี้จะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพได้จำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบและมีการพูดคุยถึงอุปสรรคในการทำงานกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหน่วยงานนี้ก็เช่นเดียวกับกรมอื่นๆ คือ มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากรมอื่นๆ ในงานด้านการคุ้มครองพยาน

ตามที่มีบทบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๖ สำนักงานคุ้มครองพยาน (สคพ.) มีอำนาจในการ “ประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน” (มาตรา ๑๓)

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานเปิดทางให้สำนักงานคุ้มครองพยานมีบทบาทเป็นผู้กำกับดูแลการปฏิบัติงาน

ร่วมกับหน่วยงานสำคัญอื่นๆ เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ แต่การเป็นผู้ประสานการปฏิบัติงานนี้มีรูปแบบในทางปฏิบัติอย่างไร หมายถึงการมีลำดับชั้นการบังคับบัญชาระหว่างหน่วยงานรัฐโดยมีสำนักงานคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจสูงสุดใช่หรือไม่ กฎหมายไม่ได้อธิบายประเด็นนี้ไว้อย่างชัดเจน ที่จริงมาตรา ๑๓ เป็นเพียงมาตราเดียวที่กล่าวถึงสำนักงานคุ้มครองพยานโดยเฉพาะ

การขาดรายละเอียดยิ่งเห็นได้ชัดเมื่อไปดูที่มาตรา ๕ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

ให้นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อการนั้นให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงวางระเบียบการงานตามหน้าที่ กับให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

นี่อีกเช่นกันที่กฎหมายไม่ได้ให้แนวทางไว้ว่ากระทรวงเหล่านี้ควรประสานงานกันอย่างไร เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการที่เร่งรีบผ่านกฎหมายฉบับนี้เพื่อให้มีผลบังคับใช้ทำให้การตั้งคำถามสำคัญว่าหน่วยงานไหนของรัฐที่ควรได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ได้ถูกหลีกเลี่ยงไปอย่างตั้งใจ

แม้จะขาดความชัดเจนเรื่องบทบาทหน้าที่ที่สำนักงานคุ้มครองพยานควรมี แต่ก็มีกรวดภาพว่านี่คือหน่วยงานพิเศษที่ตั้งขึ้นมาเพื่อให้ความปลอดภัยแก่พยานในประเทศไทย และมีหน้าที่รับผิดชอบในการนำกฎหมายนี้ไปปฏิบัติพร้อมทั้งร่างกฎระเบียบข้อปฏิบัติต่างๆ ขึ้น

ปัจจุบันมีภารกิจหลายด้านเกี่ยวกับงานคุ้มครองพยานที่สคพ. กำลังรอคำอธิบายที่ชัดเจน ตัวอย่างเช่น หากพยานเสียชีวิตหรือถูกฆ่าตายขณะได้รับการคุ้มครอง ใครคือผู้ที่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย เป็นไปได้หรือไม่ที่จะย้ายถิ่นฐานของพยานออกไปนอกประเทศ ความสำเร็จของการคุ้มครองพยานขึ้นอยู่กับคำตอบต่อคำถามเหล่านี้ หากไม่มีการตั้งกฎกระทรวงขึ้นมาให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม สคพ. ย่อมไม่อาจเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ หันมาให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามขั้นตอนการดำเนินงานหรือส่งเสริมโครงการคุ้มครองพยานได้

อย่างไรก็ตาม สคพ. ก็มีอำนาจหน้าที่และบุคลากรที่จำกัดมาก นับถึงปลายปี ๒๕๕๘ สคพ. มีเจ้าหน้าที่เพียง ๑๐ คน แม้ว่าภายใต้ข้อบัญญัติที่มีอยู่จะกำหนดว่าควรมี

๒๒ คนก็ตาม เจ้าหน้าที่ที่ทำงานไม่มีคุณสมบัติพิเศษหรือผ่านการอบรมมาก่อน ส่วนใหญ่ย้ายมาจากกรมหรือทบวงอื่นภายในกระทรวงยุติธรรม โดยปราศจากหลักเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ประเมินว่าเขาเหล่านั้นมีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานคุ้มครองพยานหรือไม่ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานยังไม่ได้ให้แนวทางใดๆ ว่าใครคือผู้สมควรถูกคัดเลือกให้เข้ามาทำงานในสำนักงานแห่งนี้ และไม่มีกรณีการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่เป็นการเฉพาะหลังผ่านการคัดเลือกแล้ว กล่าวโดยสรุปก็คือเจ้าหน้าที่กลุ่มเล็กๆ นี้ขาดคุณสมบัติและความชำนาญเฉพาะด้านที่จำเป็นสำหรับงานนี้

เมื่อนำข้อบัญญัตินี้ไปเปรียบเทียบกับข้อบัญญัติของกรมสอบสวนคดีพิเศษ พระราชบัญญัติว่าด้วยการสืบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ บัญญัติไว้ในรายละเอียดว่าให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อกำกับดูแลการสืบสวนคดีพิเศษ และกำหนดไว้ว่าคณะกรรมการชุดนี้ต้องประกอบด้วยบุคคลใดบ้าง กฎหมายยังได้กำหนดบทบาทของคณะกรรมการชุดนี้ไว้อย่างชัดเจน และมีการกำหนดรายละเอียดคุณสมบัติที่พนักงานกรมควรมี ซึ่งได้แก่บุคลากรที่คัดเลือกมาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และพลเรือนที่มีพื้นฐานความรู้เหมาะสมกับงานนี้ กรมนี้มีหน้าที่ต้องร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ และอาจให้ความร่วมมือกับสถาบันหรือบุคลากรจากภายนอก แต่ต้องไม่ขึ้นกับสถาบันหรือบุคลากรเหล่านี้ในการที่จะปฏิบัติภารกิจของตนให้ประสบความสำเร็จ

เมื่อดูจากตัวเลขที่ชัดเจนแล้ว เจ้าหน้าที่งานที่ขาดคุณสมบัติ ๑๐ คน ต่อจำนวนประชากรทั่วประเทศกว่า ๖๕ ล้านคน สคพ. ย่อมไม่อาจให้ความคุ้มครองใครได้ แต่หน่วยงานนี้ก็กลับต้องพึ่งพาหน่วยงานอื่นๆ อีกเจ็ดแห่งด้วยกันคือ

๑. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
๒. กองทัพบก
๓. สำนักงานสภาความมั่นคงกิจการภายในประเทศ กระทรวงมหาดไทย (ภายใต้สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรี)
๔. กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม
๕. กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม
๖. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม และ
๗. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวง

“สคพ. ก็มีอำนาจหน้าที่และบุคลากรที่จำกัดมาก”

“ตามหลักการ สคพ. ต้องให้การคุ้มครองแก่พยานในประเทศไทย แต่ในทางปฏิบัติตำรวจคือผู้มีอำนาจ”

ยุติธรรม

เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จากหน่วยงานทั้งเจ็ดแห่งนี้ต่างก็มีความรู้ความเข้าใจน้อยเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองแก่พยานและเหยื่อไม่ต่างไปจากเจ้าหน้าที่ของสคพ. ส่วนใหญ่ทราบเพียงวิธีสอบปากคำผู้ต้องสงสัยและนักโทษ เมื่อมาทำงานกับพยาน เจ้าหน้าที่หลายคนก็ยังใช้วิธีการเดิมคือสอบปากคำแบบขู่กรรโชกและบังคับให้รับสารภาพ ทำให้พยานหรือเหยื่อเกิดความรู้สึกเหมือนกับว่าตนคือผู้ต้องสงสัย พยานบางคนร้องเรียนว่าถูกสะกดรอยตามทั้งกลางวันกลางคืนโดยเจ้าหน้าที่ผู้ “ให้ความคุ้มครอง” ทำให้พวกเขา รู้สึกตกอยู่ในอันตรายและถูกคุกคามมากกว่าเดิม

หลังจากมีการตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้นในปี ๒๕๔๗ ได้เริ่มมีการให้ความรู้เรื่องการคุ้มครองพยานแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรจากทั้งเก้าภาคทั่วประเทศ เจ้าหน้าที่จากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจะถูกส่งไปจังหวัดละหนึ่งคนทั้ง ๗๖ จังหวัด เพื่อพบกับตัวแทนของหน่วยงานทั้งเจ็ดแห่งในแต่ละจังหวัด ในบรรดาหน่วยงานเหล่านี้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติถือเป็นหน่วยงานหลัก เมื่อดูจากความจริงที่ว่าตำรวจในประเทศไทยคือผู้ที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก นี่จึงเป็นความบกพร่องที่ร้ายแรงที่สุดของการบริหารโครงการในปัจจุบัน แท้จริงแล้วนี่ถือเป็นการลบเลือนความหมายของคำว่าคุ้มครองความปลอดภัยไปเลยด้วยซ้ำ

ตำรวจยังเป็นผู้คุ้มครอง

ตามหลักการสคพ. ต้องให้การคุ้มครองแก่พยานในประเทศไทย แต่ในทางปฏิบัติตำรวจคือผู้มีอำนาจ เนื่องจาก

“สคพ. ไม่มีอำนาจที่จะออกคำสั่งให้ตำรวจไปรักษาความปลอดภัยให้ใคร”

สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีบุคลากรและพื้นที่ปฏิบัติงานอยู่ทั่วประเทศ ตำรวจจึงถือว่าตนเองมีอำนาจหน้าที่ที่จะคุ้มครองพยานให้ปลอดภัยได้หากต้องการทำเช่นนั้น ในจำนวนพยาน ๑๓๐ คนที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองนับแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา มีพยานร้อยละ ๕๐ ที่ได้รับการคุ้มครองจากตำรวจ

แทนที่จะตั้งคำถามต่อสมมติฐานว่าตำรวจคือบุคคลที่เหมาะสมจะให้การคุ้มครองพยานหรือไม่ สคพ. กลับเลือกที่จะมุ่งฝึกอบรมตำรวจให้มาทำหน้าที่นี้ต่อไป เจ้าพนักงานของสคพ. ผู้ขาดประสบการณ์จะจัดอบรมงานคุ้มครองพยานให้กับนายตำรวจระดับผู้บังคับบัญชาในเขตภูธร โดยคาดหวังว่านายตำรวจเหล่านี้จะนำความรู้ไปอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อยู่ใต้บังคับบัญชาและคนอื่นๆ ต่อ สคพ. ยังมุ่งจัดฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เหลืออีกหกแห่งอีกด้วย

สคพ. ไม่มีอำนาจที่จะออกคำสั่งให้ตำรวจไปรักษาความปลอดภัยให้ใคร เมื่อสคพ. ส่งเรื่องให้ตำรวจ ตำรวจอาจรับเรื่องไว้หรือปฏิเสธก็ได้ สคพ. ไม่มีอำนาจคัดค้านการตัดสินใจของตำรวจ แต่สามารถประท้วงหรือร้องขอให้ตำรวจจากแผนกอื่นหรือเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่นในเจ็ดแห่งนั้นมาทำหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานแทน อย่างไรก็ตาม ทั้งหกหน่วยงานที่ว่าจะเข้ามาดูแลคดีพิเศษก็ต่อเมื่อคดีนั้นเป็นคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ของตนแล้วเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษอาจพิจารณาให้การคุ้มครองแก่พยานในคดีที่ตนกำลังสืบสวนอยู่ และกรมราชทัณฑ์จะเข้ามาดูแลคดีที่เกี่ยวข้องกับนักโทษเท่านั้น และหน่วยงานเหล่านี้จะเข้ามาดูแลคดีจากการพิจารณาตัดสินของตนเอง ไม่ได้กระทำ

ภายใต้ข้อผูกมัดใดๆ

ทันทีที่ตำรวจตกลงรับดูแลคดีใด ตำรวจจะเข้ามามีอำนาจควบคุมคดีทั้งหมด ตำรวจจะเป็นผู้ตัดสินว่าเมื่อใดพยานสมควรได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย จะให้ความคุ้มครองในรูปแบบไหนและการคุ้มครองจะสิ้นสุดเมื่อไร สคพ. จะไม่มีสิทธิ์ออกความเห็นในเรื่องนี้ ซึ่งขัดกับบทบาทของสคพ. ที่กำหนดว่าต้องทำหน้าที่เป็น “ผู้ประสานการปฏิบัติหน้าที่” ระหว่างหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในการทำให้มาตรการให้ความปลอดภัยแก่พยานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทันทีที่พยานถูกส่งตัวให้ตำรวจ สคพ. ก็ไม่สามารถทำอะไรได้มากไปกว่าการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีหน้าที่ให้ความปลอดภัยแก่พยานผู้นั้นเป็นครั้งคราว เพื่อขอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของพยานคนนั้น

ด้วยเหตุนี้สิทธิและประโยชน์ที่บัญญัติไว้เพื่อความปลอดภัยของพยานในประเทศไทยจึงมีน้อยที่ขัดแย้งกันอย่างมากจนน่าตกใจ วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนที่ให้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้นนอกเหนืออำนาจของตำรวจนั้นก็เพื่อให้พลเรือนเข้ามามีอำนาจมากขึ้นในเรื่องการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานและเหยื่อ แต่ผลลัพธ์โดยตรงที่เกิดจากโครงการที่มีอยู่กลับกลายเป็นว่าสคพ. ได้หยิบยื่นอำนาจที่แท้จริงที่ตนมีในการคุ้มครองพยานไปให้กับตำรวจจนหมดสิ้น

ตามความเห็นของเจ้าพนักงานของสคพ. เมื่อยอมรับการคุ้มครองความปลอดภัยจากตำรวจแล้ว พยานจะแบ่งออกกว้างๆ เป็นสองกลุ่มคือ

๑. พยานหรือเหยื่อในคดีอาญาธรรมดาจะรู้สึกว่ามีตำรวจ “ดี” กับ ตำรวจ “เลว” พยานจะขอให้ตนได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยโดยตำรวจ “ดี”

๒. พยานหรือเหยื่อในคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้มีอิทธิพลจะรู้สึกว่าตำรวจทั้งหมดเลว นี่อาจเป็นเหตุผลที่พยานจะปฏิเสธการคุ้มครอง และยอมเสี่ยงต่อการถูกข่มขู่หรือถูกตามรังควาญ หากพยานยอมรับการคุ้มครอง พยานก็อาจยังรู้สึกไม่ปลอดภัยและตกอยู่ในอันตรายเช่นเดิม

กรณีที่สคพ. ได้รับคำร้องให้คุ้มครองพยานให้ปลอดภัยจากตำรวจในท้องที่หนึ่ง สคพ. ต้องไปขอความช่วยเหลือจากตำรวจในเขตนครบาลหรือเขตอื่น อย่างไร

ก็ตาม กรณีนี้มักเป็นการให้การคุ้มครองในระยะสั้นและยากที่พยานจะรู้สึกพอใจกับการคุ้มครองความปลอดภัย

โครงการคุ้มครองพยานในลักษณะนี้ผิดกับการให้ความช่วยเหลือในช่องทางภายใต้กฎหมายคุ้มครองพยานซึ่งทั้งอธิบดีตำรวจและผู้ว่าการคณะกรรมการอิสระต่อต้านการทุจริต (Independent Commission Against Corruption (ICAC)) มีอำนาจในการออกมาตรการเพื่อการคุ้มครองพยาน หลังจากที่พยานในคดีอาญาที่เป็นคดีเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันหรือการทำผิดกฎหมายโดยเจ้าหน้าที่รัฐได้ยื่นคำร้องมาที่ ICAC แล้ว ICAC อาจขอความช่วยเหลือไปที่แผนกคุ้มครองพยานและอาวุธปืน (Witness Protection and Firearms Section) ซึ่งเป็นแผนกอิสระของ ICAC จากนั้น ICAC ก็จะรับผิดชอบการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานโดยตรงไม่ต้องไปพึ่งพาหน่วยงานอื่น และสามารถควบคุมการคุ้มครองพยานในทุกๆ ด้านตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเป็นอิสระจากสำนักงานตำรวจ

ประเทศไทยยังไม่มีหน่วยสืบสวนคดีที่เป็นอิสระอย่าง ICAC ที่สำนักงานคุ้มครองพยานสามารถขอความช่วยเหลือได้อย่างไรก็ตาม ยังมีทางเลือกในปัจจุบันอีกหลายทางที่ยังไม่ได้ลองนำมาใช้เนื่องจากขาดเจตนาารมณ์ทางการเมือง อย่างเช่นรัฐบาลสามารถจัดตั้งแผนกพิเศษให้กับสำนักงานคุ้มครองพยาน ซึ่งเจ้าหน้าที่สามารถพกพาอาวุธปืนได้จัดการอบรมพิเศษให้และจัดให้เป็นแผนกที่สามารถตอบคำถามที่มาจากกระทรวงได้ แต่ไม่ว่ารัฐจะเลือกวิธีใดก็ตามรัฐจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนที่จะนำโครงการคุ้มครองพยานออกมาให้พ้นจากอำนาจการควบคุมของสำนักงานตำรวจ เพราะนี่คือจุดอ่อนที่ใหญ่ที่สุดของโครงการคุ้มครองพยานในปัจจุบัน และเป็นจุดที่ทำลายหลักการสำคัญซึ่งถือเป็นรากฐานของโครงการนี้

ทำอย่างไรจึงจะได้รับการคุ้มครองตามหลักการ

ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะได้รับการคุ้มครอง ก่อนอื่นสคพ. ต้องได้รับคำร้องขอจากพยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะเริ่มให้การคุ้มครองพยาน แต่สำนักงานคุ้มครองพยานก็เป็นที่รู้จักของประชาชนน้อยมาก นับถึงวันนี้นอกจากแผนพบแล้ว ก็มีเพียงข้อความประชาสัมพันธ์โครงการเป็น “ตัววิ่ง” อยู่ด้านล่างจอโทรทัศน์ระหว่างชั่วโมงข่าวเท่านั้น สคพ. ยังต้องเร่งทำงานอีกหลายอย่างเพื่อให้หน่วยงานของตน

“ประเทศไทยยังไม่มีหน่วยสืบสวนคดีที่เป็นอิสระอย่าง ICAC ที่สำนักงานคุ้มครองพยานสามารถขอความช่วยเหลือได้”

เป็นที่รู้จักต่อสาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องทำให้ประชาชนมั่นใจว่าสคพ. สามารถยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในคดีฉุกเฉินได้ทันที

พยานยังสามารถเข้าพบตำรวจหรือหน่วยงานอื่นทั้งเจ็ดแห่งที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานโดยตรง หน่วยงานเหล่านั้นสามารถให้ความคุ้มครองแก่พยานโดยที่สคพ. ไม่ต้องเข้ามายุ่งเกี่ยวหรือรับรู้ก็ได้ สิ่งเดียวที่ต้องทำคือหน่วยงานเหล่านั้นต้องให้การคุ้มครองพยานตามมาตรการคุ้มครองพยานทั่วไปที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา

ตามปกติเมื่อสคพ. ได้รับคำร้องขอการคุ้มครองจากพยาน สคพ. มักปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑. เจ้าพนักงานคุ้มครองพยานจะประเมินว่าพยานตกอยู่ในสถานการณ์ที่อาจไม่ได้รับความปลอดภัยจริงหรือไม่ ถ้าใช่ก็จะติดต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจทันที แต่หากไม่ใช่ เจ้าพนักงานจะใช้เวลาหลายวันเพื่อตรวจสอบคดีแล้วจึงตัดสินใจดำเนินการต่อไป

๒. หากตกลงที่จะให้การคุ้มครองแก่พยาน พยานหรือเหยื่อจะต้องกรอกแบบฟอร์มตามภาคผนวกที่ ๒ เพื่อแสดงความยินยอมที่จะได้รับการคุ้มครองเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีบุคคลสี่คนที่มีสิทธิรับรู้ข้อมูลในเอกสารนี้ได้แก่ เจ้าพนักงานคุ้มครองพยานผู้รับผิดชอบคดี ผู้อำนวยการสคพ. และอธิบดีกบรองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

๓. เจ้าพนักงานคุ้มครองพยานจะติดต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้กำกับการในท้องที่ที่พยานอาศัยอยู่ โดยผู้กำกับการตำรวจจะเป็นผู้จัดทีมเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะให้

“แม้ผังการดำเนินงานจะแสดง
ขั้นตอนการประสานงานที่เป็น
ระบบ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว งาน
คุ้มครองพยานในประเทศไทย
ยังเป็นงานที่ขาดความชัดเจน
แน่นอน”

ความคุ้มครองแก่พยานหรือเหยื่อ ภายใต้กฎกระทรวง
และระเบียบที่มีอยู่กำหนดให้มีการคุ้มครองได้ติดต่อกัน
เป็นเวลา ๒๑ วัน หลังจากนั้นผู้กำกับการท่องเที่ยวที่สามารถ
สั่งการให้ขยายเวลาคุ้มครองพยานออกไปได้อีก ๖๐ วัน
กรณีที่เกิน ๘๐ วันไปแล้วจำเป็นต้องได้รับหนังสืออนุมัติ
จากผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อขอยืดเวลา
ออกไปตามที่เหมาะสม

๔. เมื่อตำรวจตกลงที่จะให้การคุ้มครองพยาน คดี
นั้นก็จะต้องตกอยู่ในการควบคุมของตำรวจ ตำรวจจะเป็นผู้
กำหนดรูปแบบและระยะเวลาการคุ้มครอง และจะหยุดให้
ความคุ้มครองเมื่อคดีที่พยานผู้นั้นต้องขึ้นเบิกความได้แล้ว
หรือเมื่อพิจารณาเห็นว่าพยานไม่ได้รับการข่มขู่
คุกคามแล้ว หรือเมื่อพยานเสียชีวิตลง

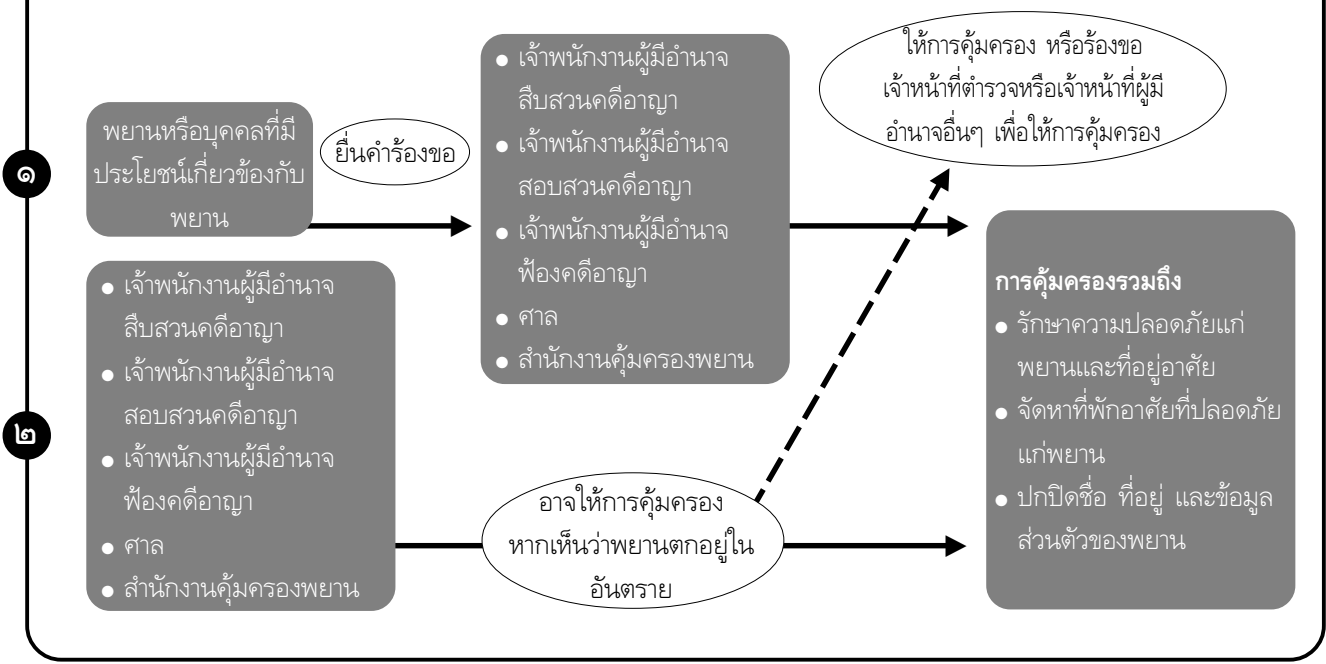
๕. เจ้าพนักงานคุ้มครองพยานจะมีโทรศัพท์ “สายด่วน”
ถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้รับผิดชอบการคุ้มครองพยาน เจ้า
พนักงานคุ้มครองพยานสามารถสอบถามเกี่ยวกับสวัสดิภาพ
และสุขภาพของพยานได้ แต่จะได้รับคำตอบหรือไม่ก็ขึ้น
อยู่กับความเต็มใจในการให้ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่
ตำรวจผู้นั้น

ปัญหาหนึ่งที่ได้ชี้ชัดจากที่กล่าวมาข้างต้นก็คือ
ระยะเวลาของการคุ้มครองที่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ให้การ
คุ้มครองเป็นผู้กำหนดขึ้นเอง ขณะที่บางคดีอาจกินเวลา
หลายปีกว่าจะผ่านกระบวนการพิจารณาคดีในศาล และ
บางครั้งอาจมีความจำเป็นต้องขยายเวลาในการคุ้มครอง
พยานออกไปอีกนานหลังจากที่คดีสิ้นสุดลงแล้ว ขณะที่
พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานให้ภาพว่าอาจมีการให้ความ
คุ้มครองพยานในระยะยาวในกรณีนี้ แต่ปัจจุบันตำรวจจะ
ให้การคุ้มครองพยานในระยะสั้นเท่านั้น ยกเว้นในบางคดี

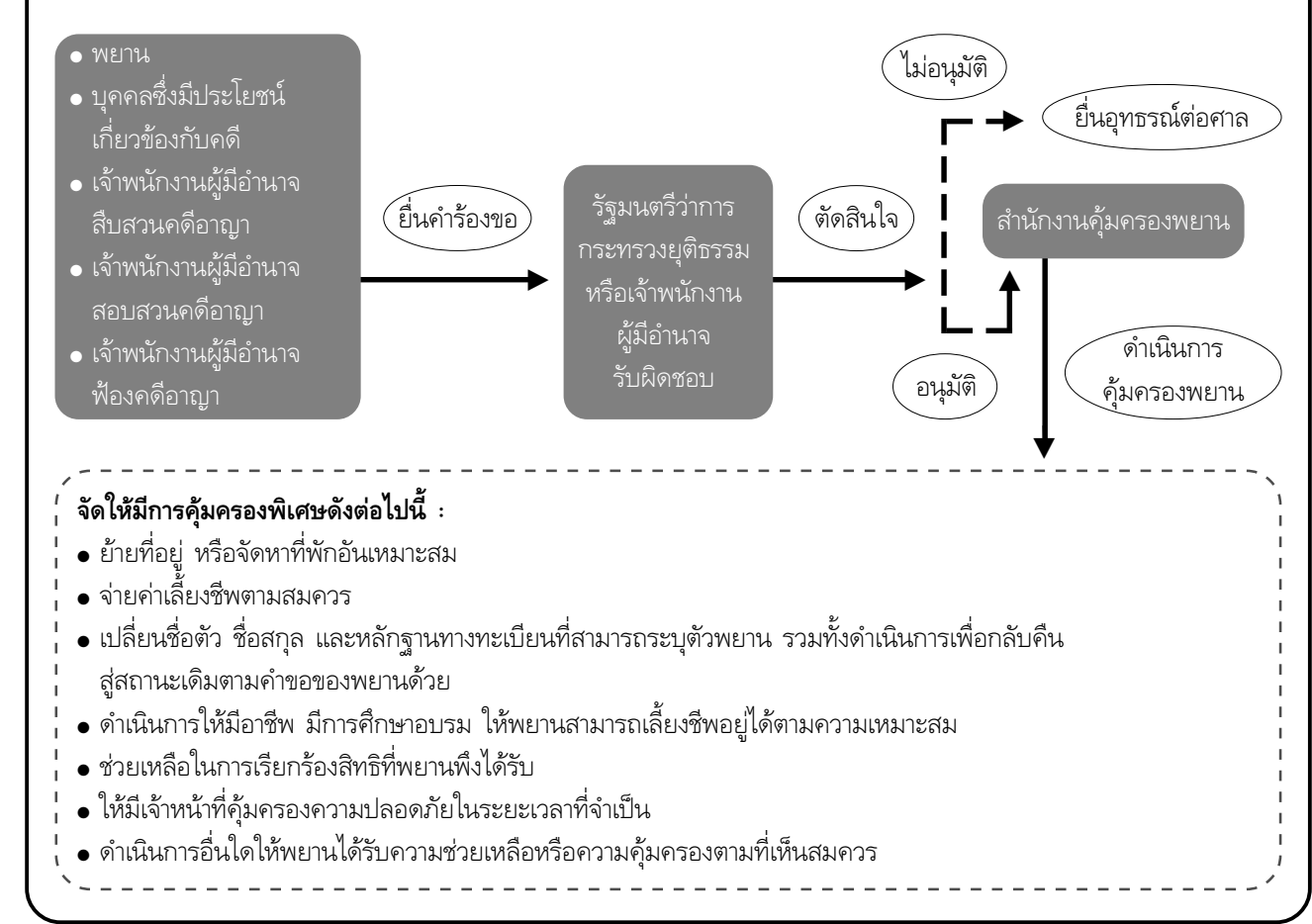
ซึ่งก็มีไม่มากที่ผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะเข้า
มาสั่งการเอง

แผนผัง (หน้าถัดไป) นี้กรมคุ้มครองสิทธิและ
เสรีภาพเป็นผู้เสนอให้เป็นทางเลือกในการร้องขอความ
คุ้มครองตามหลักการ แม้ผังการดำเนินงานจะแสดงขั้น
ตอนการประสานงานที่เป็นระบบ แต่ในทางปฏิบัติแล้วงาน
คุ้มครองพยานในประเทศไทยยังเป็นงานที่ขาดความ
ชัดเจนแน่นอน มีหลักฐานน้อยมากที่แสดงให้เห็นความ
เป็นเอกภาพว่าคดีแต่ละคดีได้รับการดูแลอย่างไรหรือ
พยานได้รับความคุ้มครองอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
คดีที่มีตำรวจหรือพรรคพวกตกเป็นจำเลย

มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

(ที่มา : เอกสารเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา โดย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)

อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในบางคดี?

ภาพ : สตีฟ แชนฟอร์ด

อังคณา นีละไพจิตร : คும்ครองหรือคุกคาม?

อังคณา นีละไพจิตร ได้รับการคุ้มครองจากตำรวจนครบาลเป็นเวลา ๒ เดือน โดยมีสำนักงานคุ้มครองพยานเป็นผู้ดำเนินการ

อังคณา นีละไพจิตรเป็นภรรยาของทนายสมชาย นีละไพจิตร ทนายความคนสำคัญที่ทำคดีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และถูกบังคับให้หายไปเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๔๗ เจ้าหน้าที่ตำรวจห้า นายถูกตั้งข้อหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการลักพาตัวทนายสมชาย ตำรวจสี่นายในจำนวนนี้เป็นเจ้าหน้าที่หน่วยปราบปรามอาชญากรรม วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๙ หนึ่งในจำเลยถูกตัดสินจำคุกสามปี ศาลยอมรับว่าทนายสมชายถูกลักพาตัวไปจริง นายกรัฐมนตรีและข้าราชการคนอื่น ๆ ยอมรับว่าผู้กระทำผิดเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ กรมสอบสวนคดีพิเศษยังดำเนินการสืบหาความจริงต่อไป แต่อังคณาไม่เชื่อว่ากรมสอบสวน

คดีพิเศษมีความจริงใจต่อการทำคดีนี้โดยเฉพาะตัวผู้อำนวยความสะดวกซึ่งเธอได้เรียกร้องให้ยุติบทบาทในการสืบสวนคดีนี้

อังคณาได้ต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมอย่างจริงจังและเป็นโจทก์ร่วมฟ้องในคดีอาญาต่อจำเลยทั้งห้า โดยที่พนักงานอัยการไม่เห็นด้วย ทำให้เธอตกเป็นเป้าของการข่มขู่

วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๔๘ อังคณาได้รับโทรศัพท์จากชายคนหนึ่ง ซึ่งเธอจำเสียงได้ว่าเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยสืบราชการลับ ชายคนนั้นถามเกี่ยวกับการเข้าพบเจ้าหน้าที่องค์การสหประชาชาติของเธอ หลังจากนั้นไม่นานก็มีผู้ชายเข้ามาพูดคุยด้วยขณะที่เธออยู่ห่างจากบ้านพักไม่มากนัก และเตือนไม่ให้เธอต่อสู้เรียกร้องทำคดีที่เกี่ยวกับการหายไปของสามี เช่น การไปให้สัมภาษณ์ทางโทรทัศน์หรือแสดงความคิดเห็นในเวทีสาธารณะ

หลังจากการรณรงค์หาผู้สนับสนุนอย่างจริงจังและข่าวการข่มขู่ถูกเผยแพร่ออกไป รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้นจึงได้สั่งการให้อังคณาได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย สำนักงานคุ้มครองพยานได้จัดตำรวจสองนายจากกองตำรวจนครบาลมาคุ้มครองอังคณาตั้งแต่วันรุ่งขึ้น โดยอังคณายินยอมรับการคุ้มครองเป็นเวลาสองเดือน

เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นผู้ชายทั้งสองคนได้มาที่บ้านอังคณา ดูเหมือนทั้งคู่ไม่ได้รับคำสั่งหรือเข้าใจอย่างชัดเจนว่าตนต้องทำหน้าที่อะไร ตำรวจสองนายนี้คิดว่าตนต้องอยู่ในบ้านของพยาน ซึ่งอังคณาได้ปฏิเสธไม่ยอมให้ตำรวจเข้าพักในบ้าน ตำรวจจึงไปเช่าที่พักใกล้ๆ แทน ทุกๆ วัน

ตำรวจทั้งสองนายจะตระเวนดูความเรียบร้อยในละแวกบ้าน ตอนกลางคืนก็กลับไปพักที่บ้านเช่าของตน โดยจะห่มมาตรวจดูว่าสถานการณ์ทุกอย่างเป็นปกติดี เมื่ออึ้งคนร้องเรียนไปว่ารู้สึกไม่พอใจพฤติกรรมทำให้ความคุ้มครองหนึ่งในเจ้าหน้าที่สองนายนั้นได้กล่าวขอโทษเธอ โดยให้เหตุผลว่าตนไม่เคยได้รับคำสั่งให้ทำหน้าที่ในลักษณะนี้มาก่อนและไม่ได้รับคำสั่งที่ชัดเจนด้วย สรุปก็คือตำรวจไม่เข้าใจว่าตนควรทำหน้าที่อย่างไร

สามีของอึ้งคนถูกตำรวจลักพาตัวไป และเธอได้ร้องขอการคุ้มครองจากผู้กระทำผิดหรือพรรคพวกของบุคคลเหล่านั้น จึงไม่น่าประหลาดใจที่เธอจะรู้สึกไม่ปลอดภัยเมื่อต้องอยู่ในสายตาของตำรวจตลอดเวลา มากกว่าเวลาที่ไม่มีการตรวจ เพื่อนฝูงและคนข้างบ้านเลิกแวะมาเยี่ยมเยียนเธอ ครอบครัวของเธอก็พลอยรู้สึกไม่ปลอดภัยไปด้วย ตำรวจยังต้องการทราบหมายเลขโทรศัพท์ของลูกๆ ทั้งห้าคนของเธอและกิจกรรมต่างๆ ที่พวกเขาทำ ในจำนวนนี้สี่คนเป็นสาวรุ่น เมื่ออึ้งคนมาพบกับนายกรัฐมนตรีนคร เธอถามนายทนายฯ ธรรมดาๆ ว่าโทรศัพท์ที่บ้านเธอถูกดักฟังหรือไม่ และนายทนายฯ ก็ไม่ปฏิเสธ

เมื่อระยะเวลาการให้ความคุ้มครองสองเดือนสิ้นสุดลง อึ้งคนปฏิเสธที่จะยืดเวลาการคุ้มครองต่อไป เพราะรู้สึกว่าเธอถูกรบกวนและถูกตามตอแยจากตำรวจ อึ้งคนหันไปรับความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานและจัดระบบเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยด้วยตัวเอง

วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๙ อึ้งคนได้รับการข่มขู่จากชายคนเดิมที่เคยมาพบเธอเมื่อปี ๒๕๔๘ ซึ่งเวลานั้นเธอกำลังทำงานร่วมกับสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เพื่อค้นหาแหล่งที่เป็นไปได้ว่าอาจพบชิ้นส่วนที่เหลือของสามี ชายคนนั้นเตือนไม่ให้เธอออกจากบ้านเพราะไม่เช่นนั้นเธออาจต้องประสบอุบัติเหตุหรือเจอระเบิดที่มีคนแอบไปติดไว้ได้ รถเธอ อึ้งคนไม่ได้ไปร้องขอการคุ้มครองจากหน่วยงานของรัฐอีก และให้เหตุผลว่ามันไม่ได้ช่วยให้อะไรดีขึ้น หรือเมื่อถูกข่มขู่เธอก็ไม่ได้ไปแจ้งความกับใครด้วยเหตุผลเดียวกัน

วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๔๙ ตัวแทนจากรัฐสภายุโรปสองคนได้ยื่นหนังสือถึงสหภาพยุโรปเพื่อสอบถามว่าทางสหภาพยุโรปได้ “แจ้งให้รัฐบาลไทยทราบถึงความห่วงใยกรณีนี้ที่อึ้งคนถูกข่มขู่หรือยัง” เดือนต่อมาสหภาพยุโรปได้รับเรื่องของอึ้งคนไว้ในโครงการนักปกป้องสิทธิมนุษยชนหญิง อึ้งคนยังได้รับรางวัลตอบแทนการต่อสู้เรียกร้อง

ความเป็นธรรมของเธอจากหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ เธอรู้สึกว่าการรณรงค์ของกลุ่มสิทธิมนุษยชนต่างๆ กับหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศที่ร่วมกันสนับสนุนและแสดงความรำลึกถึงการหายไปของสามีเธอล้วนมีส่วนช่วยปกป้องให้เธอและครอบครัวปลอดภัยมากกว่าการช่วยเหลือใดๆ ที่รัฐจัดให้

ฉวีวรรณ ยุทธาภัย และ อติเรก ยิ้มวดี : ห้องพิจารณาคดีที่ไม่มีความปลอดภัย

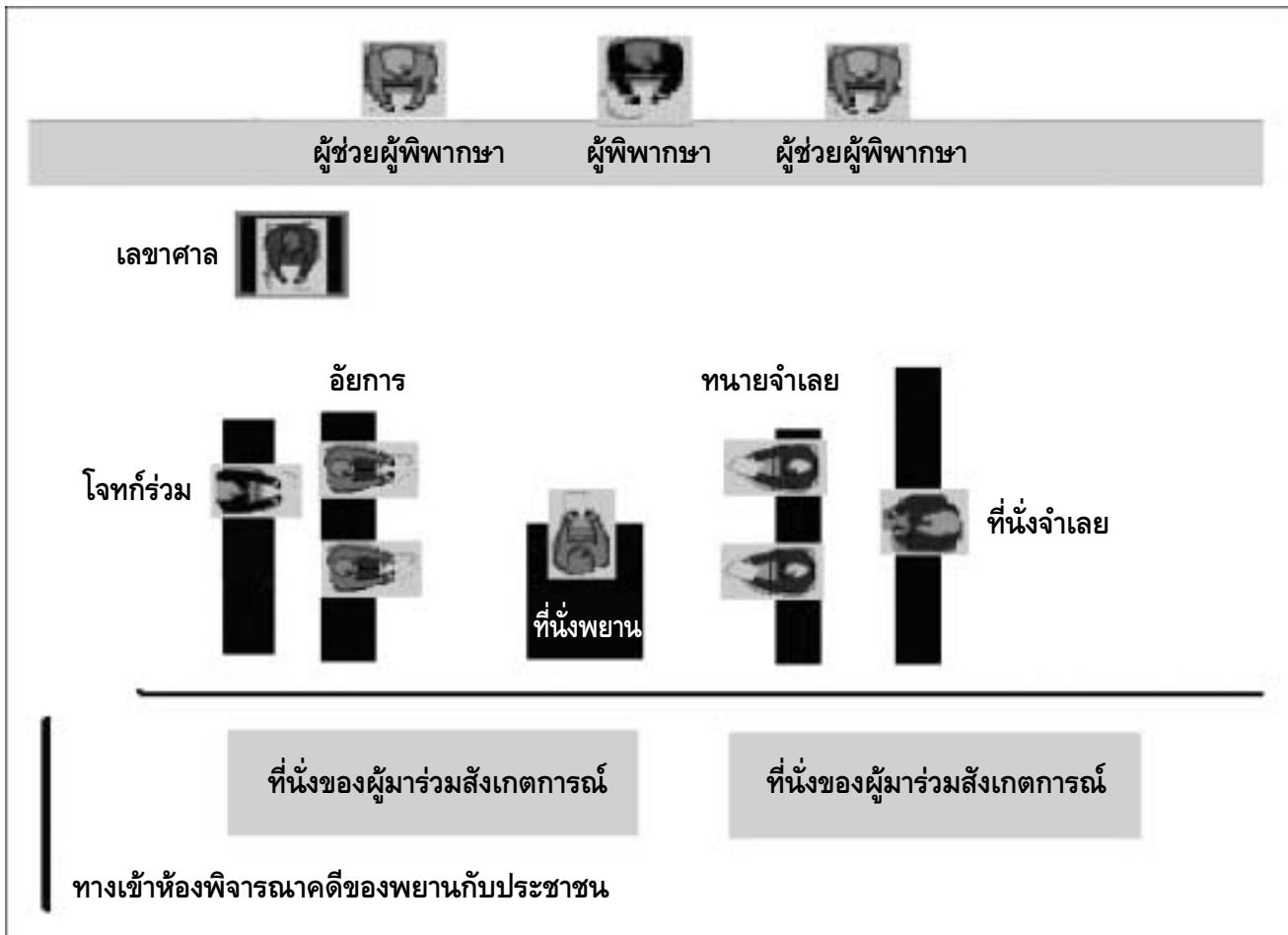
ฉวีวรรณ ยุทธาภัย และ อติเรก ยิ้มวดี ได้มาเป็นพยานโจทก์ในคดีลักพาตัวนายสมชาย นีละไพจิตร ทั้งสองคนไม่ได้รับการคุ้มครองในฐานะพยาน

ฉวีวรรณ ยุทธาภัย และ อติเรก ยิ้มวดี เป็นพยานในคดีที่มีการฟ้องเจ้าหน้าที่ตำรวจห้านาย ซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีส่วนพัวพันกับการหายตัวไปของนายสมชาย นีละไพจิตร นายความนักสิทธิมนุษยชนคนสำคัญ ซึ่งผลจากคำให้การของพยานทั้งสองคนทำให้หนึ่งในจำเลยทั้งห้าถูกตัดสินว่ามีความผิดจริงเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๙

ทั้งฉวีวรรณและอติเรกต่างลังเลที่จะไปพบเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อแจ้งเหตุการณ์ที่ตนได้เห็น ตำรวจบอกคนทั้งสองว่าพวกเขาเพียงแค่ให้ปากคำที่สถานีตำรวจเท่านั้นแล้วก็กลับบ้านได้ แต่ทั้งสองไม่คิดว่าจะต้องไปเบิกความในศาล หากรู้เช่นนั้นทั้งสองคนคงไม่กล้าออกมาแจ้งความในตอนแรก

ฉวีวรรณซึ่งอายุยังน้อยบอกเจ้าหน้าที่สืบสวนในตอนแรกว่าเธอเห็นเหตุการณ์การลักพาตัวอย่างชัดเจน และสามารถชี้ตัวจำเลยได้ถูกต้องซึ่งภายหลังจำเลยคนนั้นก็ถูกตัดสินว่ามีความผิดจริง แต่เมื่อมาปรากฏตัวในศาลวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ เธอปฏิเสธที่จะชี้ตัวจำเลยเมื่อจำเลยคนนั้นนั่งอยู่ต่อหน้าเธอ เห็นได้ชัดว่าเธอรู้สึกกลัวและจะมองไปที่อื่นหรือไม่ก็มองพื้น เมื่อถูกขอหลายครั้งให้พยายามชี้ตัวผู้ถูกกล่าวหา เธอก็เพียงแค่หนีไปมองจำเลยคนนั้นแล้วก็ก้มหน้ามองพื้นอีก

เช่นเดียวกับอติเรกที่ปฏิเสธที่จะตอบคำถามหลายๆ ข้อในศาล เมื่อผู้พิพากษาถามว่าเขาทราบหรือไม่ว่าเขาอาจมีความผิดในข้อหาให้การเท็จหากเขาให้การไม่ตรงกับคำให้การครั้งก่อนๆ อติเรกได้พยายามอธิบายเหตุผลที่เขารู้สึกตกที่นั่งลำบากกว่าเมื่อตำรวจเป็นทั้งเจ้าหน้าที่สืบสวนคดีและเป็นจำเลยในคดี เขาย่อมรู้สึกกลัวทั้งสองฝ่าย

ผังแสดงห้องพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย (จำเลยไม่ได้อยู่ในคอกกั้น)

ฉวีวรรณและอดิเรกรู้สึกว่าตนตกอยู่ในอันตรายอย่างมากเมื่อมาปรากฏตัวที่ศาล ไม่ใช่เพราะคนที่เขาให้การยืนยันว่าทำความผิด แต่เป็นเพราะลักษณะการจัดที่นั่งในศาลและกระบวนการดำเนินคดีในศาล

พยานในประเทศไทยจะนั่งรออยู่หน้าห้องพิจารณาคดีจนกว่าศาลจะเรียกให้ขึ้นเบิกความ แต่จะไม่มีห้องที่จัดเตรียมไว้เป็นพิเศษเพื่อให้พยานนั่งรอ หากจำเลยได้รับอนุญาตให้ประกันตัวได้ จำเลยจะสามารถเดินเข้าออกจากห้องพิจารณาคดีได้ตามต้องการในเวลาใดก็ได้ ซึ่งแต่ละครั้งก็ต้องเดินผ่านพยาน ผู้ที่เข้ามาสังเกตการณ์ในศาลก็สามารถเข้าออกได้ วันที่พยานมาเบิกความในคดีนี้มีตำรวจหลายคนมานั่งสังเกตการณ์อยู่ด้วย และอีกหลายคนก็เดินไปมาอยู่ชั้นล่าง ดูเหมือนจะมีการจัดเจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนมากให้มาที่ศาลในวันนั้นเพื่อทำให้พยานรู้สึกกลัว เนื่องจากในวันอื่นๆ จะไม่มีตำรวจมาขนาดนั้น พวกเขาตำรวจยังเดินไปไหนมาไหนในศาลได้อย่างอิสระ แม้แต่ระหว่างพักรับประทานอาหารกลางวัน ศาลก็ไม่ได้

เตรียมการอะไรเป็นพิเศษเพื่อดูแลความปลอดภัยให้พยาน คนที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนบางคนที่มาฟังการพิจารณาคดีจะนั่งเป็นเพื่อนฉวีวรรณในโรงอาหารที่ศาล

เมื่อเข้าไปในห้องพิจารณาคดีแล้วพยานจะนั่งอยู่ระหว่างอัยการกับฝ่ายจำเลย และนั่งหันหน้าเข้าหาผู้พิพากษา ตามปกติห้องพิจารณาคดีในประเทศไทยจะมีขนาดเล็ก และพยานจะนั่งอยู่ห่างจากจำเลยที่ได้รับการประกันตัวเพียงสองสามเมตรเท่านั้น โดยจำเลยจะมองเห็นด้านข้างของพยาน จะไม่มีอะไรกั้นระหว่างผู้ตกเป็นเหยื่อหรือพยานกับจำเลย และยังไม่มีการคุ้มกันพิเศษใดๆ ในกรณีที่จำเลยได้ยื่นขอประกันตัว

ทั้งฉวีวรรณและอดิเรกถูกอัยการขอให้ดูเทปบันทึกภาพเพื่อใช้เป็นเครื่องชี้ตัวจำเลย เทปม้วนนั้นเปิดจากเครื่องคอมพิวเตอร์ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้หนึ่งเป็นผู้นำมาที่ศาล และตั้งอยู่บนโต๊ะตัวเล็กๆ หลังที่นั่งพยาน เวลาจะดูเทปนี้พยานแต่ละคนต้องหันหน้ากลับมาทางที่นั่งของผู้สังเกตการณ์ที่นั่งอยู่รวมกัน ซึ่งมีตำรวจนอกเครื่องแบบ

ภาพร่างจากห้องพิจารณาคดีอาญา ศาลอาญากรุงเทพ วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ (ฉวีวรรณนั่งอยู่กลางห้องขณะเบิกความ)

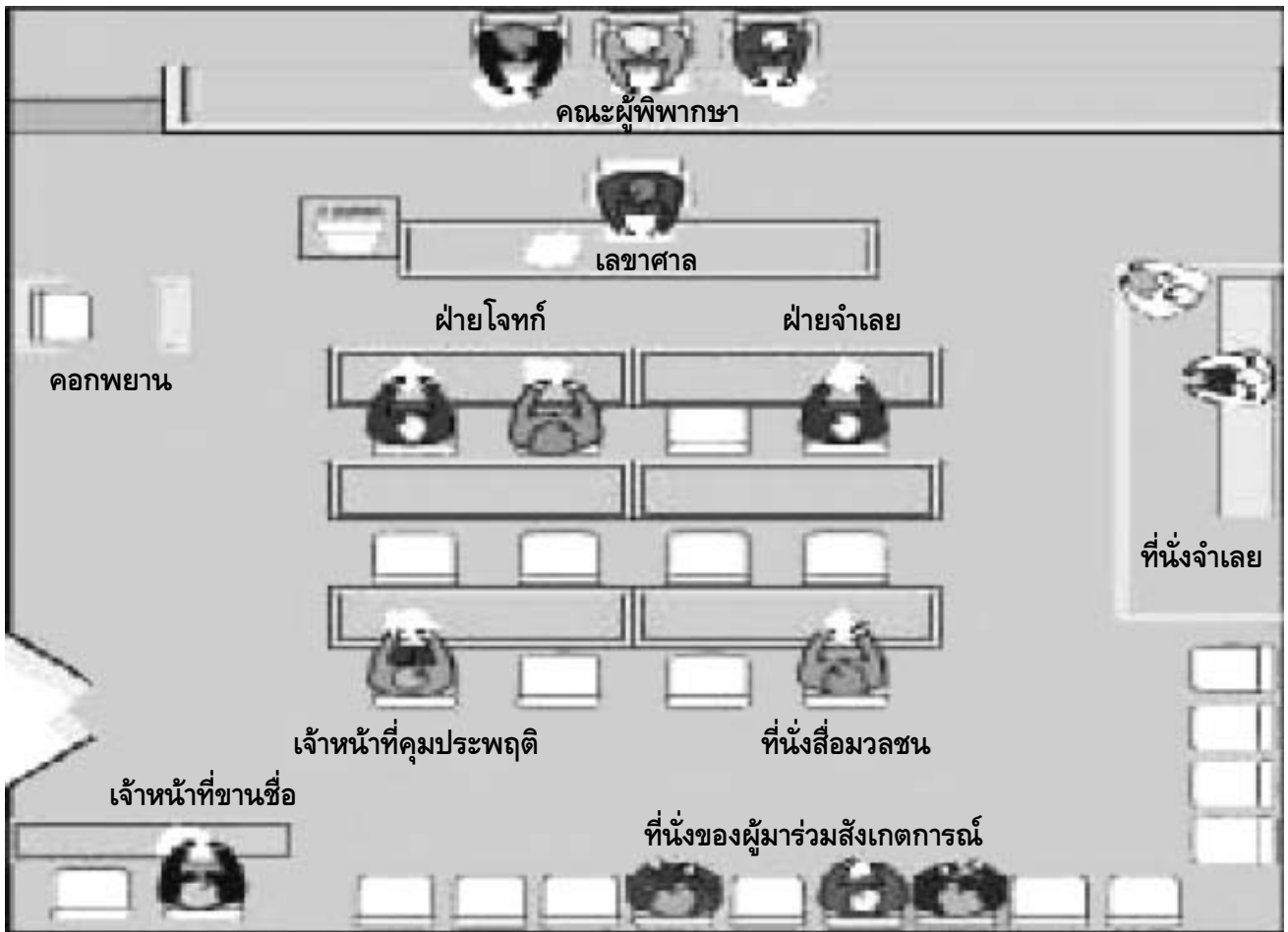
และคนอื่นๆ อีกหลายคนที่สนับสนุนจำเลยรวมอยู่ด้วย เห็นได้ชัดว่าฉวีวรรณไม่ค่อยเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือ จากนั้นก็มีการเปิดเทปม้วนนั้น ทั้งทนายและจำเลยจะลุกขึ้นและเดินไปมาข้างหลังเธอ ครั้งหนึ่งผู้สังเกตการณ์ได้ถูกเชิญให้เข้าดูเทปบันทึกภาพนี้ด้วย มีคนกลุ่มหนึ่งมารวมกันอยู่ด้านหลังของพยาน ทั้งพูดคุยและเดินไปมาในห้องพิจารณาคดีตามต้องการ

ผิดกับการพิจารณาคดีในที่อื่นๆ ทั่วโลกที่จำเลยจะไม่ได้รับอนุญาตให้เดินเข้าออกระหว่างการไต่สวนคดี และจะไม่มีสิทธิ์พูดจนกว่าจะได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษา คอกพยานก็จะตั้งอยู่ห่างจากที่นั่งของจำเลยให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และมีเจ้าหน้าที่ศาล ทนายความของทั้งสองฝ่าย และคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรไต่สวนคดีนั่งอยู่ระหว่างบุคคลทั้งสอง นอกจากนี้ยังมีการจัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเข้ามาดูแลกรณีที่จำเลยหรือบุคคลอื่นที่มีส่วนในคดีอาจแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงหรือพยายามหลบหนี

ในศาลบางแห่งอาจมีการติดตั้งตาข่ายรอบคอกพยาน

หรือให้พยานเบิกความผ่านกล้องบันทึกเทปจากห้องที่อยู่ติดกัน และคำให้การของพยานปากเอกอาจใช้วิธีบันทึกเทปล่วงหน้าแล้วนำมาเปิดในศาลก็ได้

ปัจจุบันนี้กระบวนการไต่สวนคดีในศาลของประเทศไทยมีการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของพยานที่มาเบิกความในศาลน้อยมาก กระบวนการไต่สวนคดีอาญามีบทบัญญัติให้คุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของเยาวชนที่มาเป็นพยานโดยกฎหมายกำหนดให้เยาวชนสามารถเบิกความผ่านนักสังคมสงเคราะห์หรือกล้องบันทึกเทปได้ แต่กฎหมายกลับไม่ได้กำหนดให้พยานที่เป็นผู้ใหญ่ได้รับสิทธิและประโยชน์นี้ ในมาตรา ๒๓๗ ทวิ กำหนดว่าอนุญาตให้พยานบันทึกเทปคำให้การไว้ได้ทันทีในกรณีที่พยาน “จะต้องเดินทางออกนอกราชอาณาจักร หรือพยานไม่มีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่ง หรือมีที่พักอาศัยไกลจากที่ตั้งของศาล หรือมีเหตุอันควรให้เชื่อได้ว่าพยานอาจถูกโน้มหน่วงโดยตรงหรือโดยอ้อมให้กลับคำให้การในภายหลัง” ด้วยเหตุที่การบันทึกเทปคำให้การไว้ล่วงหน้าควรถือเป็นหลักการพื้นฐาน

ผังแสดงห้องพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย (ที่มา : สมาคมผู้พิพากษา, ประเทศไทย)

ของการไต่สวนคดีอาญาทุกคดี สิทธิและประโยชน์ข้อนี้จึงไม่ถือเป็นเรื่องพิเศษนัก และเนื่องจากในมาตรานี้ยังได้อนุญาตให้จำเลยสามารถซักค้านพยานได้ด้วยตนเอง ยกเว้นกรณีที่ความผิดนั้นมีโทษถึงขั้นประหารชีวิต นี่จึงเท่ากับเป็นการละเมิดสิทธิมากขึ้นไปอีก นอกเหนือจากการละเมิดสิทธิด้วยการอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมายืนอยู่ต่อหน้าพยานพร้อมกับตั้งคำถามที่แสดงการข่มขู่คุกคามเพื่อตนเองจะได้รอดพ้นจากการถูกดำเนินคดี ทั้งๆ ที่นี่คือบุคคลที่เคยถูกตำรวจข่มขู่ ทุบตี ใช้ไฟฟ้าจี้ หรือข่มขืนมาแล้ว

เจ้าหน้าที่ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชียได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในห้องพิจารณาคดี เมื่อพยานในคดีลักพาตัวนายสมชาย นีละไพจิตรขึ้นเบิกความในศาล และต้องรู้สึกตกใจที่เห็นพยานแทบจะไม่ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยเลย แม้ว่านี่คือพยานในคดีสำคัญเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และการให้ข้อมูลของพยานอาจส่งนายตำรวจเข้าคุกได้ เมื่อเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ พบว่าฉวีวรรณต้องเดินทาง

ไปและกลับจากศาลโดยรถประจำทางด้วยตัวเองโดยไม่มีผู้คุ้มครอง ก็ได้ติดต่อไปที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเพื่อแจ้งถึงความกังวลนี้ วันรุ่งขึ้นจึงได้มีการส่งเจ้าพนักงานจากสำนักงานคุ้มครองพยานมาดูแล

เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ยังได้ชี้ถึงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของผู้พิพากษาในการให้หลักประกันว่าพยานแต่ละคนจะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยและรู้สึกอุ่นใจเมื่อมาให้การในศาลเพื่อให้การไต่สวนคดีเป็นไปอย่างเที่ยงธรรม เห็นได้ชัดว่าผู้พิพากษาก็รู้สึกเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ในศาลที่รู้สึกได้ว่าพยานรู้สึกกลัวโดยเฉพาะฉวีวรรณ ซึ่งเป็นผู้หญิงตัวเล็กๆ ที่ถูกบังคับให้ต้องนั่งเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่ตำรวจห้าคนในห้องพิจารณาคดีที่แวดล้อมไปด้วยผู้ชาย และเพื่อเป็นการรับรู้ถึงความอึดอัดใจของฉวีวรรณ หัวหน้าคณะผู้พิพากษาจึงยืนยันว่าจะให้มีผู้พิพากษาอาวุโสที่เป็นผู้หญิงขึ้นนั่งบัลลังก์ร่วมในการไต่สวนคดีในภาคบ่าย นอกเหนือจากผู้ช่วยผู้พิพากษาสองคนที่เป็นผู้หญิง อย่างไรก็ตาม นี่เป็นการอนุเคราะห์ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวหลังจากศาล

เห็นว่าพยานมีอาการอึดอัดไม่สบายใจอย่างชัดเจน

การที่ศาลได้พิพากษาคดีนี้โดยอาศัยหลักฐานสำคัญ จากคำให้การของฉวีวรรณ ศาลทราบดีว่าพยานรู้สึกหวาดกลัวขณะอยู่ในศาล ศาลจึงได้อนุญาตให้อัยการนำบันทึกการสอบปากคำพยานมาแสดงแทนการเบิกความของฉวีวรรณและอดิเรก อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาของศาลนี้ ได้เปิดช่องให้มีการอุทธรณ์จากหนึ่งในจำเลยที่ถูกตัดสินว่ามีความผิดจริง และเท่ากับเป็นการตอกย้ำความจริงที่ว่า การขาดการคุ้มครองความปลอดภัยให้พยานเป็นสิ่งที่ทำลายกระบวนการยุติธรรม ดูหมิ่นอำนาจศาล และส่งเสริมให้เกิดการนิรโทษเจ้าหน้าทีรัฐที่ทำให้ผิดมากขึ้น

ศาลควรต้องทำอะไรมากขึ้น? แน่นอนว่ามีหลายครั้งที่ศาลควรจัดที่นั่งพยานที่มาเบิกความในศาลให้ได้รับความปลอดภัยมากขึ้น แต่ดูเหมือนว่าผู้พิพากษาในประเทศไทยจะมีทางออกไม่มากนักที่จะออกคำสั่ง หรือดำเนินการช่วยเหลือพยานที่รู้สึกหวาดกลัว รูปแบบทั่วไปของการคุ้มครองพยานที่สำนักงานคุ้มครองพยานจัดให้ก็คือให้พยานร้องขอการคุ้มครองจากศาล จากนั้นศาลจึงมีคำสั่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการตามขั้นตอนที่จำเป็น อย่างไรก็ตาม นี่เป็นอีกประเด็นที่ดูเหมือนว่าศาลไม่มีมาตรการเฉพาะที่จะตัดสินว่ากรณีใดควรรับคำร้องขอของพยาน ผู้พิพากษาในประเทศไทยยังขาดความละเอียดอ่อนต่อเรื่องความปลอดภัยของพยานที่มาเบิกความในศาล

ตรงข้ามกับอำนาจตุลาการของประเทศอื่นๆ ที่เมื่อศาลเห็นว่าพยานอาจไม่กล้าแสดงหลักฐานหรือเบิกความได้เต็มที่เนื่องจากมีความกลัวหรืออาจได้รับอันตราย ศาลจะสั่งให้ใช้มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยให้พยาน ซึ่งการตัดสินใจนี้อาจขึ้นอยู่กับความสำคัญของหลักฐานที่พยานนำมาแสดง ความร้ายแรงของข้อกล่าวหาอายุของพยาน และพฤติกรรมของจำเลย หรือครอบครัวหรือพรรคพวกของจำเลยที่มีต่อพยาน หากประเทศไทยให้อำนาจศาลที่จะใช้มาตรการพิเศษนี้ได้ ผู้ที่มาเป็นพยานในคดีลักพาตัวนายสมชาย นีละไพจิตรก็คงจะได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษอย่างแน่นอน แต่ภายใต้สถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การดำเนินการที่ว่านี้ก็คงหนีไม่พ้นที่จะมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามายุ่งเกี่ยวอีกเช่นเคย

พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณ : ตำรวจเป็นคนตัดสิน

พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยจากกองปราบปรามอาชญากรรมเป็นเวลาห้าเดือน โดยมีสำนักงานคุ้มครองพยานเป็นผู้ดำเนินการให้

พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณทำกิจกรรมให้กับมูลนิธิเมตตาธรรมรักษ์ ซึ่งมีเป้าหมายในการส่งเสริมพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนกิจกรรมชุมชนในด้านการศึกษา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและป่าชุมชน พระกิตติศักดิ์และพระสุพจน์ สุวโจ เป็นพระที่สนับสนุนชาวบ้านที่มีปัญหาขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินและพยายามปกป้องป่าชุมชนและสำนักสงฆ์ที่อยู่ใกล้กับศูนย์ศึกษาและปฏิบัติธรรมของมูลนิธิในจังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตที่ผ่านมาเคยมีสมาชิกของมูลนิธิบางคนที่ถูกข่มขู่ขู่ร้าย และเชื่อกันว่าเป็นฝีมือของนายทุนผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๔๘ มีความพยายามที่จะเข้ามาใช้พื้นที่ในบริเวณนั้นปลูกปาล์มพารา ซึ่งเป็นสิ่งที่มูลนิธิได้ต่อสู้คัดค้าน

วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๔๘ พระสุพจน์ถูกแทงเสียชีวิตในป่าห่างจากกุฏิของท่านเพียง ๓๐๐ เมตร หลังจากนั้นพระกิตติศักดิ์ก็ถูกขู่เอาชีวิต คนงานหญิงของสำนักสงฆ์ที่ไปพบศพพระสุพจน์เป็นคนแรกถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ตามมารังควาญทุกคืน หลังจากเธอย้ายหนีไปอยู่ที่อื่นบ้านของเธอก็ถูกเผา

พระกิตติศักดิ์ยื่นคำร้องขอการคุ้มครองหลังจากพระสุพจน์ถูกฆ่าตายได้สามวัน สำนักงานคุ้มครองพยานได้รับคำสั่งให้เข้ามาดูแลและได้ติดต่อมาที่พระกิตติศักดิ์ ถึง

แม้กรมสอบสวนคดีพิเศษจะได้รับคำสั่งให้เข้ามาดูแลคดีฆาตกรรมครั้งนี้ แต่ทางกรมก็ไม่ได้มาดูแลความปลอดภัย โดยให้เหตุผลว่าขาดบุคลากร สำนักงานคุ้มครองพยานจึงแนะนำให้ตำรวจท้องที่ (ตำรวจภูธรเขต ๕) เป็นผู้ให้การคุ้มครอง แต่พระกิตติศักดิ์ปฏิเสธเพราะท่านเชื่อว่าตำรวจท้องที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฆาตกรรม และได้ร้องขอไปยังกองปราบปรามอาชญากรรมจากกรุงเทพฯ ให้เข้ามาคุ้มครองแทน

กองปราบปรามอาชญากรรมได้จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจสี่นายมาคุ้มครองเป็นเวลาหนึ่งเดือนตั้งแต่วันที่ ๒๕ มิถุนายน จากนั้นได้เรียกตัวตำรวจกลับไปโดยบอกว่าไม่มีความจำเป็นต้องใช้ตำรวจแล้ว หลังจากทางมูลนิธิได้มีการร้องขอความคุ้มครองไปใหม่ก็ได้มีการส่งตำรวจกลับมาในอีกสองสามวันหลังจากนั้น และให้การคุ้มครองจนถึงวันที่ ๑๘ ตุลาคม

เจ้าหน้าที่ตำรวจสี่นายที่ถูกส่งมาเป็นตำรวจหนุ่มและดูจะไม่ค่อยรู้ว่าตนต้องทำหน้าที่อะไร ตำรวจกลุ่มนี้ไม่เคยได้รับการอบรมเป็นพิเศษและต้องคอยฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา ในช่วงแรกๆ ยังมีความไม่ไว้วางใจระหว่างตำรวจกับพระ ตำรวจเองก็ไม่มั่นใจว่าพยานจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองหรือไม่ แต่พอถึงเดือนตุลาคมตำรวจจึงเข้าใจและเห็นใจพยานมากขึ้น

ตั้งแต่เดือนตุลาคมเป็นต้นมาพระกิตติศักดิ์ก็ไม่ได้รับการคุ้มครองอีก แม้ว่าท่านยังได้รับคำขู่ปองร้ายอยู่ ทั้งสำนักงานคุ้มครองพยานและกรมสอบสวนคดีพิเศษสนับสนุนคำร้องที่ท่านควรได้รับการคุ้มครองต่อไป แต่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายไปอยู่ในมือของหน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการซึ่งก็คือตำรวจ ซึ่งไม่เต็มใจที่จะส่งเจ้าหน้าที่มาคุ้มครองเป็นเวลานาน

เอกวัฒน์ ศรีมันตะ : ผู้ต้องขังที่ถูกทรมานอย่างหนัก แต่ไม่ได้รับการคุ้มครอง

เอกวัฒน์ ศรีมันตะถูกรุมซ้อมและทรมานโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เรื่องของเขาถูกส่งให้กรมสอบสวนคดีพิเศษ แต่เอกวัฒน์ได้รับการคุ้มครองเพียงระยะเวลาสั้นๆ

เอกวัฒน์ถูกตำรวจจับเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยข้อหาลักทรัพย์ ตำรวจที่สถานีตำรวจภูธรพระนครศรีอยุธยาจับเอกวัฒน์ไปขัง เอกวัฒน์อ้างว่าตำรวจใช้ผ้าคลุมศีรษะแล้วรุมซ้อมเพื่อบังคับให้เขารับสารภาพ จากนั้นเอกวัฒน์ก็ถูกนำตัวไปที่สถานีตำรวจอุทัย ซึ่งเขาอ้างว่าตำรวจที่นั่นใช้ไฟฟ้าจี้ที่อวัยวะเพศและลูกอัณฑะของเขา ที่ผิดปกติก็คือเขาถูกปล่อยตัวหลังจากนั้นไม่นานและเพื่อนๆ รีบนำตัวเขาส่งโรงพยาบาล

สื่อมวลชนได้รายงานข่าวนี้พร้อมกับตีพิมพ์ภาพของเอกวัฒน์ที่เต็มไปด้วยรอยไหม้จากการถูกจี้ที่อวัยวะเพศ ลูกอัณฑะ บริเวณหว่างขาและนิ้วเท้า เขายังมีบาดแผลจากการถูกทุบตีหัวร่างกาย รวมถึงรอยร่องเท้าบูตกลางแผ่นหลังที่โคนขา แก้ม ใบหน้าและลำคอบวมเป่ง และเส้นโลหิตในกระบอกตาแตก มีนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการหลายคนเดินทางไปเยี่ยมระหว่างที่เอกวัฒน์พักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ตำรวจสองคนถูกส่งมาคุ้มครองความปลอดภัยให้เอกวัฒน์เป็นเวลา ๓๐ วัน

เจ้าหน้าที่ตำรวจ ๒๓ คนที่มีรายชื่ออยู่ในบันทึกการสอบสวนคดีถูกย้ายเข้ากรุงเทพฯ ขณะที่การสืบสวนคดีดำเนินต่อไป ผู้บังคับการเขตกล่าวเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน

ว่าจะมีการดำเนินคดีทางอาญาตามมา แล้วคดีนี้ก็ถูกส่งต่อให้กรมสอบสวนคดีพิเศษเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน แต่ยังไม่มีการแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจคนไหนถูกตั้งข้อหาว่ามีความผิดทางอาญา ถึงแม้จะมีความพยายามทำคดีและมีพยานหลักฐานแวดล้อมที่ชัดเจน ตำรวจทุกคนที่ถูกกล่าวหาจึงทำหน้าที่ในตำแหน่งเดิมต่อไป

กลุ่มสิทธิมนุษยชนและกลุ่มที่ทำงานด้านกฎหมายหลายกลุ่มได้ยื่นมือเข้ามาดูแลคดีนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้จัดเวทีสัมมนาให้เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาที่เขาถูกทรมาณ สภานายความแห่งประเทศไทยได้ส่งทนายความมาทำคดีให้เอกอัครราชทูต

แม้คดีนี้จะได้รับความสนใจจากประชาชนอย่างมาก และถูกจัดให้เป็นคดี “พิเศษ” แต่เอกอัครราชทูตก็ไม่เคยได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในระยะยาวตามมาตรฐานพิเศษเลย ในที่สุดเอกอัครราชทูตก็ถอนฟ้องตำรวจ ก่อนจะมีการเปิดการพิจารณาไต่สวนคดีที่ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ โดยไม่มีการแจ้งให้ทนายความทราบ เวลาผ่านไปเกือบหนึ่งปีนับแต่เกิดเรื่องจนถึงเวลาที่ศาลจะเริ่มไต่สวนคดี เห็นได้ชัดว่าหลังจากสื่อและประชาชนหันไปสนใจเรื่องอื่น จำเลยได้กลับมารังความข่มขู่เหยื่อที่ถูกทรมาณจนกระทั่งเหยื่อที่ถูกทรมาณต้องถอนฟ้องไป เมื่อไม่มีการคุ้มครองความปลอดภัย เอกอัครราชทูตจึงตกเป็นเป้าของการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างง่ายดาย

เอนก ยิ่งนึก : เขาคือ “จำเลย” ไม่ใช่ “พยาน”

เอนก ยิ่งนึกกับเพื่อนอีกสามคนอ้างว่าเขาถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจทรมาณ แต่ไม่ได้รับการคุ้มครองในฐานะพยานเนื่องจากพวกเขาตกเป็นจำเลยในคดีอาญาเนื่องจากถูกบังคับให้รับสารภาพ

เช่นเดียวกับเอกอัครราชทูต ศรีมันตะ เอนก ยิ่งนึกถูกตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรพระนครศรีอยุธยาจับกุมเมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๔๗ ในข้อหาลักทรัพย์ เอนกอ้างว่าขณะอยู่ที่สถานีตำรวจเขาถูกตำรวจซ้อมและทรมาณเป็นเวลาหลายชั่วโมง เขาอ้างว่าตำรวจใช้ท่อพีวีซีทุบตีและใช้ถุงพลาสติกคลุมศีรษะเพื่อที่เขาหายใจไม่ออก นอกจากนี้ตำรวจยังใช้ไฟฟ้าช็อตอวัยวะเพศ ลูกอัณฑะ และตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย เพื่อนสามคนของเอนกก็อ้างว่าตนถูกทรมาณแล้วยึดเย็บคอขอให้ อย่างน้อยหนึ่งในตำรวจกลุ่มนี้มีส่วนร่วมในการทรมาณเอกอัครราชทูต ศรีมันตะ ซึ่งเกิดขึ้นภายหลัง ระหว่างการไต่สวนคดีเอนกกับเพื่อนๆ ให้การต่อศาลว่าพวกเขาถูกทรมาณ อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาได้ตัดสินว่าคำให้การของพวกเขาขาดหลักฐานที่จะนำมาประกอบการพิจารณาคดี ถึงแม้ข้อกล่าวหาจะมีความน่าเชื่อถือและมีการทรมาณในชั้นรุนแรงยิ่ง แต่กลับไม่มีการสืบสวนหาข้อเท็จจริงในกรณีนี้เลย

เมื่อเอนกกับเพื่อนถูกทำให้กลายเป็นจำเลยด้วยความผิดทางอาญาเพราะถูกบังคับให้รับสารภาพ พวกเขาถูกกีดกันไม่ให้ร้องขอการคุ้มครองพยานภายใต้กฎหมายที่มีอยู่ และการที่พวกเขาขึ้นเบิกความในศาลก็ทำให้พวกเขาต้องเสี่ยงกับการได้รับอันตราย เช่นเดียวกับคดีอื่นๆ ในประเทศไทยที่ศาลไม่ได้แสดงความห่วงใยต่ออันตรายที่อาจเกิดกับพวกเขาเลยแม้แต่น้อย ทางออกเพียงอย่าง

เดียวที่พวกเขาไม่เพื่อให้รอดพ้นจากการถูกข่มขู่ก็คือขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ที่กักขังพวกเขาอยู่

ญาติของเอนกรวมทั้งแม่ของเขาที่ถูกกีดกันและไม่ได้ได้รับความคุ้มครองเช่นกัน แม้จะอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันกับตำรวจที่ถูกกล่าวหาว่าทรมานเอนก แม่ของเอนกคือคนที่ต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิของลูกชายอย่างจริงจังมากที่สุด ในบรรดาสมาชิกในครอบครัว และเป็นคนแรกที่นำเรื่องเอนกถูกทรมานไปร้องเรียน หลังจากมีรายงานข่าวเรื่องเอนกปรากฏตามสื่อต่างๆ และอย่างน้อยยังมีญาติของเหยื่ออีกคนที่ออกมาร้องเรียนในเวลานั้น โดยเปิดเผยถึงเรื่องราวการซ้อมข่มขู่ที่คล้ายกัน และทำให้การฟ้องร้องมีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เดือนมกราคม ๒๕๔๙ ญาติๆ ของจำเลยกลุ่มนี้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจคนหนึ่งฟ้องอันเนื่องมาจากการรายงานข่าวเล็กๆ ทางหน้าหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการออกมาร้องเรียนเรื่องนี้ ขณะนี้พวกเขากำลังถูกตั้งข้อหาหมิ่นประมาทซึ่งเป็นความผิดทางอาญา และถูกบังคับให้มาบันทึกปากคำที่สถานีตำรวจในพื้นที่

อุไร ศรีเนห์ : กรณีที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

อุไร ศรีเนห์อ้างว่าถูกตำรวจทรมานแต่ไม่ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยทันที และยังถูกข่มขู่ไม่ให้ออกมาฟ้องร้อง

อุไร ศรีเนห์อยู่ที่บ้านกับครอบครัวเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ขณะที่ชายกลุ่มหนึ่งเข้ามาในบ้านของเธอ ชายกลุ่มนี้อ้างตนว่าเป็นตำรวจและสั่งให้อุไรไปกับพวกเขา คนกลุ่มนี้ไม่มีหมายจากตำรวจหรือบอกเหตุผลในการมานำตัวอุไรไป พวกเขานำตัวอุไรไปต่อหน้าต่อตาคนในครอบครัว โดยใช้ผ้าปิดตาพร้อมกับใส่กุญแจมือก่อนพาขึ้นรถไป

รถที่อุไรนั่งถูกขับวนไปมาอยู่ราวสองชั่วโมงก่อนที่เขาจะถูกนำตัวเข้าไปในห้องทรมานหนึ่ง อุไรยังถูกปิดตาและถูกบังคับให้รับสารภาพว่าเขาฆ่าคนตายหกคน

อุไรยืนยันอย่างหนักแน่นว่าตนบริสุทธิ์ หลังจากนั้นเขาก็ถูกไฟฟ้าจี้ที่ลูกอ้นตะและหว่างขาอยู่หลายชั่วโมงและถูกซ้อมด้วย หลังจากคนที่ซ้อมเขาพาชายอีกคนเข้ามาในห้อง และบอกว่าอุไรไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง พวกเขาจึงได้พาอุไรกลับไปส่งที่บ้าน ระหว่างที่ถูกนำตัวออกจากห้อง อุไรอ้างว่าเขาเห็นว่าเขาถูกนำตัวออกจากสถานีตำรวจภูธรจังหวัดชลบุรี

เมื่อกลับถึงบ้าน อุไรถูกนำตัวไปที่โรงพยาบาลอำเภอเกลง จากนั้นจึงย้ายไปที่โรงพยาบาลจังหวัดระยองเนื่องจากเขาบาดเจ็บอย่างรุนแรง คือมีรอยไหม้บริเวณหว่างขา ลูกอ้นตะบวม มีแผลที่นิ้วเท้าซ้าย และข้อมือทั้งสองข้างมีรอยฟกช้ำเนื่องจากถูกใส่กุญแจมือ อุไรมีอาการปัสสาวะ

ชัดและรู้สึกซาตามร่างกายส่วนล่าง นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับปอดและไต หมอที่ตรวจร่างกายอุโรบอกว่าเขาได้รับบาดเจ็บอย่างร้ายแรงและอาจมีผลถึงขั้นพิการ

ขณะที่รักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลได้มีตัวแทนจากหน่วยงานรัฐและทนายความมาเยี่ยม และบอกว่าเขาสามารถร้องขอการคุ้มครองได้ แต่ก็ไม่มีการดำเนินการสำหรับเรื่องนี้ในทันทีแม้ว่าจะตกอยู่ในอันตรายอย่างชัดเจน ผิดกับกรณีของเอกวัฒน์ ศรีมันตะ ที่เรื่องของอุไรไม่ได้รับความสนใจจากสื่อและพลอยทำให้เขาไม่ได้รับการตอบสนองจากหน่วยงานรัฐ ทนายความที่ไปเยี่ยมอุไรยังถูกคุกคามจากคนที่เชื่อว่าเป็นตำรวจหรือข้าราชการ ด้วยการสะกดรอยตามรถของทนายและถ่ายรูปไว้

เวลาที่อุไรอยู่คนเดียวเขาบอกว่ามีตำรวจมาเยี่ยมเขาชื่อ ร.ต.อ.มานพ ปราสาท จากสถานีตำรวจภูธรอำเภอเกล่งจังหวัดระยอง ซึ่งมีตำแหน่งสารวัตรสืบสวนที่ดูแลคดีฆาตกรรมที่เขาตกเป็นผู้ต้องหา อุโรบอกว่าเขาได้รับเสนอเงินเป็นค่ารักษาพยาบาลและเพื่อไม่ให้เขายื่นฟ้องต่อศาลเมื่อออกจากโรงพยาบาลอุไรก็ย้ายไปอยู่อำเภออื่น

เดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๘ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย ซึ่งเป็นหน่วยงานในเครือเดียวกับศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย ได้รับจดหมายจากกระทรวงมหาดไทยยืนยันว่าอุไร ศรีเนห์ถูกลักพาตัวไปและถูกทำร้ายร่างกายจริง แต่ “ไม่ใช่ฝีมือของเจ้าหน้าที่ตำรวจ” โดยกระทรวงได้ข้อสรุปนี้มาจากการสอบถามไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัดชลบุรีและระยอง

ยังมีผู้ถูกกล่าวหาในคดีนี้อีกสองคนที่อ้างว่าตนถูกรังแก เนื่องจากคนกลุ่มนี้ถูกจับเป็นผู้ต้องหาและถูกตั้งข้อหาว่ามีความผิด เช่นเดียวกับกรณีของเอนก ยิ่งนึกและเพื่อน ๆ พวกเขาจึงไม่ได้รับสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในฐานะพยานภายใต้กฎหมายที่มีอยู่

คดี “มินมิน” : พยานที่ตกอยู่ในอันตรายยิ่ง

พยานสี่คนในคดีฆาตกรรมแรงงานต่างด้าวถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจกักขังโดยอ้างว่าเพื่อ “คุ้มครองความปลอดภัย” ขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการปล่อยตัวให้เป็นอิสระ

เจ้าหน้าที่ของสภาทนายความพม่าในอำเภอแม่สอดจังหวัดตากเล่าว่า วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๘ ลูกชายของผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านไมจอจี ชื่อ นายปาสอที ได้ทุบตีและยิงนายมินมินซึ่งเป็นแรงงานต่างด้าวเสียชีวิตเนื่องจากปัญหาขัดแย้งส่วนตัว วันที่ ๑๗ ธันวาคม ตำรวจสถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่สอดได้รับแจ้งคดีนี้ และวันที่ ๒๐ ธันวาคม ตำรวจได้จับกุมผู้ต้องสงสัย อย่างไรก็ตาม แทนที่จะกักตัวผู้ต้องสงสัยไว้ ตำรวจกลับปล่อยตัวไปแล้วจับพยานสี่คนซึ่งเป็นชาวพม่าไปขังแทน รวมทั้งพ่อของเหยื่อโดยอ้างว่า “เพื่อคุ้มครองความปลอดภัย”

หลังจากกรมสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีนี้เมื่อปลายเดือนมกราคม ๒๕๔๙ คดีนี้ก็ได้รับความสนใจจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและจากหน่วยงานของรัฐอีกหลายแห่ง ซึ่งได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปที่สถานีตำรวจ ต่อมาพยานชาวพม่าทั้งสี่คนถูกส่งให้ไปอยู่ในความดูแลของสภาทนายความพม่า ซึ่งได้รับการขอร้องให้เข้ามาจัดการดูแลเรื่องความปลอดภัยให้กับคนทั้งสี่จนกว่าจะถึงเวลาไต่สวนคดี การสืบสวนหาข้อเท็จจริงในคดีนี้ดำเนินไปอย่างเชื่องช้า ขณะที่คนส่วนใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีนี้ได้เดินทางออกจากประเทศไทยไปแล้ว

คดีนี้ชี้ให้เห็นปัญหาการให้การคุ้มครองพยานโดยเฉพาะกรณีที่พยานอาจได้รับอันตรายมากที่สุด และคนกลุ่มนี้ก็รวมถึงแรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะแรงงานที่ไม่มีเอกสารการทำงาน และแรงงานที่เป็นชนกลุ่มน้อยด้านเชื้อชาติและศาสนา บุคคลในกลุ่มนี้มักพูดภาษาไทยได้น้อยหรือพูดไม่ได้เลย ทั้งยังมีความกลัวและไม่คุ้นเคยกับข้อกฎหมายและการทำงานของทางราชการ เป็นไปไม่ได้เลยที่คนกลุ่มนี้จะรับรู้ว่าคุณมีสิทธิอะไรบ้างแม้จะเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงเป็นไปได้เช่นกันที่พวกเขาจะพยายามใช้สิทธิเหล่านี้ ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ตำรวจจึงเป็นผู้ตั้งกฎเสียเอง และมักเป็นกฎที่สร้างความเสียหายแก่ฝ่ายที่อ่อนแอที่สุด ขณะเดียวกันก็ขัดกับสิทธิและประโยชน์ตามหลักการสิทธิมนุษยชนและกฎหมาย

อะไรคือสิ่งที่ควรปรับปรุง

ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย

รัฐบาลไทยอ้างว่าตนยึดมั่นในการปฏิบัติตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และมีรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้มีการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว นอกจากนี้ไทยยังสามารถชี้ให้เห็นว่ามีกฎหมายและสำนักงานที่ตั้งขึ้นเพื่อให้การคุ้มครองพยาน แต่นั่นยังเป็นกฎหมายที่ขาดความชัดเจนอย่างเพียงพอ หน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาก็ขาดบุคลากร ขณะที่ตำรวจยังคงเป็นผู้มีอำนาจต่อไป และเหยื่อกับพยานที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงก็ยังไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง

ทั้งกฎหมายระหว่างประเทศและรัฐธรรมนูญแห่งชาติสามารถจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อประเทศนั้นๆ มีกฎหมายและสถาบันในประเทศที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น ประเทศไทยมีวิถีทางที่สามารถทำให้โครงการคุ้มครองพยานกลายเป็นความจริงได้อยู่แล้ว ดังนั้นอะไรคือสิ่งที่ควรต้องปรับปรุง?

๑. พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาต้องได้รับการตีความใหม่

คำสำคัญๆ ในประมวลกฎหมายจำเป็นต้องได้รับการตีความให้ชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น “การคุกคาม” หมายความว่าอะไร “อันตราย” หมายถึงอะไร ใครคือ “พยานที่อาจได้รับอันตราย” เพื่อให้เกิดความชัดเจนในข้อความจึงควรมีการศึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายการคุ้มครองพยานในระบบกฎหมายของประเทศ

อื่นๆ เช่น ฮองกง

๒. จำเลยต้องได้รับสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองด้วย

พยานที่ถือว่ามีความสำคัญและอาจได้รับอันตรายมากที่สุด และอาจเป็นพยานกลุ่มที่พบเห็นเป็นปกติในประเทศไทยก็คือพยานที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา ที่อ้างว่าตนถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจซ้อมหรือทรมานและบังคับให้รับสารภาพ เป็นเรื่องสำคัญมากที่พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาจำเป็นต้องมีการแก้ไขเพื่อให้สิทธิและประโยชน์ในกฎหมายคุ้มครองบุคคลกลุ่มนี้ ไม่ว่าจะพวกเขาจะถูกคุมขังหรือไม่ก็ตาม ในประเด็นนี้ประเทศไทยจำเป็นต้องปฏิบัติตามกติกาขององค์การสหประชาชาติต่อต้านการทรมาน การลงโทษหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย ผิดมนุษยธรรมหรือทำให้เสื่อมเสียเกียรติ ซึ่งจะเป็นการวางแนวทางที่จำเป็นต่อการปฏิรูประบบการปกครองและการใช้บังคับกฎหมายของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดในการทำทารุณ และเพื่อให้การคุ้มครองพยานที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาเนื่องจากถูกบังคับให้รับสารภาพ

๓. จำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์ประกอบการพิจารณาในการคุ้มครองพยาน

เจ้าพนักงานคุ้มครองพยานถูกบังคับให้ต้องตัดสินใจโดยพลการและต้องใช้วิจารณญาณของตนเองในการตัดสินใจว่าใครที่สมควรได้รับการคุ้มครอง เนื่องจากไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน หรือเมื่อตกลงที่จะมีการคุ้มครองพยานแล้วก็ยัง

ขาดขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจนทำให้ไม่สามารถให้การคุ้มครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาจึงควรมีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการรักษาความปลอดภัยของพยานที่สำคัญๆ ไว้ด้วย เช่น ทำอย่างไรพยานจึงจะได้รับการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล มีหน่วยงานอะไรอีกที่จำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำอย่างไรจึงจะให้การคุ้มครองพยานได้ทันทีในกรณีที่เป็นสถานการณ์ฉุกเฉิน ควรมีการศึกษากฎหมายคุ้มครองพยานที่พัฒนาแล้วในประเทศอื่นๆ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในประเทศไทย หลังจากมีการวางหลักเกณฑ์พื้นฐานให้กับตัวบทกฎหมายแล้ว ก็ย่อมสามารถนำกฎหมายนั้นไปขยายผลในรูปของกฎกระทรวงหรือแนวทางปฏิบัติงานต่อไป

๔. สำนักงานคุ้มครองพยานต้องมีอำนาจที่เบ็ดเสร็จ

ปัจจุบันนี้บทบาทของสำนักงานคุ้มครองพยานมีกล่าวถึงไว้เพียงมาตราเดียวในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา แต่กฎหมายไม่ได้เขียนไว้ว่าจะบริหารงานสำนักงานนี้อย่างไร หรือสำนักงานนี้มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบอะไรบ้าง ที่สำคัญที่สุดกฎหมายไม่ได้เขียนไว้เลยว่าสำนักงานคุ้มครองพยานมีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานจำเป็นต้องระบุขอบเขตของอำนาจหน้าที่ บทบาทของสำนักงานและเจ้าพนักงานให้ชัดเจน นอกจากนี้สำนักงานคุ้มครองพยานควรได้รับอำนาจให้การบริหารจัดการการคุ้มครองพยานกรณีที่สำนักงานคุ้มครองพยานไม่สามารถให้การคุ้มครองพยานได้เอง สำนักงานฯ ควรมีสิทธิที่จะวางแนวทางการทำงานให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหน่วยงานอื่นๆ นำไปปฏิบัติได้ รวมทั้งมีสิทธิเรียกร้องให้มีการดำเนินคดีตามกฎหมายกับหน่วยงานที่ปฏิเสธไม่ยอมปฏิบัติตาม สำนักงานคุ้มครองพยานควรมีความรู้เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในทุกขั้นตอนอย่างกว้างขวางที่หน่วยงานอื่นๆ จำเป็นต้องให้ความร่วมมือ

๕. สำนักงานคุ้มครองพยานต้องได้รับงบประมาณและบุคลากรมากขึ้น

ประเทศไทยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจกว่า ๒๐๐,๐๐๐ นาย

แต่ปัจจุบันสำนักงานคุ้มครองพยานมีเจ้าพนักงานเพียง ๑๐ คน และงบประมาณที่น้อยมาก เห็นได้ชัดว่าเป็นไปไม่ได้เลยที่สำนักงานคุ้มครองพยานจะสามารถทำหน้าที่ที่สำคัญนี้ได้อย่างดี และจะต้องถูกบีบให้พึ่งพาสำนักงานตำรวจหรือหน่วยงานอื่นต่อไป ยกเว้นแต่จะมีการแก้ไขความไม่สมดุลนี้เท่านั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมและรัฐบาลต้องถือเป็นความรับผิดชอบส่วนตัวในการจัดให้สำนักงานคุ้มครองพยานได้รับงบประมาณและบุคลากรในการทำงานเพิ่มมากขึ้น และเพื่อทำให้สิ่งนี้เป็นจริง รัฐมนตรีจำเป็นต้องรณรงค์อย่างแข็งขันให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณให้กับงานนี้เพิ่มขึ้น และในระยะยาวควรรีให้ความสนใจที่จะแยกสำนักงานคุ้มครองพยานออกจากการดูแลของกระทรวงยุติธรรมให้มาเป็นหน่วยงานอิสระ

๖. เจ้าพนักงานคุ้มครองพยานต้องได้รับการอบรมอย่างเข้มข้นจริงจัง

เจ้าพนักงานคุ้มครองพยานเป็นข้าราชการที่ถูกคัดเลือกมาจากหน่วยงานอื่นๆ พวกเขาควรได้รับการคัดเลือกตามหลักเกณฑ์พิเศษด้วยความระมัดระวัง และเมื่อเข้ามาทำงานเป็นเจ้าพนักงานคุ้มครองพยานแล้ว พวกเขาควรได้รับการอบรมให้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านอย่างเข้มข้นจริงจังจึงจะสามารถทำหน้าที่คุ้มครองพยานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำความรู้ที่ตนได้รับไปเผยแพร่ให้กับบุคลากรในหน่วยงานอื่นๆ ต่อไป

๗. บุคลากรด้านกฎหมายและทางการแพทย์ควรได้รับการอบรมเรื่องการคุ้มครองพยาน

บ่อยครั้งที่บุคคลแรกที่ได้พบกับพยานหรือเหยื่อที่ต้องการการคุ้มครองคือพนักงานอัยการกับทนายความหรือแพทย์กับพยาบาล ดังนั้นจึงควรมีความพยายามที่จะให้ความรู้แก่บุคคลเหล่านี้เป็นการเฉพาะเกี่ยวกับการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน และดึงพวกเขาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงานคุ้มครองพยาน หมอที่รักษาคนที่ตกเป็นเหยื่อการฆาตกรรม หรือพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้ทำคดีดังกล่าวควรทราบว่าจะต้องติดต่อกับสำนักงานคุ้มครองพยานโดยไม่รอช้า เพื่อให้เจ้าพนักงานจากสำนักงานคุ้มครองได้มาเยี่ยมพยานทันที ผู้เป็นทนายความควรสามารถอธิบายให้ลูกความเข้าใจเกี่ยวกับ

การคุ้มครองความปลอดภัยและแนะนำได้ว่าลูกความของตนควรร้องขอการคุ้มครองหรือไม่ ผู้พิพากษาควรได้รับการอบรมชี้แนะให้สามารถบอกได้ว่าคดีไหนที่อาจนำไปสู่การทรมานหรือข่มขู่ผู้ต้องหา และควรมีอำนาจเบ็ดเสร็จที่จะสามารถดำเนินการอื่นๆ เพื่อปกป้องสิทธิและประโยชน์ของผู้ถูกกล่าวหา รวมทั้งมีอำนาจในการสั่งให้มีการตรวจร่างกายและสภาพจิตใจของจำเลยก่อนที่จะได้รับอนุญาตให้ประกันตัวออกไป หรือก่อนที่จะถูกนำตัวไปขังเพื่อการไต่สวนคดีในศาล สมาคมต่างๆ เช่นสมาคมนายความแห่งประเทศไทยสามารถมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้เรื่องการคุ้มครองพยานแก่สมาชิกของตน

๘. ห้องพิจารณาคดีควรได้รับการปรับปรุงเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่พยาน

คอกพยานในห้องพิจารณาคดีในประเทศไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนโยกย้ายให้ไกลจากที่นั่งของจำเลยและโจทก์ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ ควรมีการออกกฎหมายใหม่หรือแก้ไขกฎหมายเพื่อยอมให้มีการใช้มาตรการพิเศษในกรณีที่พยานอยู่ภายใต้การคุ้มครองอยู่แล้วหรือมีเหตุให้เชื่อได้ว่าพยานอาจได้รับอันตราย การแก้ปัญหาอย่างง่ายและประหยัดค่าใช้จ่ายคือการใช้ม่านกันคอกพยานเพื่อไม่ให้คนส่วนใหญ่ในห้องพิจารณาคดีมองเห็นพยาน หรืออาจใช้วิธีให้พยานนำหลักฐานมาแสดงโดยผ่านอุปกรณ์ที่เชื่อมต่อมาจากอีกห้องหนึ่ง ผู้พิพากษาควรได้รับการอบรมให้สามารถบอกได้ว่าค่าให้การของพยานคนไหนที่บิดเบือนไปเนื่องจากพยานเกิดความกลัว และสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือได้ รวมทั้งตัดสินใจให้มีการเลื่อนนัดเบิกความออกไปเพื่อขอการคุ้มครองจากสำนักงานคุ้มครองพยาน รัฐบาลไทยสามารถศึกษามาตรการต่างๆ ที่ใช้ในกระบวนการทางกฎหมายของประเทศอื่นๆ

๙. ต้องมีการใช้กฎหมายพิจารณาคดีอาญาเพิ่มขึ้นเพื่อที่จะคุ้มครองพยาน

จำเป็นต้องมีการออกกฎหมายใหม่หรือแก้ไขกฎหมายเดิมเพื่อส่งเสริมการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งต้องรวมถึงการมีบทบัญญัติเกี่ยวกับบทลงโทษที่ชัดเจนหากมีการข่มขู่พยาน และถือว่าการขัดขวาง

กระบวนการยุติธรรมเป็นความผิดทางอาญา

๑๐. ประชาชนต้องได้รับความรู้เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานเพิ่มขึ้น

ประชาชนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยทั่วไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องรู้จักสำนักงานคุ้มครองพยาน เนื่องจากทั้งสองเป็นเรื่องใหม่และหน่วยงานใหม่ในเมืองไทย หากไม่มีความพยายามในการให้ความรู้แก่ประชาชน โครงการคุ้มครองพยานก็จะเป็นหน่วยงานที่ไม่เป็นที่รู้จักต่อไป การให้ความช่วยเหลือโดยเฉพาะในช่วงเวลาที่สำคัญ จำเป็นต้องอาศัยบุคคลจากภายนอกสำนักงานคุ้มครองพยานที่ยื่นคำร้องขอความช่วยเหลือ รัฐบาลไทยจำเป็นต้องเพิ่มงบประมาณและเวลาในการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักสำนักงานคุ้มครองพยาน ตลอดจนความสำคัญของการคุ้มครองพยานต่อกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทั้งหมด รัฐบาลใส่ใจที่จะทำให้ข้อมูลนี้ได้รับการเผยแพร่ไปสู่กลุ่มคนที่อาจได้รับอันตราย เช่น กลุ่มแรงงานต่างด้าวซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศไทย และเป็นผู้ที่ตกเป็นเป้าของการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้อย่างง่ายดาย กลุ่มสิทธิมนุษยชน เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็ควรมีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ ในทำนองเดียวกัน สื่อ นักวิชาการ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องควรหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมาอภิปรายถกเถียงกันบนเวทีทั้งในและต่างประเทศ เพราะอาจช่วยให้รัฐบาลได้ตระหนักถึงภาระหน้าที่ของตนมากขึ้นในการสร้างความมั่นใจว่างานคุ้มครองพยานจะกลายเป็นจริงในประเทศไทย

บทสรุป

แม้ประเทศไทยจะออกกฎหมายและตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจขึ้นมาเพื่อให้การคุ้มครองพยาน แต่ทั้งหมดนี้ยังต้องทำให้การคุ้มครองพยานกลายเป็นความจริง เท่าที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก อีกทั้งมาตรการการคุ้มครองพยานก็ยังมีน้อยและขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน เจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีอำนาจควบคุมการทำงาน นับเป็นเรื่องที่ขัดกับความเป็นจริงที่จะคาดหวังว่าเหยื่อของการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ภรรยาของคนที่ถูกเจ้าหน้าที่รัฐลักพา

ตัวไป หรือพยานของการทำวิสามัญฆาตกรรมจะเกิดความ รู้สึกไว้เนื้อเชื่อใจตำรวจว่าจะมารักษาความปลอดภัยให้ตนได้ อย่างดีที่สุดการมีโครงการเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่ได้ให้อะไรมากไปกว่าความคาดหวังอันโหดร้ายว่าสิ่งที่เรียกว่า “คุ้มครองพยาน” นี้มีอยู่ และที่ร้ายที่สุดคือโครงการนี้ทำให้ตำรวจสามารถกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนมากยิ่งขึ้น และทำลายการทำงานของศาลสถิตยุติธรรมด้วยการยอมให้ตำรวจเข้ามามีอำนาจในการรักษาความปลอดภัยให้พยาน ซึ่งเป็นงานที่ตำรวจไม่ควรเข้ามารับผิดชอบเป็นอย่างยิ่ง

มีความเป็นไปได้มากกว่าหากสำนักงานคุ้มครองพยานไม่ได้รับการสนับสนุนและความสนใจเท่าที่จำเป็น สำนักงานคุ้มครองพยานก็คงจะกลายเป็นหน่วยงานหนึ่งของสำนักงานตำรวจนั่นเอง หากเป็นเช่นนั้นจริงก็เท่ากับโครงการนี้ประสบความสำเร็จล้มเหลว ตรงข้าม หากสำนักงานคุ้มครองพยานได้รับการปรับปรุงให้เป็นหน่วยงานอิสระที่เข้มแข็ง โดยอาศัยกฎหมายที่มีการปรับปรุงแก้ไขและงบประมาณในการทำงานอย่างพอเพียง สำนักงานคุ้มครองพยานก็อาจกลายเป็นบทเรียนให้กับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ เพราะยังมีอีกหลายประเทศที่ต้องการตัวอย่างที่ดีในการทำงานด้านนี้ นอกจากนี้ความก้าวหน้าของงานคุ้มครองพยานยังจะช่วยให้ชื่อเสียงด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยดีขึ้นในสายตาของประชาคมโลก เพราะได้เสียชื่อเสียงในด้านนี้ไปมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา

รัฐบาลไทยมีทรัพยากรที่จะทำให้งานคุ้มครองพยานและเหยื่อกลายเป็นงานที่ได้ผลอย่างแท้จริง ประเทศไทยยังมีภาระผูกพันภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งชาติและกฎหมายระหว่างประเทศที่จะต้องปฏิบัติตามเช่นเดียวกัน ประเทศไทยมีเจตนารมณ์ที่จะทำเช่นนั้นหรือไม่เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความใส่ใจในความสำคัญของการมีหน่วยงานอิสระที่สามารถทำงานคุ้มครองพยานให้เกิดผล และการเปิดให้มีการอภิปรายเรื่องนี้ในหมู่ประชาชน คนทุกคนและหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเมืองไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักปกป้องสิทธิมนุษยชนและองค์กรที่คนเหล่านี้ทำงานอยู่ควรเข้ามามีบทบาทในการจัดให้มีเวทีสาธารณะเพื่อถกเถียงเรื่องการคุ้มครองพยาน และทำให้คำสัญญาที่เขียนไว้ในรัฐธรรมนูญกลายเป็นความจริง

สถาบันต่างๆ ในประเทศไทยเคยมีประวัติว่าได้ช่วยปกป้องผู้กระทำความผิดในข้อหาละเมิดสิทธิมนุษยชนมาแล้ว

“มีความเป็นไปได้มากกว่าหากสำนักงานคุ้มครองพยานไม่ได้รับการสนับสนุนและความสนใจเท่าที่จำเป็น สำนักงานคุ้มครองพยานก็คงจะกลายเป็นหน่วยงานหนึ่งของสำนักงานตำรวจนั่นเอง”

ดังนั้นการให้คนเหล่านี้กลับมาทำหน้าที่คุ้มครองพยานจึงไม่ใช่เรื่องการออกกฎหมายหรือการจัดตั้งสำนักงานธรรมดาๆ แต่เป็นงานที่ต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ อย่างมากกว่าที่เป็นอยู่ แต่เมื่อการต่อสู้กับอำนาจของผู้มีอิทธิพลเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิของคนธรรมดาสามัญยังดำเนินอยู่ต่อไป เมื่อการต่อสู้กับหน่วยงานรัฐผู้มีอำนาจเพื่อปกป้องสิทธิและประโยชน์ของพลเมืองยังมีอยู่ และเป็นการต่อสู้กับความโหดร้ายของระบอบศักดินาเพื่อรักษาไว้ซึ่งหลักการตามรัฐธรรมนูญ จึงถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องต่อสู้ ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชียขอเรียกร้องต่อบุคคลและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้หันมาตระหนักว่าการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อการทำหน้าที่ของศาล และจะเป็นเครื่องรับประกันให้เกิดความยุติธรรม และขอให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นเพื่อทำให้การคุ้มครองพยานในประเทศไทยกลายเป็นความจริง

ภาคผนวก ๑ : พระราชบัญญัติ คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๖

พระราชบัญญัติ
คุ้มครองพยานในคดีอาญา
พ.ศ. ๒๕๕๖

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๖
เป็นปีที่ ๕๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่ง มาตรา ๒๙ ประกอบกับ มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๖ และ มาตรา ๓๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๖”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“พยาน” หมายความว่า พยานบุคคลซึ่งจะมาให้ หรือได้ให้ข้อเท็จจริง ต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ แต่มิให้หมายความรวมถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยาน

“ความปลอดภัย” หมายความว่า ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยาน ทั้งก่อน ขณะและหลังมาเป็นพยาน

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ การเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่พยานพึงได้รับตามกฎหมายอื่น

มาตรา ๕ ให้นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อการนี้ให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงวางระเบียบ การงานตามหน้าที่ กับให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ของแต่ละกระทรวง

กฎกระทรวงและระเบียบนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน

มาตรา ๖ ในกรณีที่พยานไม่ได้รับความปลอดภัย พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจ สืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาล หรือสำนักงานคุ้มครองพยาน แล้วแต่กรณี อาจจัดให้พยานอยู่ใน ความคุ้มครองตามที่เห็นเป็นการสมควร หรือตามที่พยานหรือบุคคลอื่นใด ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ร้องขอ และใน กรณีจำเป็นบุคคลดังกล่าวจะขอให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้ความปลอดภัยแก่พยานได้ตามความจำเป็น ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมของพยานด้วย

การแจ้งและวิธีการที่เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นจะให้ความคุ้มครองแก่พยานตามคำขอและการสิ้นสุดลงซึ่ง การคุ้มครองตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนดโดยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี

การคุ้มครองให้พยานได้รับความปลอดภัย ให้รวมถึงการจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย เว้นแต่พยานจะไม่ให้ ความยินยอมและการปกปิดมิให้มีการเปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานและลักษณะของคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง

มาตรา ๗ ในกรณีที่สามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ พยานซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัยและพยานได้ร้องขอให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพิจารณา นำมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้ตามความจำเป็นที่เห็นสมควร เว้นแต่บุคคลดังกล่าว จะไม่ให้ความยินยอม

หมวด ๒

มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

มาตรา ๘ พยานในคดีอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ อาจได้รับการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษได้

(๑) คดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมาย ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือกฎหมายว่าด้วยศุลกากร

(๒) คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา

(๓) คดีความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหาสื่อหรือพาไปเพื่อ การอนาจาร เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น และความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการ ในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้า ประเวณี หรือความผิดเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของกิจการค้าประเวณี ผู้ดูแลหรือผู้จัดการกิจการค้าประเวณี หรือสถานการค้า ประเวณี หรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี

(๔) คดีความผิดเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม ได้แก่ ความผิดฐานอั้งยี่และซ่องโจรตามประมวลกฎหมายอาญา และ

ให้หมายความรวมถึงความผิดอื่นใดที่มีลักษณะเป็นการกระทำร่วมกันโดยกลุ่มอาชญากร ที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และมีการวางเครือข่ายเป็นขบวนการหรือองค์กรลับอย่างซับซ้อนและเป็นสัดส่วน

(๕) คดีความผิดที่อัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือโทษสถานกึ่งหนักกว่านั้น

(๖) คดีซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานเห็นสมควรให้ความคุ้มครองพยาน

มาตรา ๙ เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าพยานจะไม่ได้รับความปลอดภัย พยานหรือบุคคลอื่นใด ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา หรือพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา อาจยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย เพื่อขอใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมของพยานด้วย

เมื่อได้รับคำร้องตามวรรคหนึ่ง ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายพิจารณาลังการโดยด่วน ถ้ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยานจะไม่ได้รับความปลอดภัย ก็ให้สั่งให้ใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง และการดำเนินการตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๐ ให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการเพื่อคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) ย้ายที่อยู่ หรือจัดหาที่พักอันเหมาะสม

(๒) จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของพยานเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาครั้งละไม่เกินสามเดือน แต่ไม่เกินสองปี

(๓) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย

(๔) ดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพหรือให้มีการศึกษาอบรม หรือดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามที่เหมาะสม

(๕) ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ

(๖) ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น

(๗) ดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่ได้มีการดำเนินการตามวรรคหนึ่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามคำขอดังกล่าว โดยให้ถือว่าข้อมูลดังกล่าวเป็นความลับ และห้ามมิให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดเผยข้อมูลนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

มาตรา ๑๑ ในกรณีที่มี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัยและพยานได้ร้องขอให้นำมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้ เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะไม่ให้ความยินยอม

มาตรา ๑๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายอาจสั่งให้การคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษสิ้นสุดลง เมื่อมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) พยานร้องขอ

(๒) พยานไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงหรือระเบียบของกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ

(๓) พกฏติการณเกี่ยวกับความปลอดภัยของพยานเปลี่ยนแปลงไป และกรณีไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้การคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษอีกต่อไป

(๔) พยานไม่ให้การเป็นพยานโดยไม่มีเหตุสมควร

(๕) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จอันเนื่องมาจากการเป็นพยานในคดีที่พยานได้รับความคุ้มครอง

หมวด ๓

สำนักงานคุ้มครองพยานและการดำเนินคดี

มาตรา ๑๓ ให้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้นในกระทรวงยุติธรรม และให้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ การปฏิบัติที่เหมาะสม รวมทั้งประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๔ ในกรณีที่มีความจำเป็น กระทรวงยุติธรรมจะแต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ เพื่อให้มีอำนาจดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัตินี้ตามที่กระทรวงยุติธรรมมอบหมายก็ได้ โดยแจ้งให้ศาลทราบ

การดำเนินคดีตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ข้าราชการผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำเนินคดีหรือพนักงานอัยการได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง

หมวด ๔

ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน

มาตรา ๑๕ ในกรณีเกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยานหรือสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน เพราะมีการกระทำผิดอาญาโดยเจตนาเนื่องจากการที่พยานจะมา หรือได้มาเป็นพยาน บุคคลนั้นมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร

ค่าตอบแทนตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง ในกรณีที่บุคคลตามวรรคหนึ่งปฏิเสธการได้รับความคุ้มครองตามมาตรา ๖ มาตรา ๗ มาตรา ๘ หรือมาตรา ๑๑ แล้วแต่กรณี บุคคลดังกล่าวไม่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน

มาตรา ๑๖ ให้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายที่มีสิทธิขอรับค่าตอบแทนตามมาตรา ๑๕ หรือทายาทยื่นคำขอต่อสำนักงานคุ้มครองพยานตามแบบที่สำนักงานคุ้มครองพยานกำหนดภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่บุคคลนั้นได้รู้ถึงการกระทำผิด

หลักเกณฑ์ วิธีการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

มาตรา ๑๗ เมื่อพยานได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือเบิกความต่อศาลแล้ว พยานพึงมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร ทั้งนี้ ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง แต่ในกรณีที่พยานโจทก์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายเป็นโจทก์ หรือเป็นพยานจำเลยให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะมีคำสั่งให้มีการจ่ายค่าตอบแทนดังกล่าว แต่ไม่เกินอัตราตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

มาตรา ๑๘ ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

มาตรา ๑๙ หากปรากฏในภายหลังว่าพยานไม่มา ไม่ให้ถ้อยคำหรือไม่เบิกความเป็นพยานโดยไม่มีเหตุสมควร หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในคดีที่บุคคลนั้นเป็นพยาน ให้บุคคลนั้นคืนหรือชดใช้ค่าตอบแทนตามมาตรา ๑๕ หรือมาตรา ๑๗ หรือคืน หรือชดใช้ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยานและบุคคลอื่นตามมาตรา ๑๘ แล้วแต่กรณี ที่รัฐได้จ่ายไปจริงภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับคำสั่งจากสำนักงานคุ้มครองพยาน

ให้หน่วยงานที่ได้จ่ายค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายประสานงานกับสำนักงานคุ้มครองพยานในการเรียกคืนหรือเรียกให้ชดใช้ค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายตามวรรคหนึ่ง

หมวด ๕
การอุทธรณ์

มาตรา ๒๐ ในกรณีที่ได้รับคำสั่งตามมาตรา ๖ มาตรา ๗ มาตรา ๙ มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ หรือมาตรา ๑๙ อันมีใช้คำสั่งของศาล ไม่พอใจคำสั่งดังกล่าว ให้มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นโดยยื่นเป็นคำร้องต่อศาลยุติธรรมชั้นต้น ซึ่งมีใช้ศาลแขวงและมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาหรือศาลทหารชั้นต้น ที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นหรือที่บุคคลเหล่านั้นมีที่อยู่ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง

การยื่นอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง

ให้การอุทธรณ์คำสั่งตามมาตรา ๑๙ เป็นการทุเลาการบังคับตามคำสั่งสำนักงานคุ้มครองพยาน

การอุทธรณ์คำสั่งตามมาตรา ๖ มาตรา ๗ มาตรา ๙ มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ หรือมาตรา ๑๒ ให้ศาลพิจารณาคดีเป็นการลับและให้เฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีตามที่ศาลเห็นสมควรมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ ทั้งนี้ ให้ศาลพิจารณาและมีคำสั่งให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลได้รับอุทธรณ์ เว้นแต่มีเหตุอันสมควรศาลอาจขยายระยะเวลาออกไปได้ตามความจำเป็นแก่กรณี แต่ต้องจดยางงานเหตุนั้นไว้

ในการพิจารณาอุทธรณ์ ให้ศาลมีอำนาจหมายเรียกเอกสาร ข้อมูล หรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องมาศาลเพื่อทำการไต่สวนโดยไม่ชักช้า และสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้เป็นที่สุด

หมวด ๖
บทกำหนดโทษ

มาตรา ๒๑ ผู้ใดเปิดเผยความลับที่เกี่ยวกับสถานที่อยู่ ชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยาน สามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งได้มีการดำเนินการเพื่อให้เกิดความปลอดภัยตามมาตรา ๖ มาตรา ๗ มาตรา ๑๐ หรือมาตรา ๑๑ โดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นไม่ได้รับความปลอดภัย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำตามวรรคหนึ่งเป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวได้รับอันตรายแก่กาย หรือจิตใจ ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำตามวรรคหนึ่งเป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวได้รับอันตรายสาหัส ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำตามวรรคหนึ่งเป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๒ ถ้าการกระทำตามมาตรา ๒๑ เป็นการกระทำเพื่อให้บุคคลตามมาตราดังกล่าวไม่ได้รับความปลอดภัย ผู้กระทำต้องระวางโทษหนักกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นกึ่งหนึ่ง

มาตรา ๒๓ ผู้ใดกระทำความผิดอาญาต่อบุคคลใดเพราะเหตุที่บุคคลนั้น สามี ภรรยา ผู้บุพการี หรือผู้สืบสันดานของบุคคลนั้นจะมา หรือได้มาเป็นพยาน ต้องระวางโทษหนักกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ กึ่งหนึ่ง

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร
นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ : - เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่บทบัญญัติมาตรา ๒๔๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติรองรับสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญาให้ได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร จากรัฐ และเนื่องจากปัจจุบันพยานยังไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร ทั้งที่พยานมีความสำคัญยิ่งต่อการพิสูจน์ความจริงในทางอรรถคดี เป็นเหตุให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น เพื่อเพิ่มความคุ้มครองพยานให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (รก. ล.๑๒๐ ต.๕๘ ก น.๔)

ภาคผนวก ๒ : คำร้องขอใช้มาตรการ ในการคุ้มครองพยานในประเทศไทย

แบบ สทพ. 1

เลขที่...../25.....

วัน / เดือน / ปี.....

คำขอรับค่าตอบแทนความเสียหายแก่พยาน สามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา

● แบบคำขอนี้มี 3 หน้า โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง พร้อมกรอกข้อความ

1. ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

เกี่ยวข้องกับฐานะ พยาน สามี ภรรยา บิดา มารดา บุตร

บุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ผู้ยื่นคำขอแทน

2. ข้อมูลพยาน ชื่อ นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

อาชีพ รับราชการ รับจ้าง นักศึกษา อื่นๆระบุ.....

สถานภาพ โสด สมรส หย่า หม้าย บุตรจำนวน.....คน

ชื่อบิดา.....ชื่อมารดา.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

.....โทรศัพท์.....

สถานที่ทำงาน.....โทรศัพท์.....

เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน   หรือ

เลขที่บัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ.....สังกัด.....

วันออกบัตร.....บัตรหมดอายุ.....

3. บุคคลที่สามารถติดต่อได้ นาย/นาง/นางสาว.....

ที่อยู่.....

.....โทรศัพท์.....

สถานที่ทำงาน.....โทรศัพท์.....

4. ผู้มีสิทธิขอรับค่าตอบแทนได้รับความเสียหาย เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

จากการที่พยานจะมาหรือ ได้มาเป็นพยานในคดี.....

5. ขอรับค่าตอบแทนความเสียหายให้กับ

- พยาน
- นาย/นาง/นางสาว .....

6. โดยเกิดความเสียหาย ดังนี้ (ให้ระบุรายละเอียดและจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้น)

- ชีวิต .....
- ร่างกาย .....
- อนามัย .....

โปรดพลิก

หน้า 2

แบบ สกพ. 1

- เสรีภาพ .....
- ชื่อเสียง .....
- ทรัพย์สิน .....
- สิทธิบางประการ .....

7. เอกสารประกอบการยื่นคำขอ

- ตำนานบัตรประชาชน / บัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- ตำนานทะเบียนบ้าน
- เอกสารหลักฐานแสดงการเป็นพยาน
- เอกสารหลักฐานแสดงความเสียหาย เช่น ใบรับรองแพทย์ ภาพถ่าย บันทึกประจำวัน
- อื่น ๆ .....

(ลงชื่อ) .....เจ้าหน้าที่ผู้รับเรื่อง (ลงชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ
( ) ( )
ตำแหน่ง ..... วันที่.....เดือน .....พ.ศ. ....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

สำหรับเจ้าหน้าที่

ได้ตรวจเอกสารหลักฐานแล้ว

คำขอถูกต้องและเอกสาร หลักฐานครบถ้วน ตามประกาศสำนักงานคุ้มครองพยาน

ว่าด้วยหลักเกณฑ์การยื่นเอกสารหลักฐานเพื่อประกอบการขอรับคำตอบแทนแก่พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา

เอกสารประกอบคำขอไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องให้แก้ไขหรือยื่นเอกสารเพิ่มเติม

ภายในวันที่ .....

หากผู้ยื่นคำขอไม่ส่งเอกสารเพิ่มเติมภายในกำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้น เจ้าหน้าที่อาจระงับการพิจารณาคำขอของท่าน

ผู้ยื่นคำขอได้ทราบเงื่อนไขการยื่นคำขอแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(ลงชื่อ).....เจ้าหน้าที่

(ลงชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

(

)

(

)

ตำแหน่ง .....

หมายเหตุ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

คำร้องขอใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน

- แบบคำร้องนี้มี 3 หน้า โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง พร้อมทั้งกรอกข้อความ

1. ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

เกี่ยวข้องกับฐานะ พยาน ผู้ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง ผู้ยื่นคำร้องแทน

2. ข้อมูลพยาน ชื่อ นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

อาชีพ รับราชการ รับจ้าง นักศึกษา อื่น ๆ ระบุ.....

สถานภาพ โสด สมรส หย่า หม้าย บุตรจำนวน.....คน

ชื่อบิดา.....ชื่อมารดา.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

.....โทรศัพท์.....

สถานที่ทำงาน.....โทรศัพท์.....

เลขประจำตัวประชาชน   หรือ

เลขที่บัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ.....สังกัด.....

วันออกบัตร.....บัตรหมดอายุ.....

3. บุคคลที่สามารถติดต่อได้.....ที่อยู่.....

.....โทรศัพท์.....

สถานที่ทำงาน.....โทรศัพท์.....

4. มีความประสงค์จะขอรับการคุ้มครองจากการ จะมาเป็นพยาน ได้มาเป็นพยาน

ในคดีอาญา.....

.....

โดยเป็นพยานต่อ พนักงานสืบสวน พนักงานสอบสวน

พนักงานอัยการ ศาล

5. พฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ปลอดภัยที่เกิดขึ้น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

โปรดพลิก

6. กรณีขอให้มีการคุ้มครองบุคคลที่เกี่ยวข้อง (ระบุชื่อและพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ปลอดภัย)

- ชื่อ นาย/นาง/นางสาว ..... นามสกุล .....
- เกี่ยวข้องกับพยานในฐานะ .....
- พฤติกรรมความไม่ปลอดภัย .....

7. เอกสารประกอบการยื่นคำร้อง

- สำเนาบัตรประชาชน / บัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- เอกสารหลักฐานแสดงความเสียหาย เช่น ใบรับรองแพทย์ ภาพถ่าย บันทึกประจำวัน
- สำเนาทะเบียนบ้าน
- เอกสารหลักฐานแสดงการเป็นพยาน
- อื่น ๆ .....

8. ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้รับทราบสิทธิที่พยานพึงได้รับเมื่อได้รับการคุ้มครองและยินยอมปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ และวิธีการ และเงื่อนไขของสำนักงานคุ้มครองพยาน ดังต่อไปนี้

- 1) ข้าพเจ้าได้รับทราบสิทธิที่พึงจะได้รับตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย
- 2) ในการขอรับการคุ้มครองตามมาตราการทั่วไปในครั้งนี้ ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะให้สำนักงานคุ้มครองพยานเป็นผู้จัดให้ข้าพเจ้าได้รับการคุ้มครองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามที่สำนักงานคุ้มครองพยานเห็นสมควร ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะองค์ประกอบและพฤติกรรมแต่ละคดี
- 3) ข้าพเจ้าจะให้ความร่วมมือ และเชื่อฟังคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่ให้ความคุ้มครองแก่ข้าพเจ้า ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัย และเรื่องอื่นๆ ที่อาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เกี่ยวข้องและตัวของข้าพเจ้าอย่างเคร่งครัด
- 4) ข้าพเจ้าจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงปลอดภัยของตนเองและเจ้าหน้าที่ ที่ดำเนินการคุ้มครองข้าพเจ้า
- 5) ในกรณีที่มีความจำเป็น ข้าพเจ้ายินยอมให้เจ้าหน้าที่ ที่ดำเนินการคุ้มครองข้าพเจ้าจัดให้ข้าพเจ้าอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัยหรือมีการปกปิดมิให้มีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับข้าพเจ้า ตามความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของข้าพเจ้า และลักษณะของคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง
- 6) ระหว่างการเป็นพยานและอยู่ในการคุ้มครองของหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย หากข้าพเจ้าก่ออาชญากรรมใด ๆ ข้าพเจ้าจะถูกฟ้องร้องดำเนินคดีและถูกยกเลิกการคุ้มครองพยานทันที
- 7) ข้าพเจ้ายอมรับว่าหากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดข้างต้น สำนักงานคุ้มครองพยานหรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้คุ้มครองพยาน มีสิทธิจะยกเลิกการคุ้มครองพยานทันที

(ลงชื่อ).....เจ้าหน้าที่รับเรื่อง

(ลงชื่อ).....ผู้ยื่นคำร้อง

(.....)

(.....)

ตำแหน่ง .....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. ....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. ....

สำหรับเจ้าหน้าที่

ได้ตรวจเอกสารหลักฐานแล้ว

คำร้องถูกต้องและเอกสาร หลักฐานครบถ้วนตามประกาศสำนักงานคุ้มครองพยาน เรื่อง กำหนดแบบคำร้อง เพื่อขอให้ใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน

เอกสารประกอบคำร้องไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องให้แก้ไขหรือยื่นเอกสารเพิ่มเติม
ภายในวันที่ .....

หากผู้ยื่นคำร้องไม่ส่งเอกสารเพิ่มเติมภายในกำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้น เจ้าหน้าที่อาจจะรับพิจารณาคำร้อง
ของท่าน

ผู้ยื่นคำร้องได้ทราบเงื่อนไขการยื่นคำร้องแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(ลงชื่อ).....เจ้าหน้าที่
( )

(ลงชื่อ).....ผู้ยื่นคำร้อง
( )

ตำแหน่ง .....

หมายเหตุ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำร้องขอใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

- แบบคำร้องนี้มี 3 หน้า โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง พร้อมทั้งกรอกข้อความ

1. ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว..... นามสกุล.....

ขอขึ้นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย เพื่อขอใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน โดยเกี่ยวข้องกับฐานะ พยาน ผู้ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง ผู้ยื่นคำขอแทน

2. ข้อมูลพยาน ชื่อ นาย/นาง/นางสาว..... นามสกุล.....

อาชีพ รับราชการ รับจ้าง นักศึกษา อื่น ๆ ระบุ.....

สถานภาพ โสด สมรส หย่า หม้าย บุตรจำนวน.....คน

ชื่อบิดา..... ชื่อมารดา.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

..... โทรศัพท์.....

สถานที่ทำงาน..... โทรศัพท์.....

เลขประจำตัวประชาชน   หรือ

เลขที่บัตรประจำตัวเจ้าพนักงานของรัฐ..... ตั้งกัก.....

วันออกบัตร..... บัตรหมดอายุ.....

3. บุคคลที่สามารถติดต่อได้ นาย/นาง/นางสาว..... ที่อยู่.....

..... โทรศัพท์.....

สถานที่ทำงาน..... โทรศัพท์.....

4. มีความประสงค์จะขอรับการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษ เนื่องจาก

- จะมาเป็นพยาน ได้มาเป็นพยาน

ในคดีอาญา.....

.....

5. ปัจจุบันพยานได้รับการคุ้มครองพยานจากหน่วยงาน

- ไม่ได้รับการคุ้มครอง ได้รับการคุ้มครองจาก.....

6. กรณีได้รับการคุ้มครองตามข้อ 5 โปรดระบุวิธีการคุ้มครอง

- จัดเจ้าหน้าที่ให้ความคุ้มครอง จัดให้อยู่ในสถานที่ปลอดภัย ปกปิด ชื่อ - สกุล ที่อยู่ ภาพ

- อื่น ๆ ระบุ.....

7. พฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ปลอดภัยที่เกิดขึ้น

.....

.....

.....

.....

โปรดพลิก

8. กรณีขอให้มีการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง (ระบุชื่อและพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ปลอดภัย)

- ชื่อ นาย/นาง/นางสาว ..... นามสกุล .....
- เกี่ยวข้องกับพยานในฐานะ .....
- พฤติการณ์ความไม่ปลอดภัย .....

9. เอกสารประกอบการยื่นคำร้อง

☐ สำเนาบัตรประชาชน / บัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ	☐ เอกสารหลักฐานแสดงความเสียหาย เช่น ใบรับรองแพทย์ ภาพถ่าย บันทึกประจำวัน
☐ สำเนาทะเบียนบ้าน	
☐ เอกสารหลักฐานแสดงการเป็นพยาน	☐ อื่น ๆ .....

10. ทั้งนี้ พยานได้ทราบสิทธิที่พยานพึงได้รับเมื่อได้รับการคุ้มครองและยินยอมปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ และวิธีการและเงื่อนไข ของสำนักงานคุ้มครองพยาน ดังต่อไปนี้

- 1) ข้าพเจ้าได้รับทราบสิทธิที่พึงจะได้รับตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย
- 2) ในการขอรับการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษในครั้งนี้ ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ข้าพเจ้าภายใต้อำนาจตามมาตรา 10 แห่ง พ.ร.บ. คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะและองค์ประกอบของแต่ละคดี
- 3) ข้าพเจ้าจะให้ความร่วมมือกับสำนักงานคุ้มครองพยานหรือหน่วยงานอื่นที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการคุ้มครอง และจะเชื่อฟังคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัย และเรื่องอื่น ๆ ที่อาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ข้าพเจ้าและผู้เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด
- 4) ข้าพเจ้าจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อความปลอดภัยของข้าพเจ้าและเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการคุ้มครอง หรือทำให้ทราบสถานที่อยู่ของข้าพเจ้า
- 5) สำนักงานคุ้มครองพยานหรือหน่วยงานอื่นที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการคุ้มครอง จะเป็นผู้จัดหาที่พักอาศัยให้แก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้าจะไม่อนุญาตให้ผู้อื่นเข้ามาอาศัยในที่พักอาศัยดังกล่าว โคอไม่ได้รับอนุญาตจากสำนักงานคุ้มครองพยานหรือหน่วยงานอื่นที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการคุ้มครอง และเจ้าหน้าที่สำนักงานคุ้มครองพยานหรือหน่วยงานอื่นที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการคุ้มครอง สามารถเข้าตรวจสอบที่อยู่อาศัยดังกล่าวได้ทุกโอกาส
- 6) หากข้าพเจ้าก่ออาชญากรรมใด ๆ ระหว่างการเป็นพยานและอยู่ในการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษ ข้าพเจ้าจะถูกฟ้องร้องดำเนินคดีและถูกยกเลิกการคุ้มครองพยานทันที
- 7) ข้าพเจ้ายินยอมปฏิบัติตามอำนาจสั่งการตามมาตรา 12 แห่ง พ.ร.บ. คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยไม่มีเงื่อนไข
- 8) ข้าพเจ้ายอมรับว่าหากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดข้างต้น สำนักงานคุ้มครองพยานหรือหน่วยงานอื่นที่ได้รับมอบหมายมีสิทธิที่จะยกเลิกการคุ้มครองพยานทันที

9) กรณีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายสั่งการให้ใช้มาตรการพิเศษ ตามคำร้องของข้าพเจ้าก่อนดำเนินการคุ้มครองข้าพเจ้าจะลงลายมือชื่อแสดงความยินยอมรับการคุ้มครองอีกครั้ง

(ลงชื่อ).....เจ้าหน้าที่ผู้รับเรื่อง

(ลงชื่อ).....ผู้ยื่นคำร้อง

(.....)

(.....)

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. ....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. ....

สำหรับเจ้าหน้าที่

ได้ตรวจสอบเอกสารหลักฐานแล้ว

คำร้องถูกต้องและเอกสาร หลักฐานครบถ้วนตามประกาศสำนักงานคุ้มครองพยาน เรื่อง กำหนดแบบคำร้องเพื่อขอให้ใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

เอกสารประกอบคำร้องไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้องให้แก้ไขหรือยื่นเอกสารเพิ่มเติมภายในวันที่ .....

หากผู้ยื่นคำร้องไม่ส่งเอกสารเพิ่มเติมภายในกำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้น ให้ถือว่าผู้ยื่นคำขอไม่ประสงค์ส่งเอกสารหลักฐานเพิ่มเติม เจ้าหน้าที่ขอระงับการพิจารณาคำร้องของท่าน ผู้ยื่นคำร้องได้ทราบเงื่อนไขการยื่นคำร้องแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(ลงชื่อ).....เจ้าหน้าที่

(ลงชื่อ).....ผู้ยื่นคำร้อง

(.....)

(.....)

ตำแหน่ง .....

หมายเหตุ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ๓ : ความหมายของมาตรา ๒ : การทำให้สิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นอย่างแท้จริง

๕๓

แต่เมื่อมีการเริ่มใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในปี ๒๔๙๑ กระบวนการขับเคลื่อนทางสิทธิมนุษยชนได้เริ่มมีบทบาทอย่างสูงในการที่จะขยายองค์ความรู้ความเข้าใจด้านนี้ การเกิดขึ้นของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) คือมาตรฐานอันสำคัญ กติกาและปฏิญญาสากลอื่นๆ อีกมากมายได้ถูกรังสรรค์ขึ้นเพื่อเสริมความเข้มแข็งของหลักการสิทธิมนุษยชน เพื่อความพยายามในการนำมาใช้ให้เกิดได้จริงในชุมชนโลก อีกทั้งยังได้จัดสร้างกลไกของสหประชาชาติเพื่อเป็นฐานในการตรวจสอบการเคารพสิทธิอีกด้วย

ทั่วทั้งโลกในขณะนี้เกิดกิจกรรมมากมายเพื่อให้การศึกษาประชาชนในเรื่องสิทธิมนุษยชน รัฐบาลแต่ละรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในหลายระดับ หน่วยงานของสหประชาชาติเป็นกลไกในด้านประสานงาน และสถาบันทางการศึกษาก็ได้เข้ามามีส่วนร่วม งานด้านการศึกษาที่สำคัญที่สุดได้ถูกจัดสรรขึ้นโดยองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน ผลก็คือ ในขณะนี้ทั้งบุคคลและองค์กรมากมายที่อุทิศตนอย่างจริงจังต่องานด้านสิทธิมนุษยชนมากกว่าครั้งใดในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ อย่างไรก็ตาม สิทธิมนุษยชนก็ยังคงถูกละเมิดไปทั่วทุกหัวระแหง

นี่คงถึงเวลาแล้วที่ขบวนการด้านสิทธิมนุษยชนต้องทำการสำรวจว่าทำไมจึงยังไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาสถานการณ์สิทธิมนุษยชนได้อย่างแท้จริง จากการตรวจสอบอย่างตรงไปตรงมาพบว่า อุปสรรคที่สำคัญคือ

ความเชื่อที่ว่า หากมีการพัฒนาความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนแล้ว การละเมิดก็就会被ขจัดออกไปเอง นี่คือนิยามคติที่อยู่บนพื้นฐานที่ว่า เพียงแค่การศึกษานั้นก็เพียงพอที่จะปรับปรุงสิ่งต่างๆ ได้ ในความเป็นจริง สิทธิมนุษยชนจะมีประสิทธิผลได้อย่างแท้จริงก็โดยผ่านกระบวนการยุติธรรม หากกระบวนการนี้เกิดการด่างพร้อยในระดับลึกแล้วละก็ไม่ว่าจะมั่งคั่งความรู้มากมาเพียงใด หรือไม่ว่าจะมีการต่อยอดถึงแนวคิดสิทธิมนุษยชนสักเท่าไร การเคารพสิทธิมนุษยชนก็ไม่สามารถสถาปนาได้อย่างแท้จริง เพราะที่แท้จริง การปฏิบัติเท่านั้นจึงจะเป็นการสร้างสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง และก็ต้องประกอบไปด้วยการวิจัยและองค์ความรู้ท้องถิ่นซึ่งจะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการศึกษาด้านสิทธิมนุษยชนและกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่แนวคิดเช่นนี้ไม่เพียงพอเมื่อต้องต่อการกับการแตกแยกอย่างเป็นระบบ ตัวอย่างเช่น ประเทศแห่งหนึ่งอาจถูกประณามจากการทำการทรมาน การสังหารหมู่ อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนอื่นๆ และหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบอาจจะทำข้อเสนอขึ้นมาเพื่อแก้ไขสิ่งเหล่านี้ แต่หน่วยงานตรวจสอบเหล่านี้ไม่มีทั้งหน้าที่ ความรับผิดชอบและความสามารถในการที่จะศึกษาโครงสร้างที่แท้จริงของส่วนประกอบในระบบยุติธรรม อันหมายรวมถึง ตำรวจ อัยการ และศาล เพื่อจะทำข้อเสนอแนะให้เป็นจริง เมื่อเป็นดังนั้น แม้ว่าจะมีสักคนสองคนที่ถูกตัดสินความผิด แต่ทั้งระบบก็ยังคงอนุญาตให้การละเมิดสิทธิมนุษยชนยัง

คงอยู่ และอาจกลับทวีความเลวร้ายยิ่งขึ้น

การสร้างบทบัญญัติทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว ไม่ใช่ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านสิทธิ ข้อกฎหมายจะมีประสิทธิภาพก็ต้องผ่านกระบวนการยุติธรรม หากสถาบันด้านความยุติธรรมถูกบั่นทอนในระดับรากแล้ว ตัวบทกฎหมายก็จะมีอยู่เพียงในหนังสือและถูกใช้ไปเพียงเพื่อสร้างความสับสนให้กับองค์กรตรวจสอบ โดยลวงให้เชื่อว่าเงื่อนไขต่างๆ ได้รับการพัฒนาแล้ว ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญอาจกล่าวถึงการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม แต่ในความเป็นจริง กระบวนการสอบสวนทางอาญา การฟ้องร้องและระบบศาลอาจไม่บรรลุมาตรฐานอันน่าเชื่อถือได้ หากเป็นดังนี้ กฎหมายเหล่านั้นก็ทำหน้าที่เพียงเพื่อเยาะเย้ย ถากถางเหยื่อของการถูกละเมิด นี้อาจต่อหน่วยงานด้านตรวจสอบและชุมชนนานาชาติ

article 2 มีเป้าหมายเพื่อบอกกล่าวให้ประชาคมโลกให้ความสนใจกับมาตราที่ ๒ ของ ICCPR และสร้างให้มาตรานี้เป็นประเด็นสนใจหลักของชุมชนสิทธิมนุษยชนโลกในทุกภาคส่วน มาตรานี้ประกอบไปด้วยเรื่องการจัดการชดเชยที่เหมาะสมต่อการถูกละเมิดสิทธิทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ มาตรา ๒ มีเนื้อหา ดังนี้

๑. รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะเคารพและให้ความมั่นใจแก่บรรดาบุคคลทั้งปวงภายในอาณาเขตของตน และภายใต้เขตอำนาจของตน ในสิทธิทั้งหลายที่ยอมรับแล้วในกติกาฉบับนี้โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติไม่ว่าชนิดใดๆ เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรืออื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นๆ

๒. ในกรณีที่ยังไม่มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรืออื่นใดในขณะนี้ รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนอย่างสอดคล้องกับกระบวนการทางรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติแห่งกติกาฉบับนี้ เพื่อให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรืออื่นใดอันจำเป็นแก่การให้ได้สมดังสิทธิตามที่ยอมรับไว้ในกติกาฉบับนี้

๓. รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะ

(ก) ให้ความมั่นใจว่า บุคคลใดก็ตามที่สิทธิหรือเสรีภาพของตนอันยอมรับแล้ว ณ ที่นี้ ถูกล่วงละเมิด ย่อมมีทางบำบัดแก้ไขอย่างเป็นผลจริงจัง โดยมีพักต้องคำนึงแม้ว่าการล่วงละเมิดจะเกิดจากบุคคลปฏิบัติการตามหน้าที่

ก็ตาม

(ข) ให้ความมั่นใจว่าบุคคลใดก็ตามที่แสวงหาทางบำบัดแก้ไขดังกล่าว ย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการ ฝ่ายปกครองหรือฝ่ายนิติบัญญัติที่มีอำนาจหรือจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นที่มีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในระบบกฎหมายของรัฐ และจักต้องดำเนินการให้การบำบัดแก้ไขทางศาลบังเกิดผลเป็นไปได้อีกด้วย

(ค) ให้ความมั่นใจว่า เมื่อได้ยอมรับจะบำบัดแก้ไขให้แล้ว เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจจะบังคับการให้เกิดผลจริงจังตามนั้น

เป็นที่น่าเสียดายที่มาตรา ๒ กลับถูกมองข้ามไป มันไม่ได้ถูกยกให้เป็นประเด็นของหลักกฎหมายนานาชาติ อีกทั้งยังแทบจะไม่ได้ถูกอ้างถึงในวาทกรรมด้านสิทธิมนุษยชนอีกด้วย

ที่จริงแล้ว มีคำอธิบายของการที่มาตรานี้ถูกละเลยในโลกที่ “พัฒนาแล้ว” โครงสร้างพื้นฐานของระบบความยุติธรรมนั้นได้รับการประกันพอสมควร ถึงแม้จะยังไม่สมบูรณ์พร้อมเพราะในบางสถานการณ์ก็อาจเผชิญกับปัญหาที่หนักหนาได้ แต่ประเทศที่ระบอบประชาธิปไตยและระบบกฎหมายพัฒนาไปมากแล้วไม่สามารถที่จะเข้าใจได้ว่าการอยู่ในสังคมที่ “สถาบันด้านความยุติธรรม” กลายเป็นสถานที่ปฏิเสธความยุติธรรมนั้นเป็นอย่างไร และด้วยการที่ประเทศพัฒนาแล้วเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนในระดับโลก แต่ไม่เข้าใจและไม่มีการสังเกตการณ์ดังเช่นในหลายๆ ประเทศต้องเผชิญ การสร้างความเข้าใจต่อปัญหาที่ประเทศเหล่านี้ไม่มีประสบการณ์จึงเป็นความจำเป็น มิฉะนั้น จะทำให้วาทกรรมของสิทธิมนุษยชนในระดับสากลขาดนัยอันสำคัญ

ยังมีอุปสรรคอื่นๆ อีก หนึ่งในนั้นคือความหวาดกลัวที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ “กิจการภายใน” ของประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐภาคีก็สามารถสร้างปัญหาอุปสรรคมากมายต่อใครก็ตามที่พยายามจะลงลึกไปถึงรากแห่งปัญหาต่างๆ ฉะนั้น องค์ความรู้ที่ชาวดิวันก็อาจเป็นสิ่งที่ตามมาจากการปฏิสัมพันธ์และตัวของระบบตรวจสอบเอง ความยุ่งยากอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคนี้คือ การสร้างให้เห็นว่าสถาบันทางสิทธิมนุษยชนระดับชาติและอื่นๆ ในระดับเดียวกันนั้นเป็นตัวแทนของมาตรา ๒ รัฐภาคีบางแห่ง

อาจจะชื่นชมกับสถาบันทางสิทธิมนุษยชนใหม่ๆ เหล่านี้ เพราะรู้ว่าหากเป็นเช่นนี้อาจจะสามารถหลีกเลี่ยงการถูกวิพากษ์วิจารณ์ต่อปัญหาเชิงโครงสร้างในกระบวนการยุติธรรมได้

สิทธิมนุษยชนถูกทำให้ล้มฤทธิ์ผลได้ก็ด้วยสถาบันแห่งความยุติธรรม นั่นคือ ตำรวจ อัยการและศาล หากองคาพยพเหล่านี้ไม่ปฏิบัติการภายใต้หลักนิติธรรม สิทธิมนุษยชนก็ไม่สามารถเกิดได้จริง สถาบันเหล่านี้ประสบปัญหาอย่างร้ายแรงในหลายประเทศของเอเชีย สิ่งเหล่านี้ต้องการการศึกษาระยะยาว เพื่อนำไปสู่ยุทธศาสตร์ในการปรับเปลี่ยน

จากประสบการณ์การทำงานหลายปีที่ผ่านมา ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชียได้เริ่มต้นจัดพิมพ์ *article 2* เพื่อนำความสนใจของผู้คนมาสู่บทบัญญัติที่สำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศนี้ และเพื่อสร้างความตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนและจัดการการเหยียดหยามที่มีประสิทธิภาพในระดับท้องถิ่นของเอเชียนอกจากนั้นยังเปิดรับบทความที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้จากบุคคลและองค์กรอื่นๆ ด้วย

article 2 จัดพิมพ์โดย ศูนย์ข้อมูลกฎหมายแห่งเอเชีย (Asian Legal Resource Centre - ALRC) ร่วมกับ Human Rights SOLIDARITY และเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตโดย กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (AHRC)

ALRC เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนในระดับภูมิภาคเอเชีย มีสถานภาพเป็นที่ปรึกษาทั่วไปในสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ ALRC มีความประสงค์ที่จะสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาการทางบวกต่อประเด็นด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศ ครอบคลุมทั่วทั้งภูมิภาคเอเชีย

ALRC โดย *article 2* ยินดีรับงานเขียนของบุคคลและองค์กรที่นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนามาตรฐานสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อบรรณาธิการได้ที่อีเมล editor@article2.org